

«De har ikke trodd at piker kunde lære nogen ting»: En undersøkelse av Hanna
Holthes misjonsarbeid som sjef og lærerinne for pike- og lærerinneskolen i
Kina.

Masteroppgave i historie

Av

Kamilla Xin Tveit

 Universitetet
i Stavanger

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: MHIMAS – Historiedidaktikk
masteroppgave

Høst- og vårsemesteret, 2020/2021

Åpen/ konfidensiell

Forfatter: Kamilla Xin Tveit

.....
(signatur forfatter)

Veileder: Roald Berg

Tittel på masteroppgaven: «De har ikke trodd at piker kunde lære nogen ting»: En undersøkelse av Hanna Holthes misjonsarbeid som sjef og lærerinne for pike- og lærerinneskolen i Kina.

Engelsk tittel: "They have not thought that girls could learn anything": A study of the Hanna Holthe's missionary work as manager and teacher for a girl and teachers' school in China.

Emneord:
Misjon, misjonshistorie, kvinnehistorie, kjønn,
religion, Kina, feminisme,

Antall sider: 129
+ vedlegg/annet: .....

Stavanger, 17.05.2021
dato/år

Forord.

Etter et år er denne masteravhandlingen fullført. Det har vært en lang og krevende prosess som har utfordret meg som akademiker. Året 2020 som markerte starten på denne masteravhandlingen, ble et annerledes år på grunn av korona. På grunn av koronapandemien som utspilte seg under arbeidet med denne oppgaven, har det ikke lyktes med å innhente informasjon fra Trøndelag eller andre steder. Mangel på tilgang til oversettere på UiS har ført til at det kinesiske materialet er blitt utelatt i denne avhandlingen. Jeg har opplevd tilbakeslag, men også fremgang i arbeidet. Samtidig har det også vært en lærerik prosess der jeg har fått utviklet mine ferdigheter. I ettertid er det tydelig at denne masteravhandlingen ikke ville vært mulig uten hjelp fra en rekke personer. Derfor vil jeg uttrykke min takknemlighet.

Takk til professor i historie, Roald Berg ved UiS, for støtte og god veiledning i arbeidet med denne masteravhandlingen. Takk til arkivleder Silje Dragsund Aase og førstekonsulent Bjørg Bergøy Johansen for all hjelp i misjonsarkivet i Arkivenes hus. Denne masteravhandlingen ville ikke ha blitt til uten deres hjelp. Takk til familie for støtte og hjelp i denne perioden. Mitt håp og ønske er at denne masteravhandlingen vil kunne belyse historien rundt norsk kinamisjon, og kanskje bane vei for nyere forskning.

Av Kamilla Xin Tveit

Sammendrag

Denne masteravhandlingen undersøker hva slags kvinnesyn som ble presentert i Det Norske Misjonsselskapets skolearbeid i Kina. Utgangspunktet for undersøkelsen vil være den tidligere misjonær og lærerinne Hanna Holthe og hennes pike- og lærerinneskole, som ble drevet fra 1911 til 1926.

Forholdet mellom kvinnesyn og kristendommen har vært gjenstand for en pågående debatt. Misjonen, som enten kvinnefrigjørende eller opprettholder av kvinners rolle i hjemmet, er sentrale posisjoner i denne diskusjonen. Og dette har påvirket hvordan forskere har tolket misjonens rolle for de innfødte kvinnene. Ved å analysere skolens historikk og organisering, vil det avdekke Det Norske Misjonsselskapets kvinnesyn på begynnelsen av 1900-tallet.

Undersøkelsen av pike- og lærerinneskolen viser at misjonens kvinnesyn var svært sammensatt og preget av ambivalens. Skolen var både en religionskole og en folkeskole, der elevene ble utrustet til menighetsarbeide og som yrkesarbeider. Spenningen mellom disse to forskjellige interessene, gir uttrykk for både et tradisjonelt og et moderne kvinnesyn.

Troens dimensjon var en viktig del i diskusjonen rundt Hanna Holthes arbeid og rolle. Hennes arbeid var drevet av en sterk tro og overbevisning for å fortelle Kinas kvinner om den kristne tro. Dette er et område som lenge har vært oversett og forsømt av historikere. Det er viktig at historikeren begynner å ta troen på alvor som en viktig drivkraft bak en persons handlinger, og ikke minst dens konsekvenser.

I lys av at misjon i forrige århundre hadde en stor tilstedeværelse i den tredje verden og i vestlige samfunn, vil dette forholdet være interessant for vår forståelse av dets arbeid og handlinger.

Abstract

This thesis seeks to examine the view on women in the educational work of The Norwegian Missionary Society in China. The subject for this analysis is the missionary Hanna Holthe and her girl and teachers' school, which operated from 1911 to 1926.

The relationship between the view on women and Christianity has been the subject of an ongoing debate. The mission as either liberating or maintaining the women's place in the home, are central positions in this discussion. And this has influenced how the researcher has viewed the mission's role for the indigenous women. The analyses of the school's history and organizing, will reveal the Norwegian Missionary Society's view on women. The examination of the girl and teacher's school reveals that the missions view on women was complex. The school was both a religious school and a public school, there the pupils were equipped for work in the congregation and as a professional worker. The tension between two different interests, expresses both a traditional and a modern view on women.

The field of faith will be an important part of the discussion about Hanna Holthes work and role. Her work was driven by a strong faith and conviction to tell women of China about Christianity. This is a field which have long been neglected and overlooked by the historians. It is important for the historians to acknowledge faith as a serious and important driving force behind a person's action and its consequences.

Given that mission had a great presence in the last century in the third world and in the Western society, this relationship will enhance our understanding of the mission's motives and consequences at the mission fields.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
Liste over forkortelser og skrivemåter	7
1 Innledning	8
1.1 Problemstilling	11
1.2 Avgrensing	12
1.3 Tidligere forskning	13
1.4 Kilder og kildekritikk	17
1.5 Teori, begrepsbruk og metode.....	22
2. Historisk bakgrunn: Misjonen gikk mot øst	25
2.1 Kallet til Kina	28
2.2 Forholdene i Hunan-provinsen	32
2.3 Kinas kvinner -familiens byrde	35
2.4 Oppsummering	37
3 Yiyang pike- og lærerinneskole	38
3.1 Opprettelsen av pike- og lærerinneskole i Yiyang	39
3.1.1 Yiyang pike- og lærerinneskole – kunnskap og kristen oppdragelse	40
3.1.2 Langsom utvikling og fremgang 1912 -1917	45
3.2 Kriser og overganger 1920- 1924	51
3.2.1 Hanna Holthe som lærerinne – omsorg og oppdragelse.....	55
3.2.2 Tre kinesiske livshistorier: Wu Fang-lan, Ho Ai-Seng og Li Shan-djen.....	63
3.2.3 Politisk krise og brudd i arbeidet 1925- 1927.....	69
3.3 En ny tid og nye krav	73
3.3.1 Pike- og lærerinneskolens siste år 1928-1929.....	75
3.3.2 Bibelskolen for kvinner – siste skanse	78
3.3.3 Oppsummering	81
4 Hanna Holthes pike- og lærerinneskole: Å løfte frem kvinnen	84
4.1 Religion og tro, en uoverstigelig kløft?	85
4.2 Spørsmålet om kvinnefrigjøring.....	91
4.3 Husstell som fag – den fromme kristne husmoren.	96
4.4 Hanna Holthes program.....	102
5. Avslutning	112
Kildeliste	119
Litteraturliste	123

Forkortelser

CIM – China Inland Mission

NMS - Det Norske Misjonsselskapet

NLM - Norsk Luthersk Misjonssamband

LMF - Lærerinnenenes misjonsforbund

NMS - hovedkontoret i Stavanger.

Hovedledelsen – misjonsledelsen i Kina.

Stedsnavnene som blir nevnt i denne oppgaven vil blir gjengitt slik de var i samtiden.

Liste over brukte bilder.

Bilde 1 side 48: Hanna Holthe med første uteksaminerte lærerinneskull.

Bilde 2 side 54: Pike- og lærerinneskolen i 1922.

Bilde 3 side 61: Hanna Holthe og Aflhild Rokke med lærerinneskolens elever.

Bilde 4 side 67: Hanna Holthe med et lærerinneskull.

Bilde 5 side 78: Hanna Holthes sammen med bibelskoleelever i 1934.

1 Innledning

Mot slutten av 1800-tallet var det en sterk misjonsinteresse som vendte mot øst. Keiserriket Kina hadde nylig blitt åpnet for utenlandsk misjon. Flere stormakter opprettet misjonsfelt i landet. Dette var en ny misjonsbølge som også Norge ble en del av. Beretninger om de kinesiske kvinnenes nød førte til at mange nordmenn meldte seg til tjeneste for misjonen. Kvinnene skulle få en vesentlig rolle i misjonsarbeidet i Kina. Norske kvinners arbeid i norsk kinamisjon er en nokså ukjent historie. Det er en historie som jeg ønsker å belyse og bidra til bedre kunnskap om.

Kvinnene gjorde en formidabel innsats innenfor det humanitære arbeidet. Fra Det Norske Misjonsselskapet var det særlig en kvinne som fikk stor betydning for skolearbeidet, nemlig en enslig kvinne fra en liten bygd i Trøndelag som brant for de unge jentene i Kina. Misjonær og lærerinne Hanna Holthe, var en særegen personlighet som satte sine spor i misjonens skolearbeid. Hennes arbeid påvirket også fremstillingen av dette arbeidet blant Kinas ungdom. Av denne grunn vil jeg derfor undersøke hennes skolearbeid.

Hanna Holthe (1874 -1941) var misjonær for NMS fra 1909 til 1936 i Hunan-provinsen. Hun sto i særstilling i misjonens skolearbeid blant kinesiske jenter og kvinner. I 1911 grunnla og åpnet hun pike- og lærerinneskolen i Yiyang-distriktet i Hunan-provinsen. Skolen skulle få enorm betydning for de kinesiske kvinnene i provinsen. Her arbeidet hun som sjef og lærerinne fra perioden 1911-1926 og senere som lærerinne for Bibelskolen for kvinner fra 1930 til 1936. Gjennom sine reportasjer og bøker gav hun folk i Norge et unikt innblikk i leveforholdene til de kinesiske kvinnene. Hennes detaljerte beskrivelser forteller om en tilværelse der kvinnene ble lite verdsatt. Pike- og lærerinneskolen skulle motarbeide dette ved å gi jentene utdanning. Her gikk omsorg for de små, og oppdragelse for de eldre hånd i hånd. Takket være hennes mange publikasjoner, fikk leserne følge utviklingen til de kinesiske jentene som, gjennom skolen, ble ferdigutdannede selvstendige kvinner.

Å undersøke Hanna Holthes skolearbeid er svært interessant på flere områder. Skolearbeidet er et iøynefallende misjonsarbeid, der skillet mellom evangelisering og barmhjertighetsarbeid blir visket ut. Deretter viser historien om pike- og lærerinneskolen utfordringen ved å være en misjonsskole og en folkeskole. Her oppsto det en interessekonflikt mellom norsk misjon og de kinesiske myndighetene. Norsk kinamisjon viser derfor at diskusjonen om kristendommen i skolen var like relevant på 1900-tallet som i dag. Historien om pike- og lærerinneskolen er også relevant for spørsmålet om hvordan vi oppfatter Vestens oppløfting av folk i den tredje

verden. En kan kanskje ta for gitt at misjonen sørget for progressive og positive endringer for de innfødte. Dette gjelder særlig forholdet til kjønnsroller. Det har blitt påpekt i tidligere forskning at kvinner som Hanna Holthe, løftet de innfødte kvinnene, og forbedret deres levevilkår. Likevel er dette et syn som bør bli nyansert.

Til slutt er skolearbeidet en interessant mulighet til å høre stemmene fra de innfødte. Etter 1980-tallet begynte en innenfor samfunnsvitenskapen å stille spørsmål ved det eurosentriske perspektivet. I historiefaget etterlyste man de «andres» stemme.¹ Misjonærer skrev ikke bare om arbeidet, men også om enkeltpersoner og deres historier.

Diskusjonen rundt kvinners rolle i misjonen har vært gjenstand for mye forskning innenfor forskjellige fagdisipliner, og særlig kjønnsforskning.² Interessant nok later det til at en slik diskusjon er nærmest fraværende innenfor historiefaget.³ Mangel på forskning på misjon i historiefaget later til å være knyttet til trosperspektivet. Utfordringen med troens eller religionens sfære er først og fremst at den verken kan bevises eller motbevises. Det har også vist seg å være svært krevende å skape gode metoder som tilfredsstillende kravet til historiefaglig kildekritikk.⁴ Uenigheten om troen og den religiøse dimensjonens rolle i historiske prosesser, har skapt et skarpt skille mellom de såkalte profanhistorikere og kirkehistorikere. At troen kan oppfattes som årsak og virkning bak historiske prosesser, har utfordret de førstnevnte historikerne.⁵ Kanskje noe av problemet med denne diskusjonen er manglende vilje til å anerkjenne troen som noe ekte. Rettere sagt, vi historikere må anerkjenne troen som en del av den menneskelige erfaringen av historiske prosesser eller hendelser og dets reaksjon på den. Dersom en ser forbi utfordringen rundt trosperspektivet i misjonen, møter man et annet problem, nemlig presentasjonen av misjonen i historisk

---

¹ Melve, *Historie : Historieskriving frå antikken til i dag*. (Oslo: Dreyers forl., 2010), 237-238.

² Eksempler fra kjønnsforskning, se; Linda Helen Haukland og Rolf Inge Larsen. «Misjonærer vart grasrotfeminister.» og Susanne Dietrichson, «Frigjort av kallet.» *Kilden Misjonskvinner vart grasrotfeministar | Kilden (kjønnsforskning.no)* Publisert 08.01.2015. (Hentet 07.12.20) og [Frigjort av kallet | Kilden \(kjønnsforskning.no\)](#) Publisert 09.06.2016 (Hentet 07.12.20)

³ Professor i historie ved Universitetet i Agder, Bjørg Seland, diskuterer utfordringen mellom historikere og kirkehistorikere sin artikkel «1800- og 1900-tallets religiøse bevegelser - Historiografiske perspektiver på forskning og formidling.» Seland, Bjørg. «1800- og 1900-tallets religiøse bevegelser - Historiografiske perspektiver på forskning og formidling.» *Historisk tidsskrift*, no. 3 (September 2015): 419-52.

⁴ Diskusjonen rundt kirkehistoriens stilling mot den såkalte profanhistorien er en pågående debatt som ikke kan utdypes i detaljer her. Men det skal i korte trekk fremheves at det har vært diskusjon om metodisk tilnærming. Fra profanvitenskapen har den norske historikeren Jens Arup Seips forståelse av troen som noe rent psykologisk og sosiologisk, vært utfordret av kirkehistorikeren John Nome.

For mer detaljer se: Drønen, Tomas Sundnes. «Misjonshistorie: fagets akademiske egenart og forhold til samfunnsvitenskapelige metoder.» *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 1, no. 63 (Mars 2009): 3-18., Nome, John. *Demringstid i Norge: Fra misjonsinteresse til misjonsselskap*. Stavanger: Det norske misjonsselskap, 1942., og Seip, Jens Arup. *Problemer og metode i historieforskningen*. Oslo: Gyldendal, 1983.

⁵ Berg, «Misjonshistorie og samfunnsforskning», 323.

sammenheng. I de tilfellene misjonen blir utforsket i historiefaget, er den som regel satt i sammenheng med stormaktenes kolonisering.

Misjonens nære tilknytning til kolonistenes og deres handlinger kan ikke bestrides, og er en del av misjonens arv. Men når misjonen trekkes frem i historiefaget, later det til at misjonen i ensidig grad blir tolket som de europeiske stormaktenes «myke» redskap i den tredje verden. Unike kulturelle tradisjoner og uttrykk ble uglesett av misjonærene som stemplet det som «hedenskap». I prosessen for å gjøre de innfødte lik Vesten, ble mye av deres særegne identitet og kulturelle uttrykk underkommunisert. At mye av kulturarven forsvant, kan ikke benektes, og at misjonen var en viktig aktør i de europeiske landenes inntog og kolonialisering, vil alltid være en kontroversiell side i misjonshistorien. På den andre siden kan en få et motsatt bilde, der misjonens humanitære rolle fremstilles som utelukkende positiv. Et eksempel er fremhevingen av misjonens arbeid forbedret kvinnes levevilkår og verdi. Nyere forskning viser at misjonens innsats for de innfødte kvinnene er svært sammensatt.

Kanskje det har oppstått en slags dikotomi. Misjonen har blitt oppfattet som utelukkende en del av stormaktenes betente arv, og som en sidehistorie assosiert med stormaktenes inntog og undertrykkelse av de innfødtes identitet og kultur. På den andre siden blir misjon fremhevet som et positivt innslag, eller et virkemiddel, som sørget for forbedring av livsvilkår og modernisering for de innfødte gjennom det humanitære arbeidet. Bildet av misjonens arbeid som positivt eller negativt, utelater det komplekse forholdet mellom misjonens egen agenda og stormaktenes interesser. Dessuten bør en også ta i betraktning hva slags endringer som fant sted som følge av misjonens arbeid. Det samme gjelder også for fremstillingen av misjonens kvinnesyn. Uansett hva tilfelle måtte være, vil jeg understreke at begge ytterposisjoner er pinlige forenklinger av misjonens historie.

En annen utfordring er et svært negativt syn på kristendommens innflytelse og rolle angående kjønn og kjønnsroller. Innenfor kjønnsforskning har dette vært en ganske vanlig holdning. Den svenske kjønns historikeren Yvonne Hirdman, fremhever at religion har forsterket kjønnsrollene og ikke minst gitt mennene mer makt over kvinnene. Men her mener jeg at vi må løfte blikket og se forbi maktdimensjonen og prøve å forstå troen som mer enn bare makt, nemlig en måte å forholde seg til omverdenen på.

Historiefaget kunne ha vært med på å belyse og nyansere fremstillingen av misjonen og dens kvinnesyn. Men den tilsynelatende uviljen mot trosdimensjonen, later til å være et vanskelig

hinder å komme over. Uansett hvordan fremtidige forskere vil håndtere denne utfordringen, så er en ting klart; troen finnes, og dens innflytelse på individets handlinger, kan ikke undervurderes. Jeg mener at vi må anerkjenne troen som en separat og særegen menneskelig erfaring og livsanskuelse.⁶ I sammenhengen med misjonen blir troen drivkraften og utgangspunktet for misjonærens handlinger. Når misjonen uttrykker nestekjærlighet gjennom sitt humanitære arbeid, må det tolkes som et uttrykk for respons fra og erfaring av et religiøst kall.

Misjonens humanitære arbeid bør ikke undergraves. Samtidig er det viktig at en ikke maler et glansbilde av dette arbeidet. En nærmere studie, slik som denne masteravhandlingen, vil vise at misjonen på mange måter havnet i ulike problemstillinger med landets styresmakter. I mange tilfeller ble det en konflikt mellom styresmaktene og misjonens interesser. Videre møtte misjonen også motstand fra befolkningen. På den andre siden kan en ikke undervurdere at misjonærenes arbeid fikk positive konsekvenser. Misjonen var kjent for å arbeide imot det man anså som kvinnefiendtlig. Barneekteskap, tvangsekteskap, eller utelukkelse av jentenes utdanning ble ansett som moralsk forkastelig. Utdanningen skulle hjelpe jenter og kvinner til et bedre liv både åndelig og samfunnsmessig. I de aller fleste land der misjonen hadde sitt virke, ble et slikt tilbud viktig for kvinneselvspekt.

1.1 Problemstilling

Da misjonærene fra NMS kom til Kina, møtte de en tusenårig skjønnhetstradisjon og samfunnsforhold som forhindret kvinnene i å delta i samfunnet. Majoriteten av dem var og forble analfabeter og kunne ikke livnære seg selv. Hanna Holthes pike- og lærerinneskole skulle hjelpe og dyktiggjøre kvinnene og dermed bryte denne tradisjonen. Ved å gi jenter skolegang, signaliserte misjonen at også kvinner skulle få lære å lese og skrive, og engasjere seg utenfor hjemmets fire vegger. Likevel kan en stille spørsmålet ved misjonens kvinnesyn. Selv om Hanna Holthe og hennes skole representerte kvinners rett til utdanning, er det dermed ikke sikkert at det var utdanning til samfunnsdeltagelse de hadde i tankene. Utdanning av kvinner på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet bar fremdeles preg av at målet var styrking og utrustning av kvinners fremtidige rolle i hjemmet. Derfor må misjonens kvinnesyn diskuteres, spesielt med hensyn til kvinnebevegelsen mot slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. En utfordring med å hevde at misjonens arbeid var kvinnefrigjørende eller feministisk, er at det kanskje for lett vekker assosiasjoner til 1970-

---

⁶ Berg, «Misjonshistorie og samfunnsforskning», 332.

tallets kvinnebevegelse og dens kampsaker.⁷ Dermed får man et feilaktig inntrykk av at misjonen drev med aktiv kvinnekampanje og kvinnesak, og det gjorde misjonen ikke.

Hanna Holthe definerte pike- og lærerinneskolen, og derfor er det viktig å inkludere hennes meninger. Hennes utdannelsesbakgrunn er også en viktig del av skolens organisering. Hun vokste opp og studerte i et Norge som gjennomgikk markante samfunnsendringer, der kvinnene fikk bedre tilgang til høyere utdanning. Derfor kan en stille spørsmål hvorvidt hennes skolebakgrunn fikk betydning for skolens organisering, og hvordan den påvirket skolens kvinnesyn.

Ute på feltet var misjonærene forbilder og representanter for den kristne tro og etikk. En kan derfor også stille spørsmål om Hanna Holthe også var en representant eller forbilde for den moderne resurssterke kvinnen.

Min problemstilling blir «Hva slags kvinnesyn ble presentert og løftet frem i Hanna Holthes pike- og lærerinneskole 1911-1926?»

1.2 Avgrensning

Selv om jeg tar utgangspunktet i Hanna Holthe og hennes misjonsarbeid, er oppgaven ikke en biografisk avhandling. Denne masteravhandlingen vil røre ved begrepet feminisme som er et omfattende begrep, og rommer ulike ideologiske tolkninger også innenfor misjonsforskning. Av denne grunn vil jeg kun bruke feminisme i forbindelse med begrepet «misjonsfeminisme», og forholde meg til Lisbeth Mikaelssons drøfting av dette begrepet. Det vil kun bli gitt en generell oversikt over Kinas historie, da en nærmere gjennomgang blir for omfattende for masteravhandlingens rammeverk. Yiyang-distriktet i Hunan-provinsen vil være utgangspunktet for de historiske forholdene som rådde på misjonsmarken. Fordi Hanna Holthes misjonærperiode varte fra 1909 til 1936, vil jeg også inkludere hennes siste periode, men dette vektlegges mindre. Når det gjelder analysen av skolens organisering, vil jeg kun ta for meg undervisningsplanene og leseplanen.

---

⁷ Mikaelsson, «Kvinner og misjon- et historisk perspektiv», 238.

1.3 Tidligere forskning

På 1900-tallet vokste det i Norge fram en sterk interesse for Kina som nylig hadde blitt åpnet for misjonsvirksomhet. På et tidspunkt var norsk kinamisjon større enn misjonen i Afrika.⁸

Forskning på norsk kinamisjon er forholdsvis ny og nokså begrenset. I hovedsak har forskningen tatt for seg noen enkeltpersoner, diakoniarbeidet, utviklingen av en kinesisk liturgi og misjonens forhold til buddhismen. Av de ti norske misjonsorganisasjonene er det særlig NLM (Norsk Luthersk Misjonssamband) som har vært utgangspunkt for mye forskning. Dette kan henge sammen med at NLM var den nest eldste og største misjonsorganisasjonen i landet.⁹ Interessant nok havner NMS i skyggen i denne forskningen.

Sammenlignet med NLM er det svært få vitenskapelige publikasjoner om NMS' kinamisjon. Dette er meget iøynefallende ettersom Kina var NMS's nest største misjonsfelt. I lys av 46-års arbeid kan det trygt sies at det ikke er mangel på forskningsmateriale. Det tidligste eksemplet på forskning på NMS's kinamisjon er Håkan Eiharts doktorgradsavhandling om misjonsprest og grunnlegger av Buddhistmisjonen, Karl Ludvig Reichelt.¹⁰

Frem mot tusenårsskiftet er det bare ett tilfelle der NMS's arbeid i Kina blir nevnt og publisert i en vitenskapelig sammenheng.¹¹ I 1995 utgav Elisabeth S. Eide en populærvitenskapelig bok om Norge-Kina relasjonen, *Vårt skjeve blikk på kinesere*.¹² Der vises det til ett kapittel om norsk kinamisjon med utgangspunkt i NMS- misjonærenes beretninger. Omtale av NMS's kinamisjon av lignende grad later generelt til å være fraværende både i populærvitenskapelige og vitenskapelige tekster frem til 2003, da professor i religionsvitenskap Lisbeth Mikaelssons publiserte sin korte undersøkelse om Hanna Holthe.¹³ I 2006 gjorde Thor Strandenæs en dyptgående studie av diakoniarbeidet i Kina, med tittelen: «Misjonsdiakonien som

---

⁸ Mikaelsson, «Med frigjørende kunnskaper til kvinner i Kina», 162.

⁹ NLM het opprinnelig Det norske lutherske kinamisjonsforbund, men skiftet navn til NLM, da Kina ble stengt for misjonsvirksomhet i 1949. Den eldste norske misjonsorganisasjonen i Kina het Den Norske Kinamisjon (DNK), men dette var en søsterorganisasjon til den britiske moderorganisasjonen China Inland Mission (CIM) i dag kalt OMF International. De andre misjonsorganisasjonene er Det norske Kinaforbund (DNM) 1884, Den Norske Alliance Misjon; Den norske Misjonsallianse NMA 1901, De norske pinsemenigheters ytre misjon (PYM), De Frie Evangeliske Forsamlinger FEF (1877), Den Evangeliske Lutherske Frikirke ELF (1877) og Den Kristne Buddhistmisjon; Den Nordiske Buddhistmisjon; Areapagos BM/MBM (1926). Skeie, Gregersen & Okkenhaug «Kina for Kristus. Misjon og kristendom i Kina», 151.

¹⁰ Eihart, Håkan. "Boundlessness : Studies in Karl Ludvig Reichelt's Missionary Thinking with Special Regard to the Buddhist-Christian Encounter." , Århus, 1974.

¹¹ Se også Torstein Jørgensens kapittel om Kina. Jørgensen, «NMS til Asia – virksomheten i Kina» I *I tro og tjeneste : Det Norske Misjonsselskap 1842-1992 : 1.* redigert av Torstein Jørgensen, 101-110. Stavanger: Misjonshøgskolen, 1992.

¹² Eide, Elisabeth S., *Vårt skjeve blikk på kinesere*, Oslo Aschehoug, 1995.

¹³ Mikaelsson, Lisbeth. «Med frigjørende kunnskap til kvinner i Kina: misjonæren Hanna Holthe og hennes skole i Yiyang.» I *Erobring og overskridelse - De nye kvinnene inntar verden 1870-1940*, redigert av Inger Marie Okkenhaug, 161-78: Unipub forlag, 2003.

kulturuttrykk i Kina: en tekst- og billedokumentasjon fra Hunanprovinsen».¹⁴ Denne studien ble publisert i festskriftet til misjonsforsker Jan- Martin Berentsen. Det skal også trekkes frem at det ble skrevet to doktorgradsavhandlinger om Karl Ludvig Reichelt av Filip Riisager i 1998 og av Rolv Olsen i 2007.¹⁵

I 2015 kom antologien; *A Passion for China*, som første vitenskapelige behandling av norsk kinamisjon. Her finner en to artikler som omhandler NMS's kinamisjon, hvor tidligere arkivleder for NMS, Gustav Steensland, undersøker evangeliseringsarbeidet i Hunan.¹⁶ Det seneste akademiske innslaget er Malin Gregersens kapittel om «Risopprøret» i Hunans provinshovedstad Changsha i antologien «*Møter med Kina: norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*».¹⁷

Møter med Kina: norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937, er en etterlengtet grundig akademisk utredning om norsk kinamisjon.¹⁸ Forfatterne påpeker at boken skal imøtekomme behovet for forskning på dette område. Boken er utvilsomt et meget viktig bidrag til den generelle misjonsforskningen, og ikke minst en god historievitenskapelig introduksjon til denne tematikken. Der blir det gitt en god oversikt og introduksjon til den protestantiske misjonshistorie, og ikke minst Norges rolle i den protestantiske misjonen i Kina. Likevel det er tydelig at det kreves mer forskning på NMS's kinamisjon og norsk kinamisjon generelt. De ansvarlige redaktørene for boken, Camilla Brautaset, Karina Hestad Skeie og Malin Gregersen, påpeker i innledning at «også innenfor misjonsforskning er det mange hvite felter på forskningskartet.»¹⁹ Men selv om det har blitt gjort lite forskning på norsk kinamisjon generelt, er tilstanden på forskningen om kvinner og misjon en annen.

Kvinnehistorie ble på 1970-tallet definert av Ida Blom (1931-2016) som «et samlebegrep for all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden».²⁰ De første studiene tok utgangspunkt

---

¹⁴ Strandenæs, Thor, Nils Kristian Høimyr og Bjørg Bergøy Johansen. «Misjonsdiakonien som kulturuttrykk i Kina : en tekst- og billedokumentasjon fra Hunanprovinsen.» I *Misjon og kultur: festskrift til Jan-Martin Berentsen*, redigert av Thor Strandenæs, 167-206. Stavanger: Misjonshøgskolens forl., 2006.

¹⁵ Se: Riisager, Filip. "Lotusblomsten og korset : En studie i Karl Ludvig Reichelts missionsforståelse med særligt henblik på Buddhimissionens første periode som selvstændig organisation 1926-29." København: Gad, 1998., og Olsen, Rolv. "Prevailing Winds" : *An Analysis of the Liturgical Inculturation Efforts of Karl Ludvig Reichelt.* Lund, 2007.

¹⁶ Steensland, Gustav. "Preaching and Printing the Gospel for the Chinese : The Contribution of Lars Bjørsvik, Norwegian Mission Society." I *A Passion for China: Introduction*, redigert av Tormod Engelsviken, 112-30. Oxford: Regnum, 2015.

¹⁷ Gregersen, «Risopprøret i Changsha 1910». 173-181.

¹⁸ Brautaset, Camilla, Malin Gregersen og Karina Hestad Skeie. *Møter med Kina : Norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*. Bergen: Fagbokforl., 2018.

¹⁹ Brautaset, Skeie & Gregersen, «Møter med Kina: En introduksjon.», 30.

²⁰ Blom, Ida. «Kvinnehistorie som forskningsområde.», 11-10.

i kvinners rolle i hjemmet og ute i samfunnet. Av kvinnelige forskere finner vi profiler som nevnt Ida Blom, Gro Hagemann (1945-) og Sølvi Sogner (1932-2017), som alle har skrevet en rekke innflytelsesrike avhandlinger. Jeg vil først og fremst ta utgangspunkt i Gro Hagemann på grunn av hennes forskning om kvinners leveforhold på 1800-tallet. I hennes bidrag i boken *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*, fletter hun sammen religion, kjønn og historiske forhold på en interessant måte som vil være viktig for masteravhandlingens diskusjon.²¹ Fordi Hanna Holthe var lærerinne, må jeg inkludere noe av norsk skolehistorie. Her kommer Hagemann's bok, *Skolefolk: lærerens historie i Norge – en oversikt*, til nytte.²² Boken inkluderer lærerinnenens historie, et viktig innslag for å forstå bakgrunnen for hva slags utdanning kvinnene skulle få i Norge. Dette forholdet er viktig å inkludere i min masteravhandling, ettersom det kan tenkes at mye av det norske skolevesenet og dets fagverdier dannet mønster for pike- og lærerinneskolen i Kina.

Kvinneforskning omfatter mer enn bare kvinners rolle i historien, men den handler også om identitet. Fra 1970-tallet beveget man seg fra kvinnehistorie til kjønnshistorie. Den nye vinklingen fremhevet at ubalansen mellom kjønnene skyldtes blant annet sosiale konstruksjoner.²³ Dette er et svært omfattende forskningsområde som i denne sammenheng ikke kan utdypes. De viktigste hovedlinjene som kjønnsforskning og kjønnshistorie vektlegger, er maktspillet mellom kjønnene og kjønnsroller.²⁴ Spørsmål om identitet, kjønn og makt har også vært viktig for nyere forskning på kvinner i misjonshistorien.

Tidligere var norske misjonsforskere hovedsakelig opptatt av kristendommens ekspansjon, sosiale rolle og enkeltmisjonærens innsats.²⁵ Først fra 1970-tallet har kvinnes arbeid, rolle og innflytelse blitt gjenstand for misjonsforskning. En rekke kvinnelige forskere har bidratt med artikler, bøker og doktorgradsavhandlinger. Kristin Fjelde Tjelles hovedfagsavhandling om misjonskvinneforeningsbevegelsen, «*Kvinder hjælper kvinder*» og med undertittelen *Misjonskvinneforeningsbevegelsen i Norge 1880-1910*, står sentralt innenfor misjon- og

---

²¹ Hagemann, Gro. «Fra de stummes leir? 1800-1900.». I *Med kjønnsperspektiv i norsk historie. Fra Vikingtid til 2000- Årsskiftet*, redigert av Ida Blom og Sølvi Sogner, 203-222. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag as, 1999,

²² Hagemann, Gro. *Skolefolk*. Ad notam Gyldendal, 1992.

²³ For en grundigere gjennomgang av kjønnsforskningens historie og målsetninger, se Blom, Ida.

"Kvinnehistorie som forskningsområde." I *Kvinner selv*, redigert av Gro Hagemann og Ida Blom, 11-21. Oslo: Aschehoug, 1977. og Holst, Cathrine. *hva er feminisme*. Hva Er. 2. utg. ed. Vol. 34, Oslo: Universitetsforl., 2017. Melve, *Historie*, 235.

²⁴ En sterk profil innenfor nordisk kjønnsforskning er den svenske historiker og kjønnsforsker Yvonne Hirdman. I boken *Genus* diskuterer hun forholdet mellom kjønnene gjennom språk, kultur og religion. Hun markerer seg nokså kritisk til religionens innflytelse på ideer og videre tradisjoner rundt samfunnets oppfattelse av kjønnene. Det må også tilføyes at det feministiske perspektivet er bokens hovedsak. Hirdman, Yvonne. *Genus : Om det stabila föränderliga former*. Stockholm: Liber, 2001.

²⁵ Simensen, «Norsk misjonsforskning; faser i utvikling av historiske studier», 229.

kvinneforskningen. I hennes avhandling kommer det blant annet frem at misjonskvinneforeningene spilte en sentral rolle for å fremme kvinnens likestilling i misjonsarbeidet.²⁶ Kirkehistoriker Kristin Norseth følger lignende spor med doktorgradsavhandlingen, «*La os bryte over tvert med vor stumhet!*» *Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*.²⁷ Norseths perspektiv viser at kvinners gradvise vei til anerkjennelse og myndighet, hang sammen med endring og utvikling i samfunnet. Felles for begge avhandlingene er at de peker på at kvinnene var høyst aktive og drev sin egen form for likestillingskamp, da de kjempet for anerkjennelse og arbeid i misjonen. Dette er et særdeles viktig poeng, som later til å ha gått upåaktet hen blant historikere. Videre kan det sies at det gjorde kvinnene mer selvbevisst om sin egen stilling både som viktige støttespillere, og som aktive arbeidere i misjonsbevegelsen. Samtidig påvirket det også kvinnenenes syn og forståelse av seg selv religiøst.

På dette område har også professor i religionsvitenskap, Lisbeth Mikaelsson, vært en sterk bidragsyter. En kommer ikke utenom hennes avhandling, *Kallets ekko. Studier i misjon og selvbiografi*, som redegjør for hvordan både menn og kvinner forsto seg selv og sitt arbeid i misjonen gjennom sine selvbiografier.²⁸ Det særegne med selvbiografiene er en sterk todelt virkelighetsforståelse der en forholder seg til forestillingen om en pågående kamp mellom de gode og onde åndskreftene. Misjonærene identifiserte seg selv som en del av denne kampen mot det onde som gav seg uttrykk i «hedenskap». Samtidig viser Mikaelsson at det er kjønnsforskjeller når det kommer til menn og kvinners forståelse av gudsrelasjonen og religiøse opplevelser. Nettopp fremhevingen av det religiøse perspektivet er sentralt for å forstå misjonærenes handlinger og holdninger.

Som nevnt innledningsvis, har Mikaelsson gjort en undersøkelse på Hanna Holthe og hennes skolearbeid. Hennes konklusjon er at Hanna Holthes skolearbeid fremmet kinesiske kvinners selvstendighet. Dette er en påstand som jeg skal diskutere og utfordre i denne masteravhandlingen. Men for å diskutere spørsmålet om misjonens kvinnefrigjørende rolle, er det nødvendig å dra inn internasjonal forskning. Jeg vil først og fremst trekke frem den amerikanske forskeren Dana L. Robert og hennes artikkel i boken, *Converting Colonialism*. I kapitlet, "The "Christian Home" as a Cornerstone of Anglo- American Missionary Thought

---

²⁶ Tjelle, Kristin Fjelde. «*Kvinder Hjælper Kvinder*»: *Misjonskvinneforeningsbevegelsen i Norge 1860-1910*. Oslo, 1990.

²⁷ Norseth, Kristin. «*La os bryte over tvert med vor stumhet!*»: *Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet, 2007.

²⁸ Mikaelsson, Lisbeth. "*Kallets ekko : Studier i misjon og selvbiografi*." Universitetet i Bergen, 2000.

and Practice." legger hun sterkt vekt på at misjonens hjemidologi var kjernen i den protestantiske misjonen.²⁹ Dette mener jeg er et viktig poeng, ettersom en lett kan konkludere med at misjonen bare fremhevet kvinnefrigjøring og selvstendighet. Og som Robert påpeker, hadde hjemmet en sentral rolle i oppdragelsen av «hedningene». En annen forsker, Marjorie King, fremhever i sin artikkel "Exporting Femininity, Not Feminism: Nineteenth-Century U.S. Missionary Women's Efforts to Emancipate Chinese Women.", et svært viktig poeng om misjonens rolle for de kinesiske kvinnene.³⁰ En kan lett stemple skolearbeid som feministisk fordi det fremmet kvinners selvstendighet. Men dette er en forestilling som bør bli diskutert. Derfor vil jeg inkludere hennes forskning i diskusjonen om misjonens kvinnefrigjørende rolle.

1.4 Kilder og kildekritikk

Hovedkilden for denne masteravhandlingen er NMS's misjonsarkiv. En skiller mellom to typer kildemateriale, det publiserte og det upubliserte. De publiserte omfatter NMS's offisielle magasiner og misjonslitteratur. De aller fleste misjonærer fikk publisert innlegg i en av NMS's magasiner som leserne kunne abonnere på.³¹ Misjonspublikasjoner er mer eller mindre den eneste offentlige kilden til misjonærens bakgrunn. På grunn av koronapandemien som utspilte seg under masteravhandlingens tilblivelse, vil jeg kun forholde meg til bakgrunnsinformasjon som finnes i NMS's arkiv og det som har blitt tilgjengeliggjort digitalt. Men som nevnt tidligere, er dette ingen biografisk avhandling. Derfor vil det være begrenset bruk av kilder eller litteratur som angår Hanna Holthes slektsbakgrunn og familieforhold.

I tillegg til magasiner har en også det som kalles for misjonslitteratur og er en særegen form for litteratur som hadde til hensikt å informere og vekke interesse for misjonen. Disse kom ut i forskjellige litterære sjangere, alt fra rapporter til skjønnlitteratur.³²

Hanna Holthe skilte seg ut ved at hun var den eneste kvinnen som gav ut bøker om sine opplevelser, mens hun var misjonær i Kina.³³ Hun skrev to bøker, *Kina på nært hold*;

---

²⁹ Robert, Dana L. "The "Christian Home" as a Cornerstone of Anglo- American Missionary Thought and Practice." I *Converting Colonialism : Visions and Realities in Mission History, 1706-1914* redigert av Dana L. Robert. Studies in the History of Christian Missions, 134-65. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2008.

³⁰ King, Marjorie. "Exporting Femininity, Not Feminism: Nineteenth-Century U.S. Missionary Women's Efforts to Emancipate Chinese Women." I *Women's work for Women : missionaries and social change in Asia*, redigert av L. A. Flemming, 117-58. Boulder, Colo: Westview, 1989.

³¹ NMS's magasiner er hovedmagasinet, *Norsk Misjonstidende*, *Kamp og Seier*, og *Misjonslesning for kvinner*. Både *Kamp og Seier*, og *Misjonslesning for kvinner* ble avvirket i løpet av 1920-tallet.

³² Skeie, «Misjonsmateriale som historisk kilde», 92.

Skildringer av folkelivet og misjonsarbeidet (1928) og *Blandt Kinas ungdom* (1931).³⁴ Den første boken, *Kina på nært hold* er en slags selvbiografi med personlige opplysninger og refleksjoner, noe som den andre boken mangler.³⁵ Hanna Holthe reflekterer over fortidens hendelser, som ble avgjørende for at hun valgte å bli misjonær. Innenfor selvbiografisjangeren er det dette perspektivet som skiller det fra memoarer.³⁶ Av denne grunn vil jeg referere til *Kina på nært hold* som selvbiografi, og vil følgelig bruke denne boken som en kilde til hennes bakgrunn. Her skal det påpekes at selvbiografi innenfor en kristen kontekst er en særegen form for selvbiografi. Kristne selvbiografier kjennetegnes av beskrivelser om personlige opplevelser som ofte har innslag av åndelige refleksjoner. Det skapes en sammenvevd relasjon mellom personens bevissthet om egen eksistens i tid og rom, og troen på Guds inngripen i ens liv.³⁷ I forbindelse med misjon blir dette forholdet mer sammensatt. Personen tilhører det kristne felleskapet der alle deler en felles identitet som frelste Guds skapninger. Samtidig skapes det en sterk dualistisk virkelighetsforståelse, der en stiller «de kristne» mot «hedningene», og der troen på den «åndelige» kampen mellom Gud og de onde kreftene er med på å strukturere denne dikotomien.³⁸

Hanna Holthes andre bok, *Blandt Kinas ungdom*, skiller seg fra hennes første, da boken er en samling av enkelthendelser og opplevelser fra misjonsmarken. Men begge har det til felles at de inneholder hennes tidligere publikasjoner i *Norsk Misjonstidende* og i andre publikasjoner.

Når det kommer til misjonslitteratur om NMS's kinamisjon, vil jeg forholde meg til noen bøker som kan belyse samfunnsforholdene, skolepraksis og misjonens tanker om arbeidet.

I likhet med Hanna Holthe skrev også hennes familiemedlemmer misjonsbøker. Hennes yngre bror, Peder Olaus Holthe, skrev to bøker; *Et gløtt bak den kinesiske mur* (1921) og

---

³³ Misjonær Antoine Hagen Torset (1901-1992) var den andre kvinnen som utgav en bok om livet som misjonær i Kina (1934-1943) *Selvbiografien, Liv og Spenning i Kina som var*, ble utgitt i 1979. Torset, Antonie Hagen. *Liv og spenning i Kina som var*. Oslo: Luther, 1979.

³⁴ Holthe, Hanna. *Kina på nært hold: skildringer fra folkelivet og misjonsarbeidet*. Stavanger: Det Norske Misjonsselskaps trykkeri, 1928., og Holthe, Hanna. *Blandt Kinas ungdom*. Stavanger: Det Norske Misjonsselskaps trykkeri, 1931.

³⁵ Hanna Holthe påpeker i sitt forord at boken er samlet utdrag fra en dagbok som etter min undersøkelse i NMS's arkiv har gått tapt. Bare en dagbok finnes fremdeles i arkivet og er fra tidsrommet 1923-1925. Navnet på dagboken indikerer at det på et tidspunkt fantes to dagbøker som til sammenlagt dekket hennes første perioden 1909-1919. «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole. 1923-1925» MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

³⁶ Her skal det påpekes at Hanna Holthes to bøker ikke kan anses som direkte selvbiografier. Lisbeth Mikaelsson kaller dem for «glimt bøker», da de «formidler forfatterens inntrykk og opplevelser fra misjonsarbeidet ... som ofte ikke har en kronologisk eller saklig sammenheng.» Likevel kan det sies at den første boken, *Kina på nært hold*, er delvis selvbiografisk. Mikaelsson, «Selvportrett og symbol», 141-143. og Mikaelsson «Med frigjørende kunnskap til kvinner i Kina», 169.

³⁷ Mikaelsson, «Selvportrett og symbol», 141-143., og Mikaelsson «Med frigjørende kunnskap til kvinner i Kina», 169.

³⁸ Tjelle, «Misjon som kvinnesak», 151.

Ferskenblomsthøiden (1925).³⁹ I forbindelse med kinamisjonens 25-årige virke utgav hennes svoger Olav Dalland, jubileumsboken *Ved den første milepæl* (1927).⁴⁰ Misjonsprest Sten Bugges kapittel om Kina i NMS's oversiktsverk vil være viktig for få en generell historisk oversikt over deres virksomhet og de historiske prosessene som påvirket arbeidet.⁴¹ Legemisjonæren Volrath Vogts innlegg om de helsemessige forholdene i landet, være et nyttig tilskudd til bakgrunns litteraturutvalget.⁴² I tillegg vil boken, *Kvindens Missionarbeide* (1923), av forfatter og formann i Lærerinnens Misjonsforbund (LMF), Henny Dons, bli analysert for å belyse hvordan misjonskvinnene forsto sitt eget arbeid.

Det upubliserte eller private kildematerialet omfatter blant annet beretninger og informasjon som kun var ment for ledelsen i NMS, andre misjonærer og privatpersoner. Her finner man meninger om tingenes tilstand, vedtak og andre detaljer som ikke ble inkludert eller kunne trykkes i offentlige tilgjengelige skrifter. Dette gjelder dagbøker, memoarer, private brev, og korrespondansebrev mellom den enkelte misjonær og hovedstyret. En annen viktig kilde er konferansereferater. Konferansene ble holdt en gang i året der misjonærene var samlet og diskuterte arbeidet på feltet. Konferansereferater er mellomstore hefter som ble fordelt mellom misjonærene. Disse referatene viser hvordan misjonen var strukturert. Her finner vi blant annet misjonens organisering, regnskapsføring, økonomisk stilling og diskusjon om misjonens ulike arbeidsområder.

I dette materialet vil jeg særlig lete etter diskusjonen som angikk skoleorganiseringen og forhold som påvirket skolearbeidet. Konferansereferatene gir et innblikk i de faktiske forholdene på misjonsfeltene, rensert for den forskjønnede omtalen som gis i offentlige kilder. Samtidig skal det påpekes at konferansereferatene ikke nødvendigvis gir et fullstendig bilde av situasjonen. Uavhengig om det er publisert eller privat, har begge kildematerialene sine fordeler og ulemper.

Å arbeide med misjonslitteratur og misjonskilder byr på mange muligheter, men også utfordringer. Dette gjelder både misjonslitteratur og tilhørende originaldokumenter. Først og

---

³⁹ Holthe, P.O. *Ferskenblomsthøiden (Taohwalun) : i tekst- og bilder*. (Stavanger: Norske missionsselskap, 1925).

⁴⁰ Se: Dalland, Olav. *Ved den første milepæl: Fra Det Norske Missionsselskaps Kinamisjon gjennom 25 aar*. Stavanger: Det Norske Missionsselskap, 1927.

⁴¹ Bugge, Sten. «China.» I *Det Norske Misjonsselskaps Historie I Hundre År, 186-288*: Det Norske misjonsselskap, 1949.

⁴² Legemisjonæren Volrath Vogt har et innlegg i P.O Holthes tekst- og bildedokumentasjon av Tahowalun-stasjonen, *Ferskenblomsthøiden*, og utgav to legemisjonsbøker, *Kina i smil og tårer*, og *Blandt syke i China*. Vogt, Volrath. *Kina i smil og tårer*. Haugesund: Misjonsselskapets forlag, 1947 og Vogt, Volrath. *Blant syke i China*. Stavanger: Misjonsselskapet, 1948.

fremst er det forholdet mellom publisert og upublisert materiale. Professor i teologi, Tomas Sundnes Drønen, ved VID i Stavanger, bruker kategoriseringen «frontstage» og «backstage». Han påpeker at offentlige publikasjoner som *Norsk Misjonstidende*, er et eksempel på «frontstage», og at private publikasjoner som konferansereferater er «backstage» kilde.⁴³ Fordi hensikten var å vekke interesse og engasjement for misjonen, er det tydelig at enkelte forhold, informasjon og meninger ble utelatt for å bevare inntrykket av enhet i misjonen. Nå skal det for ordens skyld påpekes at ulike meninger kom frem i misjonslitteraturen og i publikasjonene, men disse var ofte rettet mot de innfødte. Med andre ord; misjonslitteraturen forteller det som misjonsorganisasjonen mente folk burde høre og vite.

En må derfor tolke handlinger og meninger i lys av kristent verdisyn og virkelighetsforståelse. Utfordringen med denne virkelighetsforståelsen er at den rettferdiggjør og unnskylder en del diskutabile holdninger og handlinger. I misjonslitteraturen er dette særlig fremtredende. En finner til tider en ensidig og forherligende beskrivelse av misjonsarbeidet og nedsettende beskrivelse av de innfødte, gjerne i sammenheng med kristendommens overlegenhet i synet på kvinner. Detaljerte beskrivelser av de «ufrelstes» åndelige og materielle nød, skulle vekke medynk og interesse for folket. På denne måten legitimerte man misjonen ved å vise til misjonærenes arbeid og innsats for å «sivilisere» og «frelse» de innfødte, mens dramatiske beskrivelser av misjonsarbeidets «gleder og sorger» sørget for at leserne ville gi sitt bidrag til misjonens sak. Dette er et forhold som forskere har satt kritiske spørsmål til. Misjonsforsker John Nome og antropologen Marianne Gullestad omtaler dette forholdet i misjonspublikasjonene som «misjonspropaganda».⁴⁴ Kanskje den mest utfordrende siden ved å undersøke misjonspublikasjoner er at mange av originalmanuskriptene kan ha gått tapt under redigering. Dette var særlig tilfelle med *Norsk Misjonstidende*.⁴⁵ Dessuten ble det også gjort redaksjonelle kutt i innholdet – det som skulle trykkes måtte være interessant for leserne.⁴⁶ Dette gjelder for alle innlegg i misjonspublikasjoner. Her er en nødt til å se på beretningene og uttalelsene en finner i misjonslitteraturen som primærkilde, og også de som er utrykte.

---

⁴³ Drønen, «Communication and Conversion in Northern Cameroon : The Dii People and Norwegian Missionaries, 1934-1960.», 19- 20.

⁴⁴ Nome, *Det Norske misjonsselskaps historie i norsk kirkeliv: fra syttiårene til nåtiden*, 38 og Gullestad, *Misjonsbilder : Bidrag til norsk selvforståelse : Om bruk av foto og film i tverrkulturell kommunikasjon*. (Oslo: Universitetsforl., 2007), 30.

⁴⁵ Munthe og Samuelsen, «På leit etter kjelder til misjons- og religionshistoria.», 39-40.

⁴⁶ Nome, *Det Norske misjonsselskaps historie i norsk kirkeliv: fra syttiårene til nåtiden*, 40.

Privat materiale er den kildetyper som er nærmest de faktiske forholdene, og som inneholder mindre sensur. Men primærkilder som dagbøker eller memoarer forteller ikke nødvendigvis alt det misjonærene mente, tenkte og opplevde. Mikaelsson påpeker i sin doktorgradsavhandling *Kallets ekko* (2000), at det er en forskjell mellom levd liv og fortalt liv.⁴⁷ Dette er særlig tilfelle med Hanna Holthes bøker og brev. En kan derfor ikke se bort i fra at det kan ha forekommet noen bevisst eller ubevisst «selv-sensur» i det private materialet.

Når det kommer til misjonærenes meninger enten i det publiserte eller i det private kildematerialet, er den koblet til en kristen virkelighetsforståelse. Opplevelser og hendelser blir tolket og forstått som eksempler på Guds inngripen, vilje eller «tegn i tiden». En annen vanlig religiøs forutsetning er at kristendommen står mot «hedenskapet.»⁴⁸ Problemet er at historiske detaljer, objektivitet og personlige meninger forsvinner i det religiøse språket. I det hele må en forholde seg til et utsnitt av et levd liv, og deretter fortalt liv, mettet med religiøst innhold som kan være vanskelig å forholde seg til. Videre blir også misjonærens egne handlinger fremstilt «rettferdig» og i et positivt lys.

Selv om en ønsker å benytte seg av originale manuskripter, har den trykte misjonslitteraturen en nytteverdi. Personlige beretninger om enkelthendelser er som oftest spredt over et større tidsrom. Det kan derfor være utfordrende å se sammenhengen mellom personens opplevelser og det historiske rammeverket. Selv om misjonslitteraturen er redigert og står fjernere fra «originalen», er det lettere å få en oversikt over misjonærenes opplevelser. I det hele behøves både det publiserte og det private kildematerialet for å få en helhetlig forståelse av misjonsarbeidet. Videre trenger en også å forstå og ta hensyn til den religiøse innrammingen som misjonærene forsto sitt arbeid og omgivelsene sine på. Selv om det er lett å kritisere den religiøse rammen, er det likevel på sin plass. Førsteamanuensis ved NLA, Karina Hestad Skeie, påpeker at den religiøse innrammingen ikke forhindrer materialets verdi som kilde, men «at vi må være bevisste på hvordan relasjonen er mellom innhold og ideologi.»⁴⁹

---

⁴⁷ Mikaelsson, *Kallets ekko*, 21.

⁴⁸ Skeie påpeker at innenfor misjonslitteraturen er det to typer fortellinger som er sammenvevd, misjonens historie – den store fortellingen og misjonærenes eget liv og tilknytning til den – og de små fortellingene. Misjonærene som av og til kom bort i svært dramatiske og farlige situasjoner, forsøkte å se koblingen mellom disse hendelsene og deres eget liv og misjonens store fortelling. Motstand mot kristendommen og måten den utspilte seg på, ble sett på som et eksempel på «ondskapens krefter». Skeie, «Misjonsmateriale som historisk kilde», 94.

⁴⁹ Skeie, «Misjonsmateriale som historisk kilde», 93.

1.5 Teori, begrepsbruk og metode

I undersøkelsen av kvinnes rolle i misjonsarbeidet og dets konsekvenser for de innfødte kvinnene, som allerede antyd, har feminisme vært et viktig forskningsperspektiv.⁵⁰ Her skal det påpekes at selv om masteravhandlingens teoretiske tilnærming forholder seg til kvinnens perspektiv, vil jeg også gjøre rede for forholdet mellom begge kjønn. Feminisme kan ofte bli misforstått for utelukkende å handle om kvinnens rettigheter, men det innebærer i grunnen likestilling mellom kjønnene.⁵¹ I denne sammenheng vil imidlertid likestilling som begrep kun bli brukt for å belyse den akademiske stillingen jenter og gutter fikk i skolesystemet. Med andre ord, hvordan kjønnene ble behandlet når det kom til undervisning, og om det var noe forskjell i fagene.

Å undersøke kvinnesyn i misjonsarbeidet innebærer paradoksale forhold, der kvinner fant frigjørelse innenfor et tradisjonelt hierarki.⁵² Derfor vil jeg nytte begrepet «misjonsfeminisme». Selve begrepet «misjonsfeminisme» er satt sammen av to motsatte komponenter. Her skal det understrekes at feminisme i denne sammenheng viser til den politiske kvinnebevegelsen for stemmerett og samfunnsdeltagelse på 1800- 1900-tallet.⁵³ På den andre siden viser misjonshistorien til det mer tradisjonelle kvinnesynet som dominerte i kristne kretser.⁵⁴ Med tradisjonelt syn mener jeg fokuset på kvinners rolle i hjemmet.⁵⁵

Forskere har brukt «misjonsfeminisme» for å illustrere det sammensatte forholdet mellom misjon som kvinnesak, og det tradisjonelle kristne synet på kvinners plass i samfunnet, og på misjonsmarken. Her skal det skytes inn at det finnes en egen teori for menn, kalt «missionary masculinity», fremhevet av Kristin Fjelde Tjelle, men dette er annen diskusjon som denne masteravhandlingen ikke kan gå inn på.⁵⁶

---

⁵⁰ Feminisme er et samlebegrep for ulike ideologiske retninger som angår likestilling mellom kjønnene, sosialt, politisk og økonomisk. *Store norske leksikon*, s.v. «Feminisme» av Kristin Natvig Aas og Ingun Ikdahl. [feminisme – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/feminisme) Hentet 17.02.2021.

⁵¹ Holst, *hva er feminisme*, 7-8.

⁵² Okkenhaug, "Gender and Nordic Mission", 12.

⁵³ Innenfor feminismens historie snakker en om «bølger» som kjennetegnes av bestemte kjernesaker. Den første bølgen som regnes fra 1850-1945, dreide seg om kampen for stemmerett.

Den andre perioden fra 1960-1970 handlet om likestilling i arbeidslivet, abortstriden, kampen mot patriarkatet for å nevne noen. Til slutt har et spørsmål om identitet fra 1980 til 1990 vært i fokus. Holst, *Hva er feminisme*, 41-55.

⁵⁴ Tjelle fremhever at kvinnene møtte motstand på mannlig hold, da de begynte å organisere seg i foreninger og husmøter. Man mente det var stred mot deres tildelte rolle etter luthersk tankemåte. Tjelle, «Misjon som kvinnesak», 148-149.

⁵⁵ Mikaelsson, *Kallets ekko*, 53.

⁵⁶ I korte trekk handler «missionary masculinity», slik Tjelle bruker det, om det sammensatte forholdet mellom 1900-tallets ide om maskulinitet og kristendommens egne mannsideal, og om hvordan ideen om maskulinitet ble forstått og kom til uttrykk hos de mannlige misjonærene. Se: Tjelle, Kristin Fjelde. *Missionary Masculinity*,

Det må understrekes at begrepet «misjonsfeminisme» har blitt tolket og anvendt på ulike måter.⁵⁷ Jeg velger å ta utgangspunktet i Lisbeth Mikaelssons tolkning, nemlig at misjonen sørget for å menneskeliggjøre kvinnene.⁵⁸ Hun omtaler «misjonsfeminisme» som en kristen form for feminisme, der kristendommen presenteres som kvinnefrigjørende gjennom forbedring og heving av kvinnens sosiale livsforhold og kår.⁵⁹ Samtidig er det viktig å påpeke at «misjonsfeminisme» er et konstruert forskerbegrep og ikke noe begrep som misjonærene brukte om sitt arbeid.⁶⁰ I lys av at feminisme er et vidt samlebegrep, og at bruken til en viss grad kan vekke assosiasjoner til dagens kjønnsdebatt, vil det også være nyttig å bruke et begrep som passer bedre med misjonens historiske ideologi og praksis.⁶¹

Selv om det er enighet om at misjonen hadde et positivt kvinnesyn og en kvinnefrigjørende side, er det likevel noen forskere som mener at dette perspektivet overser misjonens historiske kjerneverdier og målsetninger. Derfor er det nødvendig å diskutere et motargument til denne tanken.

En viktig tanke i den protestantiske misjonen var ideen og idealet om det «kristne hjemmet». Den amerikanske professoren Dana L. Robert mener at “the Christian home” som en sentral del av den protestantiske misjonstanken, har blitt oversett i misjonsforskningen.⁶² Som en del av kvinnenes misjonsarbeid, skulle de innfødte læres opp til å skape et «kristent hjem» gjennom husstell, renslighet og praktisk arbeid. En annen amerikansk professor, Marjorie King, mener på sin side at fokus på at de innfødte kvinnene skulle læres opp i husstell, tilbakeviser påstanden om at kvinnelige misjonærer brakte med seg feminisme. I en artikkel om amerikansk kinamisjon, påpeker hun at de kvinnelige amerikanske misjonærene var mer

---

1870-1930 : The Norwegian Missionaries in South Africa. Genders and Sexualities in History. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014.

⁵⁷ Skeie, "Gender, Mission and Work. The Complex Relationship between Formal Rights and Missionary Agency in the Norwegian Lutheran China Association.", 345.

⁵⁸ Mikaelsson legger større vekt på en åpen og inklusiv forståelse av feminismen som gir muligheter for å analysere komplekse fenomener i en religiøs kontekst. Videre påpeker hun også at «misjonsfeminisme» kan inkludere begge kjønn, fordi også menn hadde samme holdning til de innfødte kvinnene som var undertrykte. Mikaelsson, «Med frigjørende kunnskap til kvinner i Kina», 164 og Mikaelsson, «Kvinner og misjon. Et historisk perspektiv.», 238-240.

⁵⁹ Mikaelssons bruk av feminismebegrepet later imidlertid til å ha varierende innhold eller mening. I hennes undersøkelse av Hanna Holthes pike- og lærerinneskole, legger hun sterkt vekt på «kristianisering» og «sivilisering». Med hensyn til at siviliseringsbegrepet er en egen tematikk som går utenfor denne masteravhandlingens ramme, vil jeg derfor ikke inkludere dette i avhandlingens diskusjon.

⁶⁰ Mikaelsson, "Gender Politics in Female Autobiography", 37.

⁶¹ Når en snakker om feminisme i forbindelse med misjonen og misjonsforskning snakker man om to perioder. Selve misjonshistorien berører 1800- og begynnelsen av 1900-tallets kvinnebevegelse. Men selve analysen eller begrepsbruket tar inspirasjon fra 1970-80-tallets kvinnebevegelse. Sistnevnte kan sies å være inspirert fra samfunnsvitenskapene som i denne perioden fikk en sterk vekst i kvinne- og senere kjønnsforskningen. Mikaelsson, «Kvinner og misjon- et historisk perspektiv», 238.

⁶² Robert, "The "Christian Home" as a Cornerstone of Anglo-American Missionary Thought and Practice.", 135.

opptatt av å lære de kinesiske kvinnene husmorsidealer enn samfunnsdeltagelse. Fokuset på den amerikanske middelklassehusmoren blir av Marjorie King oppfattet som et uttrykk for feminitet framfor feminisme.⁶³ Følgelig blir begrepet «the Christian home» brukt for å fange opp «misjonsfeminisme».

Min undersøkelse viser at Hanna Holthe etterlot seg et stort kildemateriale, noe som har ført til at jeg måtte gjøre noen avgrensinger. Hanna Holthe skrev en rekke brev til hovedstyret for misjonen og til familien hjemme i Norge. Å gjennomgå alle disse brevene, ville ikke ha vært gjennomførbart innenfor den tidsramme som er til disposisjon for en masterstudie. Jeg har bare stanset opp for brev som kan belyse Hanna Holthes bakgrunn, hvem hun var som person, og opplysninger brevene gav om hennes lærerrolle og forhold i skolen.

En metodisk utfordring med trykte kilder er at kronologien er uklar i de ulike framstillingene. Dette er særlig tilfelle med Hanna Holthes to bøker, *Kina på nært hold* (1928), og *Blandt Kinas ungdom* (1931) som mangler kronologisk orden. Her må jeg sammenligne hennes beretninger i bøkene og originalrapportene til *Norsk Misjonstidende*. Unntaket er de tilfeller der det originale kildemateriale mangler. For å forsikre meg om det er ny eller gammel informasjon, må jeg også her sammenligne rapportene. Med hensyn til tidsrammen velger jeg hovedsakelig å forholde meg til originaldokumentene, men inkluderer informasjon som utelukkende finnes i publikasjonene.⁶⁴

Denne masteravhandlingen har til mål å undersøke hva slags kvinnesyn som ble presentert i pike- og lærerinneskolen basert på arkivmaterialet. Måten jeg går frem på, er å gjøre en innholdsanalyse av kildematerialet om skolen og Hanna Holthes rolle i arbeidet. Analysen og fremstillingen vil bli gjort i kronologisk rekkefølge, noe som vil gjøre det lettere å observere endringer over tid. «Misjonsfeminisme» og «the Christian home», vil være viktige utgangspunkt for diskusjonen om skolens kvinnesyn. For å unngå at omfanget blir for stort, vil jeg fokusere på skolens organisering, undervisningsplan, og ukeplan. For å nyansere diskusjonen, vil jeg også diskutere Hanna Holthes uttalelser og dermed belyse hennes syn på pike- og lærerinneskolen og dens elever.

---

⁶³ King, "Exporting Femininity, Not Feminism", 188.

⁶⁴ Det skal påpekes at *Norsk Misjonstidende* ble skrevet med gotisk skrift helt frem til 1919. Dette gjorde lesingen mer tidkrevende. Hanna Holthe skrev med skjønnskrift, som tok mindre tid og som gav litt ekstra informasjon. Samtidig viser undersøkelsen av Hanna Holthes to bøker, at hun la til noe tilleggsinformasjon i marginen. Dette skyldes at bøkene er som nevnte samlinger av hennes tidligere innlegg fra *Norsk Misjonstidende*. Et eksempel er tilleggsinformasjon som dukker opp i forbindelse med enkeltpersoners livshistorie, som henviser til at det er tidsskille mellom opplysningens opprinnelige nedtegnelse og slik den blir presentert i *Kina på nært hold* (1928) eller i *Blandt Kinas ungdom* (1931).

2. Historisk bakgrunn: Misjonen gikk mot øst

Da det ble kjent at NMS skulle starte opp sitt eget misjonsarbeid i Kina, tok det ikke lang tid før mange meldte sin interesse. Gjennom NMS's 47-årige arbeid i Kina var det særlig en kvinne som skilte seg fra de andre. I 1909 kom den 35 år gamle lærerinnen, Hanna Holthe, fra Levanger til Kina, og hun skulle få stor betydning for NMS's skolearbeid. Hennes periode som lærerinne varte fra 1911 til 1936, og kan sies å representere NMS's storhetsperiode i Kina. For å forstå betydningen av hennes pike- og lærerinneskolen i Kina, må en først undersøke de samfunnsforholdene som preget Norge og Kina.

I Norge skulle 1800-tallet bli starten for kvinnenens vei ut i offentligheten. Etter lutheransk etikk, skulle kvinnene holde seg til husets plikter. Denne tradisjonen ble utfordret, da Haugianerbevegelsen la grunnlaget for at også kvinnene kunne være aktive deltagere i religiøse sammenkomster.⁶⁵ Norske kvinner begynte under påvirkning av herrnhuterne (brødre fellesskapet) og haugianismen, og andre religiøse bevegelser å samle seg i fellesskap. I begynnelsen fokuserte man på fornyelse av ens personlige kristenliv, men etter hvert vendte blikket seg mot den «ufrelste» verden. Misjon var ikke ukjent i Norge, da man hadde drevet misjonsvirksomhet på Grønland og blant samene på 1700-tallet.⁶⁶ Det var særlig på Vestlandet og på Sørlandet misjonsinteressen var sterkest.⁶⁷ I 1826 ble den første misjonsforeningen opprettet i Stavanger, og i 1842 ble det Det Norske Misjonsselskap stiftet samme sted.⁶⁸ Kvinnene spilte en sentral rolle i selskapet, da de sørget for organisering og mobilisering til inntekt for misjonen gjennom møter og produksjon av håndverksarbeid. Gjennom ulike kvinneforeninger lærte kvinnene etter hvert å drive med regnskapsføring og annet administrativt arbeid. Dette var ikke et særnorsk fenomen. I Storbritannia og i USA fikk man slagordet «Women's work for Women», som fikk det norske navnet «Kvinder hjælper kvinder».⁶⁹ Misjonskvinneforeninger ble opprettet, og disse ble viktige støttespillere for NMS, særlig mot slutten av 1800-tallet. Videre skjedde det også noen betydelige endringer i kvinnens status i samfunnet.

---

⁶⁵ Hans Nilsen Hauge sørget for en fornying av det lutherske kallsetikken, da han utfordret presteskapets privilegium til å forkynne Guds ord. Hauge-bevegelsen rekrutterte både menn og kvinner som forkynnere og åndelige ledere. Tjelle, «Misjon som kvinnesak», 142 og Hageman, «De stummes leir?», 208.

⁶⁶ De norske prester Thomas von Westen (1682 -1727) og Hans Egede (1686-1758) var sentrale for sin misjonsinnsats i Danmark-Norge. Westen drev misjon blant samene i Finnmark, og Egede blant inuittene på Grønland. Tjelle, «Kvinder hjælper kvinder», 5.

⁶⁷ Myhre, Jan, *Norsk Historie 1814-1905*, (Oslo: Samlaget 2012), 159.

⁶⁸ Tjelle, «Kvinder hjælper kvinder», 26.

⁶⁹ Tjelle, «Misjon som kvinnesak», 143-144.

Begynnelsen av 1860-årene markerte et viktig høydepunkt for kvinnenes rolle i skoleverket. Før 1860 fantes det ingen mulighet for kvinner til å ta lærerutdannelse.⁷⁰ Men etter allmueskoleloven fra samme år, fikk kvinnene adgang til lærerinneutdannelse. I 1884 gikk regjeringen inn for en fellesundervisningsplan for både gutter og jenter.⁷¹ Undervisningen vektla oppdragelse til samfunnsborgere gjennom kunnskap og dannelsen av karakter.

Muligheten til å ta lærerutdannelse fikk betydning for misjonsarbeidet. Det ble tydelig at misjonsarbeidet ikke bare krevde forkynnelse, men også faglig utdannelse. Utfordringen var at misjonærene i NMS, som kun omfattet utdannende prester, hadde vanskeligheter med å ta seg arbeidet med undervisning og det sosiale engasjementet som misjonærtjenesten etter hvert krevde. Misjonærhustruene drev til dels med undervisning, men forpliktelser overfor huset og familien hindret større involvering i misjonsarbeidet.

Kvinnebevegelsen som preget samfunnet fra 1870 og utover 1900-tallet påvirket også misjonen. Det ble tydelig at kvinnene ville mer enn å være hjemmевærende passive støttespillere for mennenes misjonsarbeid. Kvinnenes voksende engasjement for misjonen gjennom kvinneforeningene, møtte imidlertid stor motstand fra mannlig hold. Likevel var NMS helt avhengig av økt mobilisering blant kirke- og bedehusfolket, som sto for majoriteten av inntektene. I 1870 ble det vedtatt i NMS at kvinner kunne dra ut til misjonsfeltene som mennenes medhjelpere.⁷² Dette vedtaket ble en døråpner for kvinnenes fremtidige rolle i misjonens tjeneste.⁷³ En milepæl i kvinners rolle i NMS, var vedtaket om kvinners stemmerett i 1904. Beretninger om den åndelige og materielle nøden i Sør-Afrika og på Madagaskar, aktualiserte at Vestens kvinner hadde et ansvar for sine «hedenske» søstre. De skulle få del i den kristne tro og deretter bli løftet fra «hedendommens mørke» som hadde «frarøvet» dem deres verdi og samfunnsposisjon. Behovet for å løfte «hedningene» var et resultat av en rekke vekkelsesbølger som hadde feiet over Norge. En konsekvens var økt interesse for misjonen. Mot slutten av 1800-tallet gikk misjonstankene mot keiserriket Kina, kjent for sin eldgamle kultur og historie. Interessen for Kina kunne ikke ha kommet på et bedre tidspunkt.

---

⁷⁰ Hageman, *Skolefolk*. (Ad notam Gyldendal, 1992), 90-92.

⁷¹ Thunen, *Den norske skole. Utdanningssystemets historie*. (Oslo: Abstrakt forlag, 2017), 103.

⁷² Tjelle «Misjon som kvinnesak», 153.

⁷³ Kvinner som kom ut på feltet ble enten kalt for misjonærhustruer eller «kvindelige arbeidere». Ugifte kvinner hadde samme arbeidsoppgaver som de gifte. Det gjaldt undervisning, kvinnearbeid og i tillegg sykearbeid. Tjelle fremhever at rapporter fra 1880-tallet uttrykker et sterkt behov for flere ugifte kvinner som kunne hjelpe til i arbeidet. De enslige kvinnene dro som regel etter fullført utdannelse, enten som lærerinner, sykepleiere eller diakonisser. Tjelle, «*Kvinder hjelpe kvinder*», 151-152.

Keiserriket Kina var et ettertraktet handelsmarked på grunn av varer som slike, te og porselen. Men landet hadde liten interesse for Vestens goder og hadde en svært restriktiv utenlandshandel. I korte trekk ble det en interesse- og handelskonflikt mellom Storbritannia og Keiserriket Kina. Britene handlet med opium som gjorde millioner av kinesere avhengige. Keiserrikets forsøk på stanse opiumshandelen endte i det som kalles for Opiumskrigene. Etter Opiumskrigene med Storbritannia (1839-1842) og Frankrike og (1856-1860) måtte keiserriket signere en rekke handelstraktater som var til fordel for seierherrene og andre vestlige land. Den første traktaten kalt Nanjing-traktaten ble signert i 1842 rett etter den første Opiumskrigen. Traktaten omfattet blant annet opprettelse av havnebyer med immunitet mot kinesisk strafferett for utenlandske handelsmenn, lav tollsetting og tillatelse til å lære språket.⁷⁴ På denne måten ble keiserriket Kina «kolonisert» gjennom opprettelse av konsesjonstraktater og interessesfærer ved kysten. Likevel beholdt landet sitt indre selvstyre, men måtte bøye seg for europeiske lover i disse havnebyene. I begynnelsen sikret traktaten britiske interesser som tilgangen på silke, porselen og te. Men etter hvert ble traktatene utvidet, og andre land fulgte etter, deriblant Norge under unionen med Sverige. Traktaten med Sverige-Norge ble signert i 1847. Fra 1850-årene etablerte man visekonsulat i Shanghai, og i andre havnebyer.⁷⁵ Men det var ikke bare handel som lokket nordmennene til Kina, men også millioner av «ufrelste» sjeler.

I 1865 etablerte den britiske misjonæren Hudson Taylor, China Inland Mission (i dag OMF International). Organisasjonen fikk stor betydning hjemme i Norge. I 1880-årene hadde CIM etablert et kontor i Norge med kontakter til de norske misjonsselskapene.⁷⁶ Suksessen ble kjent blant annet gjennom deres blad kalt *China's Millions*, som ble populært både i innland og i utland.⁷⁷ Bladet ble oversatt og publisert på norsk og skulle bli utgangspunktet for de to første norske misjonærene, Sophie Reuter (1860-1891) og Anna Jacobsen (1860-1911), som dro ut i 1886 for CIM. Deres reise ble startpunktet for norsk kinamisjon. På det tidspunktet de dro, fantes det ingen norsk misjonsorganisasjon som drev misjonsvirksomhet i Kina. I 1889 ble den Norske Kinamisjon, opprettet og fungerte som et søsterselskap til CIM.⁷⁸

Et foredrag i Bergen i 1890 om Kinas «åndelige nød» sørget for en sterkere iver for misjonen og særlig blant kvinnene. Problemet var at kvinnene ikke kunne organisere eller mobilisere et

---

⁷⁴ Brautaset, «Opium, traktater og tolkinger», 42.

⁷⁵ Brautaset, «Opium, traktater og tolkinger», 42-44.

⁷⁶ Eide, *Vårt skjeve blikk på kineserne*, 110.

⁷⁷ I dag heter bladet *Asias Millioner*.

⁷⁸ Skeie, Gregresen og Okkenhaug, «Kina for Kristus», 151.

slikt arbeid uten menneses hjelp.⁷⁹ Etter en stund fikk de med seg to ledere, Johannes Brandtzæg og Thormod Rettedal. Det ble dannet en komite, Bergenskomiteen, som skulle arbeide for mobilisering og utsending av misjonærer til landet. Et samtalemøte for alle som interesserte seg for kinamisjon, ble holdt i Bergen samme året. Talspersoner fra NMS var også til stede, men de gjorde det klart at det var uaktuelt å starte noe misjonsarbeid i Kina.⁸⁰ Dermed ble det klart at Bergenskomiteen selv skulle ta ansvaret for misjonsarbeidet, og året etter ble NLK – Norsk Luthersk Kinamisjon opprettet.⁸¹

Da NLK ble opprettet, gikk det ikke ubemerket hen i hovedstyret til NMS. Det ble møtt med både beundring og skepsis. NMS hadde allerede lagt bak seg flere års erfaring fra Madagaskar og Sør-Afrika. Likevel mente misjonsvennene at også NMS burde opprette en egen misjon i landet.⁸² Dette skulle vise seg å bli en utfordring, ettersom daværende generalsekretær i NMS, Lars Dahle (1843-1925), ikke lot seg imponere av den nye misjonsinteressen. Organisasjonen hadde hendene fulle i Sør-Afrika og på Madagaskar. Men etter hvert ble det klart at den nye misjonsinteressen for Kina var kommet for å bli. Til slutt ble hovedstyret overbevist og vedtok å etablere sin egen misjonsvirksomhet i landet, og i 1902 dro de første misjonærene til Kina. De første misjonærene, Arnetvedt, ekteparet Nilssen og Gotteberg, dro på en rekognoseringsreise for å finne et egnet sted å drive sin virksomhet. Ved hjelp av londonmisjonæren Griffith John, ble områdene sør for Tung-ting-sjøen med provinshovedstaden Changsha valgt som NMS's nye arbeidsfelt i Kina.⁸³ Det ble opprettet misjonsstasjoner med tilhørende bygg som kirke, stasjonsskoler, hospital, barnehjem og misjonærboliger. Fremgangen gikk langsomt, og misjonærene forsto at de trengte flere norske arbeidere. I 1909 ankom et stort kull bestående av fire menn og fire kvinner.⁸⁴ En av dem var en kvinne fra Levanger som skulle få stor betydning for arbeidet.

2.1 Kallet til Kina

Hanna Holthe (1874-1941) kom fra en bondefamilie fra bygden Åsen, i Frosta kommune i Trøndelag. Hennes far Oluf Peder Angell Holthe (1842-1912) var bonde, og hennes mor,

---

⁷⁹ Kjebekk, *Kallet fra Kina*, (Oslo: Misjonssentralen), 15.

⁸⁰ Nome, *Det Norske misjonsselskaps historie i norsk kirkeliv: Fra syttiårene til nåtiden*, 109.

⁸¹ I alt 10 misjonsorganisasjoner hadde sitt virke i Kina. NLK skiftet navn i 1949 til NLM- Norsk Luthersk Misjonssamband.

⁸² Misjonsvennene var navnet på abonnentene til NMS. Mange innlegg i *Norsk Misjonstidende* hadde en hilsen til misjonsvennene.

⁸³ Bugge, «China», 199-201.

⁸⁴ Kullet fra 1908 var det største kullet helt frem til 1919 da det var hele seks personer som reiste, fire menn og to kvinner. Danbolt, *Det norske misjonsselskaps misjonærer 1842-1948* (Stavanger: Det Norske Misjonsselskap, 1948), 111-166.

Anna Jørgine Holthe, husmor (1842-1922).⁸⁵ Hanna Holthe var nummer tre i en søskenflokk på syv.⁸⁶ Sammen med sin yngre bror Peder Olaus Holthe (1879-1955), og yngste søster Laura Maria Holthe, (1887-1951), meldte de seg til NMS' tjeneste som misjonærer. I motsetning til sine søsken, forble Hanna Holthe ugift. P.O Holthe ble gift med Eva Maria Landmark i 1911, mens Laura Maria Holthe giftet seg samme året med en annen NMS-misjonær, Olav Ananias Dalland.⁸⁷ P. O Holthe ble ordinert som misjonsprest i Bergen i 1908. Laura Maria Holthe ble sykepleier, mens hennes mann arbeidet som misjonsprest.⁸⁸ Alle tre ble sendt til Kina. Hanna Holthe og P.O Holthe dro sammen i 1909, mens Laura Holthe dro ut i 1910.⁸⁹

Som voksen bosatte Hanna Holthe seg i Verdalen og utdannet seg til lærerinne i Levanger.⁹⁰ Etter fullført utdanning arbeidet hun i Verdal, deretter Hønefoss, og til slutt i Levanger. I Hønefoss arbeidet hun som vikar i 1899 ved folkeskolen, og fikk siden fast stilling fra 1900 til 1902. Deretter dro hun tilbake til Trøndelag og arbeidet ved Levanger lærerskole frem til 1909. Mye tyder på at hun var engasjert i ulike kristelige aktiviteter. Under sitt opphold i Hønefoss var hun aktiv i den lokale kristne ungdomsforeningens bibeltimer og leder for en «smaapigeforening».⁹¹ Hanna Holthe beskrives som en kunnskapsrik og disiplinert lærerinne med stor interesse for det kristne arbeidet. Hennes engasjement for det kristne og humanitære arbeidet blant jenter, skulle bli sentralt for arbeidet som misjonær.

Hanna Holthes vei fra Norge til Kina skulle bli en lang reise. I sin selvbiografi, *Kina på nært hold*, skriver hun at kallet som misjonær, startet i barndommen. Et kall er en personlig

---

⁸⁵ Foreldrenes navn varierer i kildene. Fra «Folketelling 1900 for 1721 Verdal herred» er mellomnavnet «Peder» ikke nevnt. Men det er nevnt i bok om kalt, *Slektsbeskrivelse* (1928). Videre mangler «Angel» og «Jørgine» i Geviks ættbok. Misjonærboken, *Det Norske Misjonærsselskaps misjonærer 1842-1949* (1949) har sannsynlig brukt «Folketellingen til Verdal» som utgangspunkt. I tillegg viser Geviks ættbok at alle barna hadde O. i mellomnavnet sitt. Sannsynligvis er det en henvisning til Olausen som i Olaf Peder Olausen Angel Holthe. Men min undersøkelse viser at ingen av søsknene brukte dette mellomnavnet. *Det norske misjonærsselskaps misjonærer 1842-1948* (Stavanger: Det Norske Misjonærsselskap, 1948), 134-136.

⁸⁶ Hennes andre søsken var eldste søster Pauline O. Holthe (1869- 1910) og Nikoline Amalie Holthe (1872-1901). Deretter yngre søster Anna Oline O. Holthe. Peder Geviks bok, *Slektsbeskrivelse*, gir en oversikt over Holthe-slekten Gevik, *Slektsbeskrivelse*. Steinkjer: [s.n.], 38.

“Person: 001 Oluf Angel Holthe.” Folketelling 1900 for 1721 Verdal herred. Digitalarkivet. [001 Oluf Angel Holthe - 0111 Holthe - 003 - Tellingskretsoversikt - Folketelling 1900 for 1721 Verdal herred - Digitalarkivet](#)

⁸⁷ Danbolt, *Det Norske Misjonærsselskaps Misjonærer 1842-1948*, 135.

⁸⁸ Danbolt, *Det Norske Misjonærsselskaps Misjonærer 1842-1948*, 134.

⁸⁹ Danbolt, *Det Norske Misjonærsselskaps Misjonærer 1842-1948*, 136.

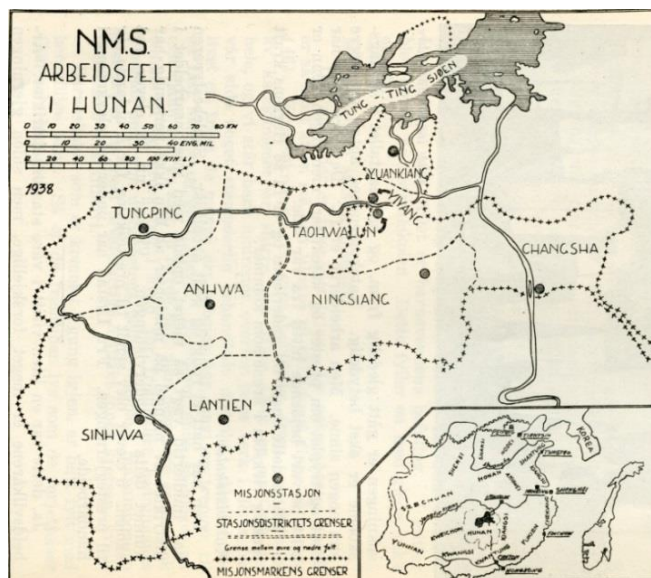
⁹⁰ Eksamensdokumenter fra Hanna Holthes søknadsmappe datert 1908. Her står det at hun tok for lavere lærerprøve i 1896-1897 og høyere i 1898. Den gamle skoleordningen fra 1869 viser at den høyere skole var todelt: middelskolen og gymnas. Det er grunn å tro til at Hanna Holthe var lærer for barn fra 7 -18 års alder. Myhre, Reidar, *Den norske skoles utvikling: ide og virkelighet*, (Oslo: Fabritius 1978), 88-89. MA-A-1045/Boks Daa-L0212/Mappe 3.

⁹¹ Brev fra skolestyrets formann og prest i Hønefoss, Otto Christiansen. Hønefoss. 13.5.1902. MA-A-1065/ Boks Daa-L0212/Mappe 3.

overbevisning om at en er utvalgt til en bestemt tjeneste i Guds kirke.⁹² I dette tilfelle gjaldt det å dra til utlandet og forkynne om den kristne tro. De som opplever å få et misjonskall, får gjerne en slags indre trang eller uro for de ufrelste. Denne overbevisningen er det som kalles for et indre kall. Dette blir stadfestet ved tilknytning til en misjonsorganisasjon.⁹³ Ytre omstendigheter kan være med på å forsterke det som blir kallet til misjonen. Hanna Holthe var oppvokst i et kristent hjem med sterk interesse for misjonen.⁹⁴ Hun nevner i *Kina på nært hold*, at faren hadde hatt et misjonskall, men som aldri ble virkeliggjort. Likevel legger ikke Hanna Holthe vekt på kallet som misjonær, men heller på kallet som lærerinne etter et møte med en fattig og forsømt jente. Hennes engasjement og omsorg for jenter kan trygt sies å ha en medmenneskelig grunn, men samtidig også en religiøs.

Hanna Holthe var etter alt å dømme en from og ivrig kristen som tok sin Bibel på alvor. Denne fattige og forsømte jenta som hun møtte, skal visstnok ha kommet fra en familie der kristendommen var ukjent.⁹⁵ At barn skulle lære kristendommen å kjenne var noe som hun tok alvorlig i sitt arbeid.

Men det var først som voksen at kallet vokste fram til et misjonskall som lærerinne i utlandet. Ifølge selvbiografien var det kallet til lærerinne som var klart siden barndommen og ikke til misjonær.⁹⁶ Likevel fremhever hun at interessen eller ideen om å dra til utlandet var sterk. Å få et kall innebærer også en usikkerhet og kamp mellom det som oppfattes som Guds vilje og ens egne interesser. Hennes kallshistorie er meget kortfattet med svært få detaljer. Likevel får man et inntrykk av Hanna Holthe som en engasjert og målrettet person, men også en som til tider tvilte på seg selv og sine evner. I selvbiografien trekkes det frem en

Kart fra *Korset å skue der avgudene stod: Det Norske Misjonselskaps Årbok 1937* (Det Norske Misjonselskaps forlag, Stavanger 1937), 84.

⁹² Et kall er ikke begrenset til misjon, men kan bety hvilken som ulike tjenester i Guds menighet. Eskilt, «Misjonen og misjonærtjenesten», 348.

⁹³ Mikaelsson, *Kallets Ekko*, 141-142.

⁹⁴ Et brev fra sekretær A. Forfang for Trondhjem indremisjon. Trondhjem. 11.1.1908. MA-A-1045/Boks Daa-L0212/Mappe 3.

⁹⁵ Holthe, *Kina på nært hold*, 1.

⁹⁶ Holthe, *Kina på nært hold*, 5.

hendelse som skulle stadfeste kallet som misjonær. På et ukjent tidspunkt fikk hun en anbefaling fra en kvinnelig bekjent ved navn Wedel-Jarlsberg til å reise til London for å gå på en misjonsskole, som tilhørte China Inland Mission.⁹⁷ Oppfordringen ble i første omgang avvist, men etter hvert kom angeren. At Gud hadde en viktig rolle i hennes kall, blir sterkt fremhevet. Hun understreker sin tillit til at Gud skulle legge det til rette dersom meningen var at hun skulle bli misjonær. Wedel-Jarlsberg hadde anbefalt Hanna Holthe til skolen, og i 1907 fikk hun et brev som bekreftet at hun var opptatt som elev, og hun reiste samme året. Brevet fra London ble tolket som et uttrykk for Guds inngrep og en personlig stadfestelse av misjonskallet.

Under sitt studieopphold ble kallet til utlandet sterkere. Den 7.oktober 1907 sendte hun sin søknad til Misjonsselskapet (NMS).⁹⁸ I brevet beskriver hun en lyst eller et ønske om å reise til Kina, men tvilte på seg selv. Samtidig hadde vissheten om at hennes yngre bror, P.O Holthe som hadde reist til Misjonsselskapets hovedkontor i Stavanger gitt henne dårlig samvittighet.⁹⁹ Følgelig fikk hun ikke fred og ville derfor reise ut. Oppholdet i London later til å ha vært vellykket. I et brev til foreldrene og broren gir hun uttrykk for trivsel på skolen og glede over londonerens gjestfrihet.¹⁰⁰ Ett år senere ble søknaden til NMS innvilget. Det kommer frem i selvbiografien at gleden ble ekstra stor da det ble kjent at hun, broren og kommende svoger, Olav Dalland, skulle reise sammen til Kina.¹⁰¹ Etter fullført sykepleierkurs i London vendte Hanna Holthe tilbake til Norge og fortsatte som lærerinne i Levanger.¹⁰² De misjonærene som var utsendt til Kina, måtte ta et språkstudium i England eller i USA.¹⁰³

Etter fullført språkstudium i USA ventet den lange reisen østover. Ferden gikk først med dampskip fra Trondheim til Stavanger, og videre med båt til Danmark. Fra Stavanger fikk de følge av den nyordinerte presten, Johan Lauritz Torset, og sykepleieren, Danielle Kristine

---

⁹⁷ Det usikkert om hva slags forhold Wedel- Jarlsberg hadde til Holthe. Den eneste informasjonen som blir gitt er at hun dro i forveien til skolen som var drevet av China Inland Mission. Holthe, *Kina på nært hold*, 5.

⁹⁸ Søknadsbrev. «Til det norske misjonsselskaps hovedbestyrelse!» London 07.10.1907. MA-A-1045/Boks Daa-L0126/Mappe 7.

⁹⁹ Hanna Holthe nevner i sitt søknadsbrev at broren P.O Holthe hadde reist til misjonsskolen. Hun uttrykker også bekymring over at alderen kunne være hindring. «Til det norske misjonsselskaps hovedbestyrelse!» London 07.10.1907 MA-A-1045/Boks Daa-L0126/Mappe 7.

¹⁰⁰ «Mine elskede foreldre og bror!» Hanna Holthe. London. 3.11.1907. MA-A-1139/Boks D-L0002/ Mappe 10.

¹⁰¹ Holthe, *Kina på nært hold*, 6.

¹⁰² I brevvekslingen mellom Holthe og Lars Dahle viser det seg at NMS ønsket at hun skulle reise høsten 1908, men Holthe ønsket å gjennomføre skolens høstsemester. Det kommer også frem at hun tok litt utdanning i sykepleie. Brev fra Hanna Holthe til Dahle Levanger datert 4.4.1908, 20.6.1908 og 21.8.1908. MA-A-1045/Boks Daa-L0127/Mappe 7.

¹⁰³ Undersøkelse av Danbolts misjonærregister viser at det var noen misjonærer som ikke tok noe språkkurs. Se Danbolt, *Det Norske Misjonsselskaps Misjonærer 1842-1948*, 111-283.

Johannesen, og i Berlin av doktor Volrath Vogt.¹⁰⁴ Reisen gikk så videre gjennom det daværende Tyske Keiserriket, Hertugdømmet Warszawa (Polen) og Tsarriket Russland. Derfra måtte de ta den transsibirske jernbanen til den nordlige byen Harbin i Heilongjiang-provinsen nord-øst i Kina.¹⁰⁵ Herfra ventet den lange reisen sørover, først til Peking (Beijing) deretter ned til Hankow (Hankou) der de tok dampskip ned til Changsha, provinshovedstaden i Hunan.¹⁰⁶ Vel fremme ved misjonsstasjonen i Changsha skilte misjonærene lag og dro til hvert sitt tildelte distrikt. Hanna Holthe og hennes bror ble sendt til Ningsiang-distriktet. Her fant hun seg straks til rette. Mye av det første året gikk til orientering og språkstudium sammen med de andre misjonærene.¹⁰⁷ Folk både i og utenfor menigheten gav misjonærene omvisning og inviterte dem inn til seg. På denne måten fikk de et nærmere bekjentskap i deres kultur og hverdagsliv. Da språkbarrieren ble brutt, kunne misjonærene begynne i sitt arbeide. Dette skulle bli et utfordrende arbeid som ville kreve stor tålmodighet og utholdenhet overfor kineserne. Misjonærene visste at ikke alle ønsket dem velkommen. Det som skulle bli Hanna Holthes nye hjemland, var et land i dyp splittelse og indre uro.

2.2 Forholdene i Hunan-provinsen

Da Hanna Holthe ankom misjonsfeltet i 1909, var forholdene rolige, men det varte ikke lenge før hun fikk oppleve urolighetene på nært hold.¹⁰⁸ Det gamle keiserriket var på vei mot sin siste periode. Mot århundreskiftet var landet i en dyp krise. Da de to første norske misjonærene ankom Kina i 1880-årene, møtte de et land i omveltning. Samfunnet var splittet i synet på utlendingene. På den ene siden var det avsky mot utledningenes tilstedeværelse og innflytelse. På den andre siden hadde det vokst opp nye grupperinger som ønsket å lære mer av utlandet.¹⁰⁹ Samtidig strevde et svakt og upopulært keiserdømme med å balansere mellom tradisjon og modernisering. I kjølvannet av nederlaget etter Opiumskrigene innså keisermakten at landet måtte moderniseres. Landets gamle infrastruktur viste seg å være ineffektiv i møte med den moderne omverdenen. For å følge med Vesten, ble det gjort noen reformer og endringer. Innenfor skolevesenet begynte man å innføre fag som naturfag og

---

¹⁰⁴ Hanna Holthe, P.O Holthe, Johan Torset, Danielle Johansen og Volrath Vogt tilhørte samme misjonærkull som ble utsendt i 1909. Danbolt, *Det Norske Misjonsselskaps Misjonærer 1842-1948*, 134-137.

¹⁰⁵ Holthe, *Kina på nært hold*, 6-7. (Denne provinsen sammen med Jilin og Liaoning utgjorde et område som ble kalt for Mandsjuria helt frem til 1949)

¹⁰⁶ Holthe, *Kina på nært hold*, 10-13.

¹⁰⁷ Ifølge selvbiografien kunne ikke Hanna Holthe eller de andre misjonærene kinesisk. Hennes første samtale var med en kineser som kunne engelsk. Hanna Holthe og hennes kull fikk språklæring av en eldre konfusiansk lærer. Holthe, *Kina på nært hold*, 14-34.

¹⁰⁸ Holthe, *Kina på nært hold*, 40-43.

¹⁰⁹ Jørgensen, «NMS til Asia – virksomhet i Kina», 104.

samfunnsfag etter vestlige modell.¹¹⁰ Den daværende enkekeiserinnen Cixi (1861-1908) oppmuntret sine landsmenn til å studere i utlandet. Et nytt skolevesen ble opprettet i 1901, der jentene fikk tilgang til utdanning.¹¹¹ Dette var et viktig skritt for jentenes selvstendighet i landet. I 1905 ble det gamle eksamenssystemet avskaffet og erstattet etter vestlig modell.¹¹²

Skolene var en viktig del av NMS's evangeliseringsarbeid. Målet for misjonens skoler var først og fremst å forkynne den kristne tro.¹¹³ Samtidig skulle skolene gi barna utdanning slik at de kunne bli ressurssterke og samfunnsnyttige borgere. Kombinert med kristendommen skulle barna som voksne skape et kristent samfunn. I områdene der skolegang var svært begrenset, var dette arbeidet like viktig som legearbeidet. Utdanning var også viktig for kirkearbeidet. Behovet for utdannede prester, diakoner og andre menighetsarbeidere var helt nødvendig for at den kinesiske kirken skulle bli selvstendig. Først når kirken var sterk nok utrustet, kunne misjonærene overlate ansvaret til kineserne.¹¹⁴ Uavhengig av yrkesvalg, var elevene etter gjennomført skolegang rustet til å forsørge seg selv.

Møtet med kineserne var preget både av sterk fiendtlighet, men også av interesse og til dels velvilje. Misjonens sykehus og skoler ble ansett som et positivt innslag i distriktene. Behovet for skoler, klinikker og sykehus var prekært ute i distriktene.¹¹⁵ Folk strømmet til misjonsstasjonene fra fjerntliggende landsbyer for å bli behandlet for ulike sykdommer. Diakoniarbeidet blant samfunnets forkrøplede, gav misjonærene et bedre rykte og omtale enn forretningsfolkene. Fokuset på nestekjærlighet og god moral gikk ikke ubemerket hen. Kristendommen ble oppfattet som en lære som overtalte folk til å være snille.¹¹⁶ Likevel var majoriteten av befolkningen skeptiske og fiendtlig innstilt til utlendingene. I 1900 akkumulerte sinnet i det som kalles for Bokseropprøret. Flere tusen kinesiske kristne ble drept under opprøret, på grunn deres tilknytning til utlendingene. Også misjonærer ble offer.

---

¹¹⁰ Chang, *Enkekeiserinnen*, (Oslo: Gyldendal 2013), 259.

¹¹¹ Chang, *Enkekeiserinnen*, 371.

¹¹² Balsvik, *Det 20. århundrets historie – et globalt perspektiv*, (Cappelen Damm AS 2010), 56.

¹¹³ P.O Holthe trekker frem i sin misjonsbok *Ferskenblomsthøiden* (1925) at skolearbeidet kalles for det «indirekte» misjonsarbeid, men påpeker at det burde regnes som «direkte» misjonsarbeid. Holthe, P.O, *Ferskenblomsthøiden*, 79.

¹¹⁴ Gotteberg, *Ti aar i Hunan* (Stavanger: Det norske missionselskabs bogtrykkeri. 1912), 40.

¹¹⁵ Misjonen hadde ulike typer skoler som var delt i to grupper: lavere og høyere skoler. I den lavere skole finner man gutteskoler, pikeskoler, stasjonsskoler, kostskoler og skolehjem for fattige. Av høyere skoler har vi: middelskoler, lærer- og lærerinneskole, tekniske skoler, collage, og presteskoler. I tillegg hadde man blindeskoler med sine avdelinger og søndagsskolen. Elevene måtte selv betale for skolegangen, men fikk til gjengjeld bo på skolen og fikk subsidiert skolemateriale. I noen tilfeller fikk enkeltpersoner økonomisk hjelp enten fra misjonen eller fra privatpersoner i Norge eller i Kina. Barnehjemsbarna ble forsørget helt frem til 18 års alderen. På skolen hadde man andakter på morgen og på kvelden. Elevene gikk til gudstjeneste i kirken på søndager. Holthe, P.O, *Ferskenblomsthøiden*, 79 -89, 135.

¹¹⁶ Chang, *Enkekeiserinnen*, 117.

Opprøret ble siden slått ned av utenlandske styrker. Men hendelsen signaliserte at misjonærene måtte opptre varsomt.

I Hunan-provinsen var fiendtligheten mot utlendingene ganske markant. For å beskytte de norske misjonærene, hadde regjeringen ordnet med soldater.¹¹⁷ Men disse kunne ikke beskytte dem mot en rasende folkemengde. I 1910 skjedde det et opprør i Changsha og Ningsiang-distriktet, kalt «Risopprøret». Opprøret var kort sagt en blanding av misnøye mot utlendingenes påvirkning og mot egne styresmakter på grunn av høye rispriser.¹¹⁸ Den 16. april 1910, ble stasjonen i Changsha brent ned, og Hanna Holthe måtte rømme sammen med broren P.O Holthe, og misjonærpresten Karl Ludvig Reichelt med familie. De holdt seg gjemt i flere dager til de kom seg i sikkerhet ved Hsiangfloden.¹¹⁹ Derfra tok de et dampskip som skulle til havnebyen Hankow. Her ble de værende noen dager inntil urolighetene hadde lagt seg. Opptøyene ble stanset av myndighetene og misjonærene kunne vende tilbake.¹²⁰ Ingen av misjonærene kom til skade, men opptøyene etterlot seg tydelige materielle skader på misjonslokalene.

Selv om opprøret ble stanset, var befolkningen fremdeles mistenksomme. Faren for fysiske angrep var alltid overhengende. Det var ikke et uvanlig syn at soldater oppholdt seg på feltet. Røvere og tyver var et vanlig problem. Likevel opplevde ikke NMS's at deres misjonærer ble kidnappet eller drept i landet.¹²¹ Opium var også et problem ute på feltet.¹²²

Folk var svært varsomme med å nærme seg misjonsstasjonene og misjonærene. Utrolige rykter om misjonærene var vanlig å høre, blant annet at de drev med barnekidnapping og drap.¹²³ Slike rykter var mest utbredt blant kvinnene. De kvinner som ikke lot seg overbevise eller skremme av «barnedrap-ryktene», begynte etter hvert å legge sine jentebarn ved porten til misjonsstasjonen. Misjonærberetninger trekker frem at kinesiske kvinner som ikke kunne beholde jentebarna sine, gikk til misjonsstasjonene med den oppfatning at de var «snille» og ville forsørge dem.¹²⁴ Det faktum at jentebarn hadde så liten verdi, var noe som de aller fleste

---

¹¹⁷ Hanna Holthe forteller at hun sammen med de andre misjonærene hadde alltid med seg en soldat når de gikk omkring. Dette var ordning som regjeringen hadde stelt i stand. Holthe, *Kina på nært hold*, 17-18.

¹¹⁸ Bugge, «China», 211.

¹¹⁹ Holthe, *Kina på nært hold*, 40-41.

¹²⁰ Jørgensen, «NMS til Asia – virksomhet i Kina», 105.

¹²¹ Bore, *Hundre års langs Eggen* (Oslo: 2010), 24.

¹²² Vogt skriver i sin misjonsbok *Blant syke i China*, at «enkelte guvernører i Hunan lokket simpelthen folk til å dyrke opium mot at de skulle betale avgift til guvernøren. Noen av dem skaffet seg svære inntekter på denne måten. Vogt, *Blant syke i China*, (Misjonsselskapets forlag 1949), 63.

¹²³ Her beskriver hun et rykte om at presten begikk barnedrap og brukte hjerte til å lage medisin. Holthe, *Kina på nært hold*, 23.

¹²⁴ Holthe, *Kina på nært hold*, 18.

av misjonærene fikk erfare. Videre var det ikke bare mistanke mot utlendingene som måtte tas hensyn til, men også tusenårige kulturtradisjoner. Dette gjaldt særlig for de kinesiske jentene.

2.3 Kinas kvinner -familiens byrde

For å forstå konsekvensene av skolearbeidet for jentene, må en undersøke de historiske og kulturelle forholdene i Kina. Der hadde man dannet en særegen kultur og tradisjon angående kvinnenes rolle og verdi. Nøyaktig når og hvorfor kvinner var blitt lite verdsatt, er ukjent.¹²⁵ Men det er liten tvil om at de kinesiske kvinnene levde i en krevende tilværelse og på familiens nåde.

En kvinnes plass ifølge kinesisk tradisjon, var i familien. Det var hustruen som skulle sikre slektens gang, men selv ble hun sjelden hedret. I motsetning til guttebarn, ble jentebarn aldri ønsket velkommen i denne verden. Jentebarn ble møtt med skuffelser og fortvilelse fra både foreldre og svigerforeldre. Mange ble umiddelbart frarøvet livets rett, kort tid etter fødselen. Jentebarn som fikk beholde livet, ble enten gitt bort til en rik familie, eller ble værende hos familien. Majoriteten av Kinas befolkning var fattige bønder, der mange måtte tigge til livets opphold. Salg av jentebarn under krisetider ble sett på som en økonomisk løsning.

Forskjellsbehandlingen var også tydelig i barneårene. Når barna kom i skolealder, ble bare guttene sendt til skolen. Utdannelse for jenter var det sjeldent snakk om. En anså at det var bortkastet å utdanne jenter, ettersom deres nytte og hovedrolle var å skaffe hjemmet sønner.¹²⁶ Dette var også deres eneste forsikring i alderdommen. Den eneste kunnskap jentene trengte, var relatert til hjemmet. Blom påpeker at dersom en familie bare hadde jenter, kunne for eksempel den yngste bli sendt til skolen.¹²⁷ Mangel på utdanning sørget for at majoriteten forble analfabeter. Etter hvert dannet man seg den forestillingen at kvinner manglet evner til å utvikle og erverve seg kunnskaper. Dette var ikke bare en oppfattelse, men også en kvinnelig dyd. Professor i Missiologi Mary Chung, påpeker at konfusianismen hadde utviklet følgende mening: «For a woman to be without talent is her virtue».¹²⁸

Det var et så strengt skille mellom menn og kvinner at de helst ikke skulle omgås hverandre i offentligheten.¹²⁹ En kvinnes plass var i hjemmet. Men det var intet forbud mot at kvinnene

---

¹²⁵ Damsholt, «Fra Shang til Ming. Kina til 1622 e.Kr.», 47.

¹²⁶ Damsholt, «Fra Shang til Ming, Kina til 1644 e.Kr», 46.

¹²⁷ Blom, «Kina I liljeføttenes land», 153.

¹²⁸ Chung, *Chinese Women in Christian Ministry* (New York: Peter Lang, 2005), 6.

¹²⁹ Ifølge P. O Holthe var det også et strengt skille mellom menn og kvinner i hjemmet. Et eksempel er at de ikke spiste sammen. Holthe, P.O, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 50.

kunne være ute i samfunnet.¹³⁰ Likevel var de bokstavelig talt bundet til hjemmet, da deres forkrøplete bein som følge av fotbindingen, forhindret dem i å ta lengre utflukter.

Familieordningen var strengt tatt det eneste sikkerhetsnettet en kvinne hadde. Derfor var det svært uvanlig og utenkelig at en kvinne forble ugift.¹³¹ Når det gjaldt giftermål, ble både gutter og jenter forlovet i barndommen. Det var hovedsakelig en «diplomatisk» kontrakt mellom familiene. Selve ekteskapet ble vanligvis ikke gjennomført før de var godt voksne, men det var ikke uvanlig at de ble giftet bort i tenårene.¹³² Som gift var det konens plikt å skaffe mannlige arvinger for sin mann og familie. Ifølge P.O Holthe ble hun kun ansett som mannens eiendom: «Han kan derfor behandle hende som han vil. Han kan slaa hende, laane hende bort, sælge hende...dræpe hende uten å bli rammet av loven...»¹³³ Dersom hun av en eller annen grunn ikke var i stand til å gi mannen en mannlig arving, kunne han ta seg medhustruer.¹³⁴ Å føde sønner var ikke bare en plikt, men også den eneste måten en svigerdatter kunne tilegne seg en høy status i familien. Dersom svigerdatterens førstefødte var en sønn, kunne hun tilegne seg mye makt og sikre sin posisjon i husstanden.¹³⁵

Kravet om en mannlig arving og lydighet mot mannen, stammer fra den konfusianske tankegangen og den kinesiske folkereligionen knyttet til fedredyrkelse. Det var kun menn som kunne sørge for sine aldrende foreldre og gjennomføre fedredyrkelsen.¹³⁶ Men også kvinnene hadde en rolle i den religiøse sfæren. Selv om de kinesiske kvinnene manglet utdannelse, var de ikke utestengt fra religiøs deltagelse. De utførte en rekke religiøse handlinger som for eksempel, tilbedelse og offer ved templene.¹³⁷ Når det gjelder religion, skifter synet på kvinner fra å være et lavere vesen til nærmest å bli guddommelig. I noen religiøse sekter av buddhismen hadde kvinnen eller gudinnen en sentral rolle.¹³⁸ En av de mest populære gudene innenfor kinesisk mytologi og i buddhismen, var barmhjertighetsgudinnen Guanyin.¹³⁹ Hun representerte den fullkomne kvinnen, mest kjent for sin moderlige omsorg. I enkelte sekter av buddhismen tilba man gudinnen, kalt den «Den evige mor».¹⁴⁰ Videre hadde man gudinner

---

¹³⁰ Blom, «Kina I liljeføttenes land», 148.

¹³¹ Vogt, Volrath, *Blant syke i China*. (Misjonsselskapets forlag 1948), 27

¹³² Legemisjonæren Volrath Vogt trekker frem at mange kvinner nede i 13-14års alderen kom på sykehuset for å føde sitt første barn. Volrath, *Blant syke i China*, 57.

¹³³ Holthe, P.O, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 52.

¹³⁴ Damsholt, «Fra Shang til Ming. Kina til 1644 e.Kr», 47.

¹³⁵ Chung, *Chinese Women in Christian Ministry*, 52.

¹³⁶ Holthe, P.O, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 52.

¹³⁷ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*. (Atlanta, Ga.: Scholar Press 1992), 8.

¹³⁸ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 9.

¹³⁹ Holthe, P.O, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 26 og Færøvik, *Midtens rike: En vandring i Kinas historie* (Oslo: Cappelen Damm 2009), 116-117.

¹⁴⁰ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 9.

knyttet til fødsel og menstruasjon, som var populære blant kvinner. På mange måter er det den kvinnelige egenskapen som æres i tilbedelsen av de ulike gudinnene.

For misjonærene var det ikke bare gudsdyrkelsen i seg selv som fanget oppmerksomheten, men skillet mellom lære og virkelighet angående kvinnene. Med andre ord; kvinnen ble æret religiøst, men virkeligheten tilsa noe annet. I lys av kvinnebevegelsen «Kvinder hjælper kvinder», ville misjonærene vise at kvinner var verdsatt både religiøst og verdslig. Ifølge den kristne tro og lære, er alle mennesker uansett kjønn og sivilstatus like for Gud. I det hele ville de vise at kvinnenes verdi var mer enn en religiøs ideologi, men også en praktisk realitet. Gjennom opplæring i den kristne tro skulle de kinesiske kvinnene lære at de hadde samme verdi som menn. Deretter skulle misjonens skoler utruste jentene til et selvstendig liv. Sammenfattet ville man danne en ny generasjon med skolerte kvinner som kunne tjene både hjem, kirke og samfunn.¹⁴¹ På denne måten skulle kvinnene «løftes opp» fra «hedenskapets lenker», som hadde fratatt dem deres verdi og selvrespekt. Første skritt i denne frigjørelsen var kunnskap om den kristne tro, og deretter innføring samfunnstjeneste. Det er nettopp her Hanna Holthes pike- og lærerinneskole kommer inn i bildet.

2.4 Oppsummering

Vestens behov for kinesiske varer sørget for at landet ble åpnet med makt. Økonomiske fordeler lokket mange handelsmenn. Deretter kom misjonærene. De ønsket å vinne millioner av «hedninger» for den kristne tro. Mange land begynte å etablere sin misjonsvirksomhet, og Norge skulle også bli en del av den protestantiske misjonen i Kina. Norske menn og kvinner engasjerte seg i arbeidet for å få i gang en egen misjon i landet.

I front for den nye misjonen, sto kvinnene sentralt. Ved mennenes hjelp greide de å etablere NLK – Norsk Luthersk Kinamisjon i 1891. Etableringen av en ny misjonsorganisasjon vekket oppmerksomhet i Det Norske Misjonsselskap (NMS). Snart ville folk innad i NMS også å ha en egen misjonsvirksomhet i landet. Dette skulle bli en langvarig kamp, da generalsekretær Lars Dahle, var skeptisk. Men etter hvert skulle skepsisen legge seg, og i 1902 dro de første misjonærene ut til Kina. Interessen for Kina nådde omsider også en enslig lærerinne i Trøndelag.

---

¹⁴¹ Kristin Norseht trekker frem tre hoved forestillinger i misjonskvinnenes teologi: kvinnenes likeverd med mennene, kall til tjeneste og utfoldelse i arbeidet enten i hjemmet eller i samfunnet. Selv om dette gjaldt misjonskvinnene, kan det tenkes at den samme tankegangen gjaldt også de innfødte kvinnene. Norseht, «*La os bryte tvert med vor stumhet*», 419-421.

Hanna Holthe var en sterk troende med røtter fra en misjonsinteressert familie. Et møte med en fattig og forsømt jente skulle danne grunnlaget for hennes fremtid som lærerinne. Under studiene engasjerte hun seg sterkt i kristelige aktiviteter. Som ferdigutdannet lærerinne viste hun dyktighet, engasjement og disiplin. Men etter hvert ble det klart at hun skulle gå inn i misjonstjenesten som lærerinne i Kina. For Hanna Holthe skulle en anbefaling fra en bekjent, stadfeste hennes kall til Kina. Mens hun studerte ved en skole som tilhørte China Inland Mission, sendte hun sin søknad til NMS, og den ble godkjent.

Landet hun skulle stå i tjeneste, i de neste åtte årene, var et land preget av store omveltninger. Det gamle keiserrikets dager sto på hell. Nederlaget fra Opiumskrigene hadde ført til at flere utlendinger strømmet til landet. Dette hadde skapt stort sinne og misnøye mot både keiserriket og utledningene. Bare to år før NMS's misjonærer kom til landet, hadde flere tusen kristne måttet bøte med livet som følge av Bokseropprøret. Dette satte en støkk i og sjokkerte den protestantiske misjonen. Også i Hunan, som hadde blitt NMS's nye misjonsfelt, gjennomgikk en periode med mye uro. Allerede i 1910 fikk de norske misjonærene erfare befolkningens sinne. Likevel roet gemyttene seg, og misjonærene kunne fortsette sitt arbeide. Hanna Holthe ble stasjonert i Ningsiang og fikk møte de kinesiske kvinnenenes virkelighet. Deres eneste verdi og hensikt var å skaffe familien sønner. Keiserriket hadde i 1901 åpnet for jenters skolegang, men det hadde liten effekt på samfunnets holdning til kvinnene. Hanna Holthe ville bevise at også kvinnene hadde en verdi.

3 Yiyang pike- og lærerinneskole

Å drive skolearbeid i Kina skulle vise seg å være en vanskelig oppgave. Kineserne var skeptiske og ville nødig sende sine barn til utlendingenes skoler. Selv om keiserriket hadde vedtatt allmenn skolegang for jenter i 1901, var det likevel få som fikk skolegang. Av denne grunn mener jeg det er viktig å undersøke Hanna Holthes pike- og lærerinneskole, som åpnet muligheten for kinesiske kvinner til å ta utdanning. Pike- og lærerinneskolen var virksom fra 1911 til 1926, og den fikk enorm betydning for de kinesiske kvinnene i provinsen.

Denne analysen av pike- og lærerinneskolen vil bli delt i tre delkapitler i overensstemmelse med Hanna Holthes arbeidsperioder. I første delkapittel skal jeg se på skolens tilblivelse og fremgang. Her vil skolens organisering og mål være utgangspunktet for analysen. For å forstå hvorfor skolen fikk betydning for jentens selvstendighet, er det viktig å undersøke skolens målsetting, organisering og tilbud. Dette vil også gi et innblikk i misjonen og Hanna Holthes

syn på kvinnens utdanning, og hvordan dette påvirket elevenes hverdag. Deretter vil jeg gjennomgå skolens utvikling fra perioden 1911-1917.

Videre i neste delkapittel vil hovedfokus være på Hanna Holthes arbeid som lærerinne. Jeg vil analysere hennes arbeidsroller. En skal være klar over at misjonærene fylte ulike roller i tillegg til misjonsgjerningen. Hanna Holthes andre periode fra 1919 til 1925 var en periode preget av sterk politisk og sosial uro, som påvirket skolearbeidet på 1920-tallet. Pike- og lærerinneskolen sto overfor en anti-kristelig bevegelse, og dette førte til at flere av elevene ble kritiske til misjonen. Dette er viktig å inkludere i analysen, ettersom det forteller noe om holdninger og meninger som fantes blant elevene. Samtidig er det viktig å inkludere et nærmere innblikk i skolearbeidet fra elevenes perspektiv. Jeg vil derfor ta for meg tre kinesiske kvinners livshistorie.

Til slutt i tredje delkapittel vil jeg analysere prosessen rundt skolens nedleggelse, og Hanna Holthes rolle og reaksjon. Samtidig vil også hennes siste periode som misjonær inkluderes, da hun var lærerinne i Bibelskolen for kvinner fra 1930 til 1936. Men med hensyn til masteravhandlingens ramme, vil dette bli lagt mindre vekt på. Sammenfattet vil denne analysen av skolens historikk og program danne grunnlaget for min diskusjon omkring pike- og lærerinneskolen, og om hvilket kvinnesyn skolen representerte.

3.1 Opprettelsen av pike- og lærerinneskole i Yiyang

Yiyang var et fattig distrikt da de norske misjonærene kom til feltet.¹⁴² Før 1911 fantes det ingen skoler for jenter i distriktet. NMS hadde opprettet en pikeskole i Ningsiang, men den ble nedlagt etter «Risopprøret» i 1910. Året etter ble det under misjonærkonferansen i Yiyang, bestemt at pikeskolen skulle gjenåpnes, og utvides med en avdeling for de eldre elevene. Det ble vedtatt at Hanna Holthe skulle gjenåpne skolen i Yiyang.¹⁴³ Hun hadde frem til denne beslutningen arbeidet på gutteskolen i Yiyang, og i pikeskolen i Ningsiang. Å drive skolearbeid for jenter var særegent. Ifølge Hanna Holthe rådde denne forestilling i provinsen:

---

¹⁴² Bugge, «China» (Dreyers Forlag Stavanger 1949), 201.

¹⁴³ Under diskusjonen omkring gjenåpningen av pikeskolen på Ningsiang, ble det hevdet at de måtte ha Hanna Holthe tilbake i Ningsiang. Men pastor Arnetvedt ville ha henne i Yiyang for å fortsette med kvinnearbeidet. Hanna Holthe var opprinnelig stasjonert i Ningsiang, men må på et tidspunkt ha arbeidet en periode i Yiyang. Hustruen til misjonsprest Andreas Fleicher, Petra Amalie Margrethe Fleicher, kommenterer at Hanna Holthe hadde gjort en god innsats i kvinnearbeidet i Ningsiang, og hadde fått et godt rykte blant kineserne. Hennes dyktighet må ha hatt en stor innvirkning på styret, da de mente at hun var den rette personen for å utvikle en pikeskole i Yiyang. *Referat fra konferansen i Yiyang 1911*, 25.

«De har ikke trodd at piker kunde lære nogen ting. Somme sa at de hadde ingen sjel.»¹⁴⁴ Ved å gi jenter skolegang, ville misjonen bryte ned denne forestillingen.

Med støtte fra hovedledelsen, tok Hanna Holthe på seg ansvaret for å utvikle en pikeskole med høyere avdeling, den som ble til lærerinneskolen. Ved å opprette en egen skole for jenter og unge kvinner, utfylte hun en viktig nisje i misjonens skolearbeid. Misjonen hadde ikke noe tilbud for de eldre jentene, som hadde fullført småskolen ved en av misjonens stasjonsskoler eller pikeskoler. På misjonsfeltet fantes det bare en høyere skole; en kombinert fireårig middel- og lærerskole for gutter på Taohwalun, og et seminar for utdanning av kateketer.¹⁴⁵ Behovet for en skole for jenter og unge kvinner kan sies å ha to årsaker. Først og fremst mente man at de eldre jentene trengte å være under misjonens beskyttelse. Uten tilbud til høyere skolegang ville jentene bli sårbare for bortforlovelse.¹⁴⁶ Kvinnene var også en viktig målgruppe for misjonen. Som følge av den strenge kulturen rundt menn og kvinners omgåelse og mistanken mot misjonærene, trengte man kinesiske kvinnelige menighetsarbeidere og lærerinner. Men misjonen hadde strevd med å få tilgang på godt utdannende kristne lærere og lærerinner i Kina.¹⁴⁷ Dermed skulle Hanna Holthes pike- og lærerinneskolen sikre høyere skolegang for jentene, og imøtekomme misjonens behov for menighetsarbeidere.

3.1.1 Yiyang pike- og lærerinneskole – kunnskap og kristen oppdragelse

Den nye pike- og lærerinneskolen ble flyttet til evangelistskolens bygg, som ble pusset opp, og innredet med tre klasserom, sove- og spisesal. Den 7. september 1911 ble Yiyang pike- og lærerinneskolen åpnet med 30 elever. Pike- og lærerinneskolen var organisert i en høyere og en lavere avdeling. Den lavere avdeling var småkolene som var syvårige, mens den høyere lærerinneskolen var fireårig.¹⁴⁸ Lærerstaben besto av norske og kristne kinesiske lærere av

---

¹⁴⁴ Hanna Holthe nevner at det var svært få pikeskoler i landet. Holthe, *Kina på nært hold*, 48.

¹⁴⁵ Gotteberg, *Ti aar i Kina*, 26.

¹⁴⁶ Hanna Holthe skriver i sin selvbiografi at hustruen til misjonærprest Arthur Johan Hertzberg, Fredrikke Mariane Johanne Hertzberg, var meget glad for å ha henne på feltet. Fru Hertzberg skal ha understreket viktigheten av at noen tok seg av de eldre jentene etter hvert som de ble ferdige med barneskolen. Det snakkes om «fristelser» som de unge jentene kunne komme bort i, dersom ingen tok seg av dem. Disse «fristelser» kan dreie seg om frafall fra den kristne tro, ulike familiebestemmelser som for eksempler forlovelser og giftermål. Den mest vanlige «fristelsen» var forlovelser. Det var vanskeligere å sende jentene bort til svigerforeldrene, slik tradisjonen var dersom de gikk på misjonsskolen. Holthe, *Kina på nært hold*, 50 -60 og Holthe, «Evangeliet i skolestuen», 139- 140.

¹⁴⁷ Misjonærpresten Arthur Johan Hertzberg uttrykker under misjonærkonferansen i Yiyang 1911 at det var galt å innsette «hedenske» lærere. Det gis ikke en begrunnelse til hvorfor, men det kan tenkes at det hadde noe å gjøre med de kinesiske lærerens innstilling til utlendingene, kristendommen og kompetanse. *Referat fra konferansen i Yiyang 1911*, 26.

¹⁴⁸ Min undersøkelse av skoleplaner for NMS's skoler viser at småkolene var delt inn i to avdelinger, den lavere avdeling fra 1-4.klasse og høyere avdeling fra 5 -7.klasse. Dateringen av skoleplanene er ukjent. *Fællesplan for*

begge kjønn. Det var store forhåpninger og ambisjoner til skolen og dens elever. Den skulle fungere både som en folkeskole og en religionsskole.¹⁴⁹ Dermed skulle skolen sørge for allmennkunnskap og kristen oppdragelse av de kinesiske jentene.

Formålet for alle misjonsskoler var som nevnt tidligere, å forkynne den kristne tro. Faget religion med fokus på troslære, sto for mesteparten av timetallet både i småskolene og i lærerinneskolen. I den lavere avdelingen var det tre uketimer religion, og dette økte til fire i den høyere avdelingen i småskolen, mens i lærerinneskolen var det fem de to første semestrene og fire i de to siste. Samtidig med troslære kom også opplæring i kristen etikk og moral i småskolene. Dette innbar blant annet å vise nestekjærlighet, arbeidsflid, respektere det hellige og å holde helligdagene.

I lys av å være en religionsskole, skulle elevene gjennom skolegangen lære å be, holde andakter, gjennomføre bibellesning og vise et aktivt engasjement i det kristne arbeidet. Fellesplanen for misjonens småskoler viser at elevene ble opplært i orden og disiplin. Elevene ble innøvd i praktisk arbeid og rutiner i skolen. Klasserom, soverom og klær skulle holdes rene og i orden. De skulle holde tiden for undervisning, måltider og gymnastikk, og ellers vise sømmelig oppførsel. Oppdragelsen gjaldt også på det religiøse område. Her krevde misjonen respekt for det hellige. Enhver krenkelse eller bespottelse av det hellige ble møtt med irettesettelse, eller i ytterste konsekvens, utvising fra skolen.¹⁵⁰ I kirken skulle de vise sømmelig oppførsel. Å delta i gudstjenesten var obligatorisk. Planen fremhever at: «De kan ikke bli borte fra Guds-tj. uten vegtig grund...». Slike regler for oppførsel i kirken, eller i andre værelser i skolens område, er ikke presentert i undervisningsplanen for lærerinneskolen.¹⁵¹ I lærerinneskolen var det først og fremst kompetanse som var hovedmålet. Likevel skulle de vise god oppførsel, respekt og flid i sitt arbeid. I det hele var det dannelse av kristen karakter som lå til grunn for misjonens oppdragelse.

Pike- og lærerinneskolen hadde til formål å gi jentene allmenn skolegang, som skulle gjøre dem selvstendige. Ifølge *Fællesplan for Det norske missionselskaps smaaskoler i Hunan*, hadde alle småskolene obligatoriske fellesfag.¹⁵² I den lavere avdeling var det religion, etikk,

---

Det norske missionselskaps smaaskoler i Hunan, Læseplan for lavere avdeling av smaaskolene. og Læseplan for høiere avdeling. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

¹⁴⁹ Folkeskolen var navnet på den offentlige syvårige utdannelsen i Norge.

¹⁵⁰ *Fællesplan for Det norske missionselskaps smaaskoler i Hunan.* MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁵¹ *Plan for Det norske missionselskaps lærerindeskole i Hunan.* MA-A-1065/ Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁵² Planen har i alt 44 forskrifter fordelt på skolens organisering, fagkrets, instruksjoner for orden i klassen, og regler for oppførsel i de ulike værelsene på skolen. *Fællesplan for Det norske missionselskaps smaaskoler i Hunan.* MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

morsmål, matematikk, håndarbeid og gymnastikk.¹⁵³ I tillegg var det valgfrie fag: tegning, sang og det nevnes også geografi. I den høyere avdelingen fikk man følgende nye fag: kinesisk, klassikerne, geografi, historie, naturfag, engelsk, skriving, sløyd og musikk.¹⁵⁴ Dermed fikk både gutter og jenter samme fagmessig utgangspunkt. Men i det elevene gikk over til den høyere avdeling, skjedde det en interessant endring i interaksjonen mellom kjønnene og i undervisningsfagene. Tidligere ble det nevnt at misjonen hadde gutte- og jenteskoler. Fellesplanen forteller at gutter og jenter kunne være sammen i den lavere avdelingen. Men etter at de hadde fullført småskolen, ble de adskilt i egne skoler. Dette var ingen god ordning rent økonomisk.¹⁵⁵ Min undersøkelse viser at misjonen på et tidspunkt ville gå inn for en fellesskole for både gutter og jenter i alle aldre. Dette var et forslag som også Hanna Holthe støttet. Hun mente det ikke var noen fare ved at gutter og jenter fikk felles undervisning, men at det kunne være en fordel også moralsk.¹⁵⁶ Skolerådets øverste ledere var positive til en slik ordning, men mente at kjønnssegregeringen veide sterkest.

En skal ikke se bort fra at dette ble gjort av hensyn til den kinesiske kulturen. Samtidig kan det også skyldes varsomhet fra misjonens side. Selv om kineserne hadde blitt fortrolig med misjonærenes nærvær, hersket det fremdeles en sterk mistenksomhet og fiendtlighet i befolkningen. Risopprøret fra 1910 var et tydelig signal at misjonen ble sett på som en del av stormaktens innflytelse og tilstedeværelse. En opprettelse av en fellesskole for gutter og jenter ville bare ha forsterket mistanken og misnøyen mot misjonen som allerede sto i en sårbar posisjon. Av denne grunn, måtte misjonen opprettholde rene gutte- og jenteskoler.

---

¹⁵³ Fellesplanen for småskolene, viser at de hadde et obligatorisk fag kalt for Sin-Shen. Følgende beskrivelse er «forhold i hjem, skole & samfund». I leseplanen for lavere og høyere avdeling kommenterer «etter de bestemte lærebøker». *Læseplan for lavere avdeling av smaaskolene og Læseplan for høiere avdeling*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

¹⁵⁴ Misjonærene diskuterte hvordan de skulle forholde seg til de kinesiske lærebøkene, der klassikerne, tekstene etter Kinas store tenkere, hadde en sentral plass. Man var enig i at det ville bli forvirrende dersom elevene i småskolen måtte forholde både til klassikernes og kristendommens lære. Derfor skulle elevene i småskolen kun forholde seg til den kristne lære. Likevel var det usikkerhet om hvilken rolle klassikerne skulle spille i misjonens undervisning generelt. Det ble nedsatt en komite i 1910 som skulle ta dette spørsmålet opp norske og kinesiske lærere. Resultatet er ukjent, men etter leseplanen for småskolene å dømme, later det til at klassikerne fikk en begrenset plass i undervisningen, med kun to uketimer i den høyere avdelingen av småskolene. *Referat fra konferensen på Taohwalun 1910 27de februar til 10de mars 1910, 55-57 og Læseplan for høiere avdeling*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

¹⁵⁵ I et referat fra R. Sandstad (Adolf Olav Rosenius Sandstad) snakkes det om at det var dyrt å drive både gutte- og jenteskole. Skoleledelsen foreslo om en fellesskole for gutter og jenter. Dette forslaget hadde støtte fra kineserne i skolerådet. Referat (ukjent dato) R. Sandstad. Første side har gått tapt. Punkt 5. *Om felles- skole for gutter og piker i alle aldre*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

¹⁵⁶ Det er ukjent når Hanna Holthe gikk med på en slik ordning. Men det kan tenkes at det må ha skjedd enten i 1921 eller 1922 fordi R. Sandstad drev skolearbeid i denne perioden. Danbolt, *Det norske misjonsselskaps misjonærer 1842-1948*, 164.

Som følge av kjønnsinndelingen i skolens organisering, fikk dette også konsekvenser for undervisningen. Fellesplanen viser at valgfagene i den høyere avdeling ved småskolene var kjønnsdelte. Her står det at guttene kunne velge mellom undervisning i handelslære eller jordbrukslære. I middelskolen på Taohwalun, fikk de velge mellom lovlære og økonomi.¹⁵⁷ For jentene var det obligatorisk med to tilleggsfag: husstell og håndarbeid.

Lærerinneskolen var anerkjent av regjeringen og hadde samme posisjon som statsskolene. Undervisningsplanen for lærerinneskolen konstaterer at formålet for lærerinneskolen var «at utdanne lærerinder for vore smaaskoler samt bibelkvinder»¹⁵⁸ Men fordi lærerinneskolen fulgte samme fagplan som i statsskolene, kunne de utdannede lærerinner også undervise i statsskolene. De som ville inn på lærerinneskolen, måtte ha fullført småskolens høyere avdeling, enten i misjonens eller i statens skoler. De måtte være over 15 år, men under 25 for å søke om opptak. Videre måtte de være pliktige til å arbeide for misjonen etter fullført utdanning i tre år. Dessuten kunne de ikke inngå ekteskap uten spesiell tillatelse.¹⁵⁹

Undervisningsplanen fremhever også at fagkretsen fulgte den samme ordningen som ved statsskolene, med unntagen av religionsfaget. Lærerinneskolen fulgte også samme fagplan som folkehøgskolene og lærerskolene i Norge.¹⁶⁰ De kinesiske jentene fikk dermed samme fagkompetanse som tilsvarende norske kvinnelige lærerskoleelever.

Selv om samfunnsfag var en sentral del av undervisningen for begge kjønn, hadde disse fagene mindre tilstedeværelse for jentenes utdanning. Dersom en sammenligner leseplanen for lærerinneskolen og middelskolen for gutter på Tahowalun, vil en oppdage noen vesentlige forskjeller i antall timer for de akademiske fagene som kunne lede til høyere studier. Den åpenbare forskjellen er at guttene hadde flere timer i religion, matematikk og engelsk.¹⁶¹ Disse fagene var viktig for videre studie på presteskolen i Shekow eller andre skoler i Kina. Det åpnet også muligheten for studier i utlandet.

Dette må ses i sammenheng med datidens idealer og organisering av utdanning for kvinner i Norge. I Norge ble det rundt 1880-årene understreket at kvinner skulle bli oppdratt i

---

¹⁵⁷ *Læseplan for N.M.S's middelskole paa Tahowalun.* MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 2.

¹⁵⁸ *Plan for Det norske missionselskaps lærerindeskole i Hunan.* MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

¹⁵⁹ *Plan for Det norske missionselskaps lærerindeskole i Hunan.* MA-A-1065/ Boks Dp-L0001/Mappe 1.

¹⁶⁰ Hanna Holthe gjør leserne oppmerksom på at det undervises i samme fag som ved lærerskolene og folkehøgskolene i Norge. *Fra Missionens Pikeskole i Yiyang- aarsberetning for 1914.* Hanna Holthe. Yiyang 26.1.1914. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁶¹ Sammenlignet med lærerinneskolen med kun fire timer engelsk og matematikk alle fire semestre, hadde middelskolen seks timer med matematikk og engelsk det første året. Uketimene økte frem til tredje semester med hele åtte uketimer for begge fag. *Læseplan for N.M.S's middelskole på Taohwalun.* MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 2 og *Lærerindeskolens læseplan.* MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

«kvinnelighet».¹⁶² Med kvinnelighet mente man å dyktiggjøre kvinnene i hjemmet. Kvinnelighet var ifølge Gro Hagemann en kvalifikasjon for kvinnenens karakter. Det er mye som tyder på at Hanna Holthe inkluderte den norske forestillingen om oppdragelse til «kvinnelighet» i skolen. Fagene som husstell og skolekjøkken kan sies å støtte denne forestillingen. Hanna Holthe er tydelig på at de unge kvinnene skulle være i stand til å stelle sine hjem.¹⁶³ Interessant nok nevner ikke leseplanen for lærerinnene ordet husstell. I stedet står det at elevene hadde skolekjøkken og oppdragelseslære.¹⁶⁴ Men det kan tenkes at Hanna Holthe utvidet skolekjøkkenbegrepet slik at det også omfattet husstell.

Husstell var ikke bare et skolefag, men også et ledd i elevenes oppdragelse. Dette var et område som Hanna Holthe la særlig vekt på. Dette skjedde ved at elevene måtte utføre vasking og rengjøring av sine klær, soveværelser og klasserom etter skoletid. På denne måten skulle de oppdras til god arbeidsmoral. Ikke alle var enige i denne vurderingen, eller at det var viktig å gjøre noe med det. Både lærere og elever mente det var urealistisk å forvente at elever skulle gjennomføre slikt arbeid. Men Hanna Holthe var bestemt på at elevene skulle overholde denne rutinen. Husstell kan også sies å ha en praktisk verdi. Kinesiske hjem ble beskrevet som skitne, lite hyggelige og uordentlige.¹⁶⁵ Legemisjonæren Volrath Vogt forteller at mange småbarn ble offer for en rekke sykdommer som skyldtes blant annet dårlig stell i hjemmet.¹⁶⁶ Opplæring i regelmessig vasking og støvtørking ville sikre rene hjem, og følgelig forebygge en rekke sykdommer.

Man skulle kanskje tro at fag som husstell og skolekjøkken ville ha større timetall enn de andre fagene. Men ifølge timeplanene hadde de bare kun en skoletime per uke.¹⁶⁷ Nærmere bestemt en uketime husstell i andre og tredje semester i den høyere avdeling i småskolene, mens lærerinneskolen hadde en uketime skolekjøkken i første og andre semester. Fagene, tegning og sløyd hadde samme timeantall. I tillegg hadde lærerinneskolen oppdragelseslære, to uketimer fra andre til og med fjerde semester. Samfunnsfagene hadde to uketimer med naturfag, geografi, og historie både i den høyere skolen og i lærerinneskolen. Fagene religion,

---

¹⁶² Hagemann, *Skolefolk: lærerens historie i Norge*, 76-77.

¹⁶³ Holthe, *Kina på nært hold*, 59.

¹⁶⁴ I lærerinnenes leseplan står det at oppdragelseslære ble fordelt på tre år og faget består av sjelelære, oppdragelseslære og metodikk- praksis. *Lærerindenes læseplan*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁶⁵ Flere misjonærer skriver om skitne forhold i kinesiske hjem. Her skal en likevel være oppmerksom på at dette kunne variere alt ettersom de var fattige eller rike. De fattige bodde i jordhus eller hytter, mens middelklassen bodde i trehus. Holthe, P.O, *Ferskenblomsthøiden (Taohwalun) : i tekst- og bilder* (Stavanger: Norske Missionsselskap, 1925), 57-60.

¹⁶⁶ Det nevnes også at noe av sykdommene skyldes kjønnsykdommer hos foreldrene, Vogt, «Hospitalet», 72.

¹⁶⁷ *Læseplan for hoiere avdeling av smaaskolen*. MA-A-1065/ Boks Dp-L0001/Mappe 1, og *Lærerindeskolens læseplan*. MA-A-1065/Mappe Dp-L0001/Mappe 4.

matematikk og delvis engelsk, hadde fire timer hver uke.¹⁶⁸ Dette viser at fagene husstell, skolekjøkken og oppdragelseslære utgjorde bare en liten del av lærerinnenens utdanning. Samfunnsfagene viser at de kinesiske kvinnene skulle være bevisst om sitt eget land og omverdenen.

Etter fullført fireårig utdanning kunne de gå inn i sitt yrke som lærere enten i misjonsskolene eller i statsskolene. De kunne også arbeide som bibelkvinner for menighetens kvinner som ikke hadde skolegang. I noen tilfeller kunne de reise til andre skoler for å ta videre utdanning.¹⁶⁹ Deretter kunne de også få lederposisjoner som tilsynslærerinner eller sjef i misjonens skoler.¹⁷⁰

Undervisningsplanene for pike- og lærerinneskolen fremhever og bekrefter at jenter skulle få samme akademisk grunnlag som guttene. Det faktum at også jentene skulle få skolegang, var revolusjonerende for de kinesiske kvinnene. Nyheten om en pike- og lærerinneskole begynte sakte, men sikkert å spre seg i befolkningen. Befolkningen var fremdeles skeptiske, men misjonen hadde bevist at de var til å stole på. Skolens høye standard og moral hadde vunnet tilliten de kinesiske mødrene, og det var mer en nok til at de viste sin interesse for å sende døtrene til skolen. Pike- og lærerinneskolen var et sjansespill som måtte bevise sin eksistens i de første årene.

3.1.2 Langsom utvikling og fremgang 1912 -1917

Året 1912 markerte slutten på keiserriket og etableringen av republikken. Den nye lederen, krigsherren Yuan Shikai, tok over som leder for det nye Kina.¹⁷¹ Målet var å styrke kontakten med Vesten og fornye Kina etter vestlig mønster. Misjonærene fikk arbeide i fred uten større problemer annet enn skepsis og mistro fra befolkningen. Arbeidet i pike- og lærerinneskolen begynte langsomt, men hadde fremgang. Mye tyder på at Hanna Holthe hadde et godt forhold til de kinesiske lærerne. Tilliten til lærerne var viktig dersom skolen skulle bli permanent.

---

¹⁶⁸ Engelsk fikk fire skoletimer i lærerinneskolen. *Lærerindeskolens læseplan*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁶⁹ Det er usikkert om det var mange av pike- og lærerinneskolens elever som tok høyere utdanning, men et brev fra en tidligere elev til Hanna Holthe viser i hvert fall noen reiste til byene for å fortsette med studiene. I dette tilfelle var det snakk om en elev ved navn Chao Chun som hadde gått på pike- og lærerinneskolen som meddelte at hun hadde kommet inn på Shanghai Collage. Brev fra Chao Chun. Shanghai. 6.8.1929. MA-A-1139/Boks D-L0001/Mappe 11.

¹⁷⁰ Enkelte elever som voksne fikk rollen som tilsynslærerinne eller som sjef over et virke. Et eksempel er Li Shan-djen. Alfild Rokke. Yiyang 2.1.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁷¹ Færøvik, *Midtens rike: en vandring i Kinas historie* (Cappelen Damm AS 2009), 358.

Av lærere hadde de i begynnelsen to menn, en fast ansatt kvinne og to andre lærerinner som også hadde annet arbeid på stasjonen.¹⁷² Parallelt med undervisningen, ble det også holdt kurs eller seminarer for både elever og voksne kvinner, som del av kvinnearbeidet. Kursene innebar øvelse i lesning for menighetens kvinner. Det var ingen tvil om at det lå store forventninger til skolearbeidet både fra misjonen, men også fra myndighetene. Det nye Kina trengte å innhente Vesten, men mange av de statlige skolene manglet den nødvendige kompetansen. Derfor begynte store masser å søke seg til misjonsskolene, som hadde rykte på seg å være bedre fagmessig utrustet enn de statlige skolene.¹⁷³

Men misjonærene var skeptiske til denne plutselige tilstrømmingen. De antok at den store tilstrømmingen var uttrykk for ønske om å få del i Vestens kunnskap, og ikke for å lære kristendommen å kjenne. Misjonsskolene skulle riktignok gi dem utdanning, men hovedmålet var å lede dem til den kristne tro og deretter dyktiggjøre dem til tjeneste i kirken, og i samfunnet. Denne problemstillingen var noe som Hanna Holthe tok på alvor. For henne var det et spørsmål om hvordan skolen skulle kunne greie å nå ut til ungdommene, som hadde blitt opplært til å avsky utlendingene.¹⁷⁴ Men pågangen var der, og det skulle skape nye utfordringer.

Året 1914 markerte et kritisk punkt i arbeidet. Det var åpenbart at det lille evangeliebygget som pike- og lærerinnereskolen holdt til i, var utilstrekkelig i lengden, etter hvert som elevkullet ble større. Allerede etter tre år var kapasiteten nesten sprengt. Dermed måtte de låne av menighetens lokaler til undervisningen, deriblant kirkens gjesteværelse.¹⁷⁵

Å drive skolearbeid i Kina var en stor økonomisk affære som krevde en rekke forhandlinger med de kinesiske myndighetene og innad i misjonsledelsen. Inntektene kom fra skolepenger, samt tilskudd fra hovedstyret hjemme i Norge. På grunn av et stramt budsjett var det

---

¹⁷² *Missionens pikeskole samt kvindearbeidet i Yiyang*. Hanna Holthe. Yiyang 12.4.1912. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4

¹⁷³ Den kinesiske skolen baserte seg på memorering av de klassiske tekstene til Kinas store filosofer, personlighetsutvikling, og moral. Utdanningssystemet favoriserte den velstående eliten der kunnskapen om Konfuses tekster skulle sikre dem arbeid i staten. De protestantiske skolene som praktiserte Vestens skolesystem og fag, dannet grunnlaget for en ny utdanningselite. Man forsto etter hvert at Kinas gamle skolesystem ikke kunne konkurrere med Vesten. Dersom landet skulle ta igjen Vesten, måtte skolesystemet endres etter Vestens mønster. I 1905 avskaffet myndighetene det gamle skolesystemet. Men arbeidet med å reformere skolevesenet, var en enorm oppgave. Landet manglet egne skoler som kunne tilfredsstillte det enorme behovet for moderne kunnskap. Når det kom til undervisningen, var det særlig engelskundervisningen i misjonsskolene som hadde et rykte for å være bedre enn i statsskolene. Balsvik, *Det 20. århundrets historie- et globalt perspektiv*, 56-57, og Bugge, «Fylder vore skoler missionskoler sin opgave?», 126.

¹⁷⁴ *Pikeskolen og lærerindearbeidet i Yiyang*. Hanna Holthe. Yiyang 23.1.1913. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁷⁵ *Referat fra konferensen i Sinhwa 8-20de februar 1914*. (Stavanger: Det norske missionselskabs boktrykkeri. 1914), 79.

vanskelig å skaffe godt utdannede kristne lærere, og enda vanskeligere å beholde dem.¹⁷⁶ Det året fikk de et tilbud fra det presbyterianske kirkesamfunnet om en felles høyere pikeskole i Changsha. En fellesskole med et annet kirkesamfunn ville utvilsomt dempe det økonomiske presset og lette behovet for flere elevplasser. Men Hanna Holthe var klar over at hun kunne risikere å miste skolen. Åpenbart var dette en nyhet som ikke ble mottatt med begeistring på konferansen samme året. Dette var en samling som misjonærene hadde en gang i året, der de tok opp aktuelle spørsmål.¹⁷⁷ Under konferansen i Sinhwa 1914 holdt Hanna Holthe en tale der hun appellerte til å fortsette arbeidet som før, altså å takke nei til presbyterianernes tilbud.¹⁷⁸ Etter en nøye vurdering takket misjonen nei til tilbudet, på grunn av usikkerheten rundt selvbestemmelse og religiøse forskjeller.¹⁷⁹ Hovedledelsen bevilget imidlertid økonomiske midler til utbygging av nytt skolebygg samme året.¹⁸⁰ Pike- og lærerinneskolen var inntil videre reddet fra nedleggelse, og arbeidet kunne fortsette som vanlig.

Selv om misjonen måtte forholde seg til den politiske situasjonen i Kina, var den også opptatt av forholdene i Europa. Da 1.verdenskrig brøt ut, gikk det ikke ubemerket hen. Som følge av krigen begynte misjonen å få problemer både med økonomiske overføringer og

---

¹⁷⁶ Mangel på gode kristne lærere gjorde at misjonen måtte låne lærere fra andre protestantiske misjoner. I oppstartsperioden av pike- og lærerinneskolen måtte de få lærerinner fra den svenske misjonen i Hupeh (Hubei) - provinsen. Senere hadde skolen en lærerinne fra Finnernes misjon i Nord-Hunan. Etter hvert som de fikk sine egne lærere, kom spørsmålet om lønninger. Dette var en stor utfordring som Hanna Holthe utrykte uro over i en del av sine rapporter. Det var ingen ukjent sak at misjonen gav lavere lønninger enn statsskolene. I lys av at mange av elevene og studentene kom fra økonomisk vanskeligstilte familier, var statens skoler mer attraktive rent økonomisk. Dette var et forhold som Hanna Holthe kommenterer i sitt bidrag til jubileumsboken *Ved den første milepæl (1927)*. Hun skriver: «De ofrer gjerne en bedre stilling med høiere løn for at faa utføre dette missionsarbeide». Holthe, «Evangeliet i skolestuen», 137, *Fra missionens pikeskole samt Kvindearbeidet i Yiyang*. Hanna Holthe. Yiyang 12.4.1912 og *Fra arbeidet ved skolen. De infødte ber for de kristne i Europa*. Hanna Holthe. Yiyang 19.2.1915. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁷⁷ *Instruks og regler vedrørende missionærene i Det Norske Missionselskap* (Stavanger: Det norske missionselskaps trykkeri 1922), 8.

¹⁷⁸ *Referat fra konferansen i Sinhwa 8-20de februar 1914*. (Stavanger: Det norske missionselskaps boktrykkeri. 1914), 55.

¹⁷⁹ Argumentet mot en felles pikeskole var faren ved at de norske misjonærene ville miste kontrollen og oversikten over elevene, dersom de skulle inngå i et samarbeidsprosjekt. I tillegg var det også uenigheter angående læren. Det prebyterianske samfunnet eller kirken har sine røtter i Jean Calvins reformasjon på 1500-tallet som dannet grunnlaget for den reformerte kirken. Et viktig skille mellom de reformerte og de lutheranske, er synet på nattverden. For reformistene er nattverden kun en symbolsk handling, mens lutheranerne mener at Gud er til stede i brødet og vinen. NMS var tydelig på at misjonærene var utsendinger for den norsk lutherske kirken. Det ville derfor være vanskelig å godta reformistenes forståelse av nattverden.

Referat fra konferansen i Sinhwa 8-20de februar 1914. (Det norske missionselskaps boktrykkeri. Stavanger 1914), 53-54., *Instruks for Det norske missionselskaps utsendinge 1909*. (Det norske missionselskaps trykkeri Stavanger), 2; Store norske leksiokon, s.v «nattverd» av Merete Thomassen og Tarald Rasmussen 10.02.21. [nattverd – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/nattverd)

¹⁸⁰ Under konferansen ble det foreslått å fordele byggingen på to år. Men Hanna Holthe var tydelig på at dette ville være problematisk. Hun påpekte at den strenge sømmelighetsmuren mellom kjønnene, ville utgjøre en fare for kvinnene, ettersom bygningsmennene måtte omgås jentene over så lang tid. *Referat fra konferansen i Sinhwa 8-20de februar 1914*, (Stavanger: Det norske missionselskaps boktrykkeri 1914), 79-80.

rekruttering.¹⁸¹ Nyheten om krigen i Europa ble også tematikk på skolen. Hanna Holthe forteller i sin årsrapport fra 1915 om et møte der en av de eldre elevene hadde en tale om kristendommens innflytelse i verden. Slike møter ble ledet av lærerne og elevene etter tur. I denne talen var eleven forundret over hvorfor de kristne i Europa kriget mot hverandre. Talen endte med at alle samlet seg i forbønn for sine kristne europeiske søsken.¹⁸²

Året etter begynte den skjøre republikken å slå sprekker. Krigsherren Yuan Shikai hadde i 1916 utkåret seg selv til Kinas nye keiser.¹⁸³ Motstanden lot ikke vente på seg, og Yuan Shikai måtte gi fra seg makten. Og dette ble starten på en ny politisk krise som siden skulle skape store utfordringer for misjonsarbeidet.

I 1916 hadde pike- og lærerinneskolen vært i drift i fem år og var blitt en stor suksess. Elevtallet hadde også økt kraftig fra 44 i 1913 til 70 i 1916. Men denne veksten medførte noen praktiske utfordringer. Først og fremst var det nødvendig å utvide den fysiske kapasiteten for pike- og lærerinneskolen. Med utgangspunkt i det gamle skolebygget og lånte menighetslokaler, ble det liten plass til både elever og lærere.¹⁸⁴ Tross plassmangelen hadde arbeidet gått godt, og det lyktes å åpne

Bilde 1. Hanna Holthe med første uteksaminerte lærerinneskull. Foto: Ukjent. Kilde: Misjons- og diakoniarkivet, VID.

en tredje klasse i lærerinneskolen. Det var tydelig at skolen var stolt over sitt arbeid og resultatet som var oppnådd, da de bestemte seg for å ha en skoleutstilling i byen. Måten Hanna Holthe presenterer skoleutstillingen på, viser til narrativet om kristendommens «seier» over «hedenskapet.» Plasseringen kunne ikke ha vært mer symbolsk, da skoleutstillingen var plassert i byens gamle konfusianske tempelhaller. Her kunne alle skuelystne se elevenes skriftlige arbeider, tegninger og håndarbeid, et bevis og uttrykk for at også kvinner kunne lære

¹⁸¹ Jørgensen, «I NMS til Asia- virksomheten i Kina», 105.

¹⁸² *Fra arbeidet ved skolen. De infødte ber for de kristne i Europa.* Hanna Holthe Yiyang 19.2.1915. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁸³ Færøvik, *Midtens rike*, 361-362.

¹⁸⁴ Hanna Holthe forteller i årsberetningen for 1916 om trange boforhold der 70 elever var fordelt på fire små mørke skolerom på campus. I tillegg måtte de skaffes mat til 60 elever fra et lite skolekjøkken. Selv om de hadde fått bevilget penger fra hovedstyret til et nytt skolebygg, later det til at arbeidet hadde stoppet opp i påvente av byggetillatelse. *Fra missionens pikeskole i Yiyang.* Hanna Holthe Yiyang 2.2.1916. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

noe.¹⁸⁵ Mens folk vandret omkring, kunne lyden av kristne sanger og salmer høres i hallene, et symbol på at kristendommen hadde «vunnet over hedenskapet». Et tydeligere eksempel på denne «seieren» var de ferdigutdannede lærerinnene.

Året 1916 ble en viktig milepæl for pike- og lærerinneskolen. Det året ble det første lærerinneskullet uteksaminert. Dette ble feiret med en stor avgangseksamensfest. Dette var en stor dag for både elevene og for byen. Byens formann, magistratene, utlendinger og kinesere var samlet den dagen. Festen foregikk ved utdeling av vitnesbyrd og karakterbøker, med innslag av musikk, og taler. Hanna Holthe hadde store forventinger til de unge kvinnene på lærerinneskolen. Håpet var at disse elevene etter fire års skolegang ville delta i menighetsarbeidet. Dette ville bli en stor utfordring, da alle var fra «hedenske» hjem som gjorde det vanskelig for dem å slutte seg til menighetene. Men det var ingen tvil om at jentenes utdanning hadde gjort dypt inntrykk på alle i distriktet. Disse kvinnene var Kinas nye fremtid. I Hanna Holthes tale for de nyeksaminerte lærerinnene, ble det understreket at de skulle være «med i arbeidet for at frigjøre Kinas kvinner, hjelpe dem til at opnå noget av det, de nu hadde oppnaaet, nemlig kundskap- ogsaa den beste - kundskapen om veien til evig lykke.»¹⁸⁶

Hanna Holthe hadde greid å oppnå målet med å utdanne lærerinner som kunne hjelpe til i menighetsarbeidet. Samtidig la hun ikke løkk på sin bekymring for lærerinnene, nå som de måtte klare seg selv. Etter Hanna Holthes mening var de fremdeles sårbare og trengte oppfølging og forbønn. Men etter åtte år i tjenesten, begynte tankene hennes å vende hjemover.¹⁸⁷ Etter reglene kunne misjonærene søke om hjemreise eller ferie etter åtte års tjeneste.¹⁸⁸ Den 26.februar 1916 søkte Hanna Holthe til hovedstyret om hjemreise våren 1917. Søknaden ble innvilget, og det ble bestemt at daværende frøken Gudrun Henning skulle overta.¹⁸⁹ Før avreisen avla hun en siste rapport om pike- og lærerinneskolen den 27.januar 1917.¹⁹⁰ I sin avskjedsrapport beskriver hun sine opplevelser og følelser gjennom de åtte årene som hadde gått. Her kommer det frem at det lå en stolthet over å se frukten av det lange

---

¹⁸⁶ Her snakker hun om kristendommen. *Fra missionens pikeskole i Yiyang*. Hanna Holthe Yiyang 2.2.1916. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁸⁷ Holthe, *Kina på nært hold*, 110-111.

¹⁸⁸ *Instruks og regler vedrørende missionærene i Det Norske Missionselskap* (Det Norske Missionselskaps trykkeri Stavanger 1922), 13.

¹⁸⁹ Gudrun Henning (1885-1926) ble gift med kinamisjonæren Einar Smebye i 1918. De andre som søkte om hjemreise var Olav Dalland, Johan Torset, og P.O Holthe. Danielle Kristine Johannsen som tilhørte samme kull, hadde gått ut av misjonen i 1913. Olav Dalland, som var gift med Hanna Holthes yngre søster, ble sendt hjem samme året grunnet sykdom etter anbefaling av Volrath Vogt. Hanna Holthe, P.O Holthe og Johan Torset søkte om hjemreise etter reglementet. *Referat fra konferensen paa Taohwalun 20de februar til 2den mars 1916*, 34-35.

¹⁹⁰ *Fra missionens pikeskole i Yiyang*. Hanna Holthe Yiyang 27.1.1917. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

arbeidet. Kullet for 1917 var det samme som 1916-kullet med totalt 70 elever. To av lærerinnene som ble uteksaminert, fikk stilling på skolen. De nye lærerinnene skal ha utvist særlig dyktighet i undervisningen på skolen og i kvinnearbeidet. To andre fikk stilling i misjonens andre distrikter, Tungping og Sinhwa, hvor de også skal ha gjort et godt arbeid. Hanna Holthe viser sin takknemlighet og stolthet overfor de unge kvinnene, som hun og resten av misjonen hadde forhåpninger til trofasthet i arbeidet. Satsingen på en pike- og lærerinneskole hadde gitt resultater. Nå kunne misjonen endelig skaffe sine egne lærere og medarbeidere. Men byggingen av det etterlengtede skolebygget var fremdeles satt på vent. Håpet var å få satt i gang arbeidet slik at skolen kunne motta et fjerde kull på lærerinneskolen.¹⁹¹ Den største gleden for Hanna Holthe det året, var opprettelsen av en kinesisk gren av Lærerinnens misjonsforbund (LMF), etter initiativ fra hennes egne elever.¹⁹²

Etter seks år som lærerinne og sjef for pike- og lærerinneskolen, var tiden kommet for å overlate arbeidet til de andre misjonærene og de kinesiske lærerinnene. Hanna Holthe uttrykker blandede følelser over arbeidet. Arbeidet hadde kostet henne mye, både fysisk og åndelig. Det var tydelig at hun var nært knyttet til skolen og ville nødig levere arbeidet fra seg til en som ikke hadde fulgt dens spede begynnelse.¹⁹³ Håpet lå i at hennes etterfølger, frøken Henning, skulle fortsette arbeide med like stor iver som henne selv. Skolens gode resultater og Hanna Holthes sterke innsats og målbevissthet i arbeidet, skulle feires. Påsken 1917 ble det gjort i stand en avskjedsfest av skolens lærere og elever. Det ble gjort stor stas og sagt gode ord om skolens begynnelse og harde arbeid. Under festen holdt en elev i lærerinneskolen, Li Shan-djen, en takktale. Li Shan-djen var ifølge Hanna Holthe, den flinkeste eleven ved lærerinneskolen. Hun skulle senere bli en viktig og nær medarbeider. Til slutt holdt Hanna Holthe en liten avskjedstale, der hun viste sin takknemlighet over arbeidet og dets gode resultater. Tross personlig tvil rundt nytt lederskap, later det til at hun var positiv til skolens videre fremtid, også uten henne og de andre misjonærene. Det ville komme en tid der kineserne selv skulle overta arbeidet, og slik som hun selv uttrykte det: «Og det er vårt mål med alt vårt arbeide herute å gjøre oss selv overflødige».¹⁹⁴

---

¹⁹¹ *Fra missionens pikeskole i Yiyang*. Hanna Holthe Yiyang 27.1.1917. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁹² LMF- Lærerinnens misjonsforbund var en interesseorganisasjon for lærerinner som støttet det norske misjonsarbeidet. Poenget var å knytte misjonsinteresserte lærerinner sammen i arbeid og bønn for misjonen. LMF skulle gjennom bønn, utbredelse av kunnskap om misjonen og frivillig bidrag støtte misjonens sak. NMS hadde et samarbeid med LMF allerede i 1907. Tjelle, «Lærerinnens Misjonsforbund gjennom 100 år», 68-74.

¹⁹³ *Fra missionens pikeskole i Yiyang*. Hanna Holthe. 27.1.1917. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

¹⁹⁴ Holthe, *Kina på nært hold*, 130.

Tre dager etter 2.påskedag 1917, begynte den lange reisen hjemover. Elever og lærere tok avskjed på bymuren, mens de så dampbåten som skulle frakte Hanna Holthe og hennes bror med familie til Changsha og videre til havnebyen Hankow.¹⁹⁵ Her skiftet de fra en kinesisk til et engelsk dampskip som skulle frakte dem sørover til Shanghai. Deretter gikk veien nordover til Korea og videre til Russland.¹⁹⁶ Herfra skulle de ta den transsibirske jernbanen. Reisen gjennom Russland beskrives som en svært ubehagelig opplevelse, da Holthe- familien måtte reise under kummerlige forhold. Opprinnelig skulle de reise gjennom Finland fra Petrograd, men her ble de stanset under passkontroll. Etter et kort opphold hos en «minister» som tilbød dem husrom, reiste de gjennom Sverige og nådde til slutt Norge, kvelden den 16.mai 1917.¹⁹⁷ Den 20.mai var Hanna Holthe og hennes bror med familie hjemme i Trøndelag.

3.2 Kriser og overganger 1920- 1924

Hanna Holthes første periode i Kina 1909-1917, var en forholdsvis rolig periode og arbeidet i pike- og lærerinneskolen fra 1911 til 1917 hadde gått uten problemer. Men i begynnelsen av 1920-tallet begynte den politiske uroen å trappe opp. General Yuan Shikai's planer om en samlet republikk, viste seg å være fånytt. Enheten i republikken var skjør, og det som holdt landet samlet, var hans diktatoriske lederskap og militære makt.¹⁹⁸ Etter hans død i 1916, ble landet kastet ut i politisk kaos der flere krigsherrer forsøkte å overta makten. Den politiske maktkampen splittet landet opp i regioner kontrollert av ulike krigsherrer som lå i konflikt med hverandre. I mellomtiden hadde Yuan Shikais tidligere allierte, Sun Yat-Sen, vendt tilbake fra eksil og ville skape et nytt Kina basert på demokratiske prinsipper.¹⁹⁹ Folk ville ha en slutt på krigsherretiden og ønsket et forent Kina. Sun Yan-Set dannet et nytt parti kalt Guomindang, Nasjonalistpartiet, i 1919. Partiet fikk stor oppslutning, men fikk siden

---

¹⁹⁵ Johan Torset søkte om hjemreise samme året som Hanna Holthe, men det gis ingen informasjon om han sammen med sin kone Birgit (f.Gleditsch) reiste den dagen. *Referat fra konferensen paa Taohwalun 20de februar til 2den mars 1916*, 34-35.

¹⁹⁶ I sin redegjørelse om turen hjemover gir Hanna Holthe noen interessante bemerkninger om konflikten mellom daværende forente Korea og keiserriket Japan. Korea ble i 1910 annektert av Japan, noe som hadde skapt sinne i befolkningen. Hanna Holthe registrer koreanernes kamp for selvstendighet og bevaring av sin identitet. Det later til at hun hadde lite til overs for japanernes handlinger, men beundret deres intellekt. Balsvik, *Det 20. århundretes historie- et globalt perspektiv*, 184 og Holthe, *Kina på nært hold*, 132.

¹⁹⁷ Det gis ikke informasjon om hvilken minister det snakkes om. Holthe, *Kina på nært hold*, 134.

¹⁹⁸ Store norske leksikon, s.v. «Yuan Shikai,» av Bjørn Gaberg. 08.2.2021. https://snl.no/Yuan_Shikai

¹⁹⁹ Sun Yat-sen måtte gå i eksil i 1895 etter å ha mobilisert unge intellektuelle i revolusjonsgrupperinger over hele landet. Under sitt opphold i utlandet ble han inspirert av land som USA og ønsket et styresett som fulgte samme mønster. Han var sterkt imot keisermakten og inngikk en avtale med Yuan Shikai om å styrte den seks år gamle keiser Puyi. Under revolusjonen i 1911 som markerte slutten på keiserriket, ble Sun Yat-Sen president for en provisorisk regjering. Yuan Shikai skulle til gjengjeld få regjeringsmakten. Keiseren ble tvunget til å abdisere, og avtalen ble holdt, men Sun Yat-Sen måtte på nytt gå i eksil, denne gangen til Canton (Guangzhou) og kom ikke tilbake før etter Yuan Shikais død. Balsvik, *Det 20. århundretes historie- et globalt perspektiv*, 57 og Store norske leksikon, s.v. «Yuan Shikai,» av Bjørn Gaberg. 08.02.2021. https://snl.no/Yuan_Shikai

konkurranse fra et nytt parti, Det kinesiske kommunistpartiet.²⁰⁰ Felles for begge partiene var å kvitte seg med krigsherrene. Likevel sto de i motsetningsforhold til hverandre i synet om politisk endring. Kommunistene var ikke enige med nasjonalistene om en fredelig maktoverføring gjennom sosiale reformer. Inspirert av den russiske revolusjonen og Karl Marx's kommunistiske manifest, ville de forandre Kina gjennom en revolusjon. Endringen måtte komme fra grasroten, fra bøndene som utgjorde storparten av landets befolkning. Deretter kom den nye arbeiderklassen; industriarbeiderne som skulle modernisere Kina. Ønske om et forent Kina hadde skapt en sterk nasjonalistisk bevegelse som spredte seg i befolkningen. Samtidig fikk den underliggende fremmedfiendtligheten en ny oppblomstring. Den 4.mai 1919 samlet over tusen studenter seg på Tiananmen-plassen i Beijing i protest mot Versaillestraktaten, som hadde overlevert Shandong (Jiaozhu-provinsen) fra det tidligere tyske keiserriket til keiserriket Japan, som krigsbytte. Japanernes tilstedeværelse i fastlands-Kina gav grobunn for enda større hat mot utlendingene. Kombinasjonen av en fremmedfiendtlig bevegelse mot utlendinger, kampen mellom krigsherrene, og politisk spenning mellom nasjonalistene og kommunistene, skulle prege det nye tiåret.

Den politiske situasjonen ble fulgt nøye av misjonærene. Selv om misjonen ikke var noe direkte mål i de fysiske maktkampene mellom de ulike krigsherrene, var det alltid en fare for å havne i skuddlinjen. Men misjonen skulle siden bli et politisk mål for den voksende aggresjonen mot utlendingene. Misjonen var fremdeles sett på som et uønsket fremmedelement knyttet til stormaktenes inntog. Det faktum at europeerne gav Shandong (Jiaozhu-provinsen) til japanerne, styrket misnøyen mot utlendingene.²⁰¹ Propaganda var et viktig verktøy for å samle og mobilisere befolkningen. Hunan-provinsen ble en av de mange slagmarkene i kampen om den politiske makten. Likevel kunne misjonærene arbeide i fred. Dette er bakgrunnen for Hanna Holthes andre arbeidsperiode i Kina, 1919-1925, som ble preget av uro og utfordringer.

Etter to år hjemme i Norge, vendte Hanna Holthe tilbake for å fortsette arbeidet.²⁰² Reisen tilbake til Kina gikk denne gangen vestover mot USA. Her ble hun sammen broren, P. O

---

²⁰⁰ Det kinesiske kommunistpartiet ble stiftet i 1921. Færøvik, *Midtens rike*, 370.

²⁰¹ Japan hadde markert sin militære makt og nærvær etter 1.verdenskrig. Shandong-provinsen hadde en spesiell betydning for den kinesiske kultur og historie, da dette var hjemstedet til Konfucius. Misnøyen mot Japan var også tydelig blant kineserne i Yiyang. Hanna Holthe forteller at skolen markerte det som ble kalt for «Skamdagen», der alle skulle minnes den gangen Japan sendte et ultimatum til Kina i 1922, som ville ha gjort landet til et lydrike. Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 38 og Brautaset, Hestad og Gregersen, «Møter med Kina: En introduksjon», 20.

²⁰² Min undersøkelse av originalmanuskriptet til *Kina på nært hold*, og *Blandt Kinas ungdom*, viser at de to bøkene opprinnelig skulle ha hatt mer innhold. I et forkastet utkast til *Kina på nært hold*, skriver hun om reisen

Holthe med familie, og andre misjonærer fra NMS, værende i New York, der de skulle studere engelsk, pedagogikk og nye misjonsmetoder ved Hartford universitetet.²⁰³ De ble en stund i USA og besøkte Washington, Chicago, Nortfield i Minnesota og Minneapolis.²⁰⁴ Deretter reiste de over Stillehavet og gjennom Japan. Til slutt nådde de Kina og reiste videre med båt innover til Yiyang, der de ble møtt av elever og lærerne som ønsket dem velkommen tilbake.

Arbeidsforholdene så forholdsvis lovende ut. 1.verdenskrig var over, og det var ro på feltet. Men 1920-tallet skulle altså vise seg å bli den mest krevende arbeidsperioden for NMS's kinamisjon som følge av økonomiske vanskeligheter i Norge. Som et resultat av 1.verdenskrig, begynte prisene å stige. Markedet var i kraftig ubalanse, og dette fikk store konsekvenser for norsk handel. Mangel på etterspørsel gjorde folk arbeidsløse. Folk opplevde at prisene steg, mens lønningene sank.²⁰⁵ Vanlige folk hadde langt mindre å rutte med. Dette påvirket økonomien til NMS, som var avhengig av sine hjemforeninger, bladabonnenter og faste givere. 1.verdenskrig hadde også endret den kinesiske dollarens verdi slik at den sank i verdi i forhold til pund, som misjonen baserte sitt budsjett på.²⁰⁶ Resultatet ble harde økonomiske innskrenkinger som fikk betydelige konsekvenser for misjonens ulike arbeidsområder. Når pengene ikke strakk til, måtte en rekke nødvendige prosjekter settes på vent. Dette førte også til at enkelte virksomheter sto i fare for nedleggelse på grunn av pengemangel. I Hanna Holthes innlegg i *Kamp og Seier* for 1920, uttrykker hun uro for en mulig nedleggelse av arbeidet, og gir en grundig redegjørelse for konsekvensene. Hun

---

tilbake til Kina i 1919, og om hennes andre periode i Kina. Årsaken til at dette innslaget ikke ble inkludert, skyldtes en streng innstramming på grunn av trang økonomi. Folk hjemme i Norge hadde mindre å rutte med, og for å holde prisen nede, måtte bøkens innhold være komprimert slik at de var billigere å trykke. Brevvekslingen mellom Hanna Holthe og pastor og redaktør Emil Birkeli, viser til mange forhandlinger om bøkens innhold og størrelse. Hanna Holthe måtte holde seg innenfor en streng mal, som la stor demper på hennes egentlige visjon for bøkene. Det mest tydelige eksemplet er *Blandt Kinas ungdom*. Leseren vil oppdage at denne boken er mer «stiv» i formen og ikke minst betydeligere kortere enn *Kina på nært hold*. Originalutkastet er mer dyptgående og forklarer ting mer i detaljer, som dessverre ble luket ut av redaksjonen. Hanna Holthe uttrykker skuffelse over styret, da hovedredaksjonen hadde kuttet store deler av innholdet. Også Emil Birkeli uttrykker i et brev til Hanna Holthe at han var lei seg på hennes vegne. Brev fra Hanna Holthe til Birkeli. Verdal 27.12.1927. Brev fra Emil Birkeli. Stavanger 2.2.1928. MA-A-1139/D/L0002/Mappe 10, og Utkast til manuskript. MA-A-1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

²⁰³ Hanna Holthe nevner ikke hvem som fulgte henne med til Kina. Men ifølge Danbolts bok *Den norske misjonsselskaps misjonærer 1842-1948*, dro seks misjonærer til Kina i 1919. Disse var Adolf Olav Rosenius Sandstad, Nils Olav Kolberg, Erling Gilje, Thorvald Gogstad, Olga Leknesund og Ester Berg. Det kan derfor tenkes at disse var de andre misjonærene som fulgte henne med på reisen. Danbolt, *Den norske misjonsselskaps misjonærer 1842-1948*, 164-166 og «Over Amerika til Kina» (Utkast til manuskript) MA-A/1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

²⁰⁴ Hanna Holthe nevner at de tok tog til Chicago fordi de hadde noen slektninger der. Hun var også innom byen Northfield i Minnesota for å møte evangelisten Hsieh som kom fra feltet og studerte ved Luther Seminar i St. Paul. «Til Kina for annen gang» (Utkast til manuskript) MA-A/1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

²⁰⁵ Stugu, *Norsk Historie. Etter 1905*, 63.

²⁰⁶ Bugge, «China», 226.

fremhever at arbeidet hadde skapt tillit blant kineserne fordi de visste at skolen var åpen selv i krisetider. Dersom arbeidet skulle avsluttes, ville elevene forsvinne til giftermål, og misjonen ville miste fremtidige arbeidere.²⁰⁷

Innstramning i budsjettet medførte også lavere lønninger til de kinesiske lærerne. Dette skulle skape uenighet blant dem og misjonærene. Uenigheten førte til at noen lærere søkte seg til statsskolene, der lønningene var høyere. Årsberetningen for pike- og lærerinneskolen i 1920, forteller at lønningene var lave, men at lærerne godtok det.²⁰⁸

Bilde 2. Foto: Ukjent. Pike- og lærerinneskolen. 1922.
Kilde: Misjons- og diakoniarkivet, VID

Den vanskelige økonomien betydde også en midlertidig stans i videre utbyggingsplaner. Pike- og lærerinneskolen hadde siden 1916 hatt problemer med plassmangel. Hanna Holthe skriver i sin årsberetning fra 1923 at skolens kapasitet ikke strakk til. Hun skriver at: «Lærerindeskolebygningen var bygget med spise- og soverum til 60 elever. Men nu har vi i alt 124 som skal spise og sove her.»²⁰⁹ Løsningen på plassmangelen var å flytte hele pikeskolen til en fedrehall tvers over gaten.²¹⁰

Det andre problemet var den politiske maktkampen som utspilte seg på feltet.²¹¹ Byen var full av soldater som tilhørte ulike grupperinger med tilknytning til krigsherrene eller kommunistene. Regelmessige kamper, mord, plyndring og overgrep mot sivilbefolkningen ble den nye hverdagen for misjonærene. Hanna Holthe ble vitne til dramatiske forhold, der både elever og lærere måtte gjemme seg, når soldatene åpnet ild mot hverandre.²¹² Når kampene startet, søkte de tilflukt i kirkens kjeller.

²⁰⁷ *Kamp og Seier* 21, no. 14-15 (1920), 117.

²⁰⁸ *Norsk Missionstidende* 76, no. 22 (1920), 348.

²⁰⁹ *Fra Yiyang pike- og lærerinneskole*. Hanna Holthe. Yiyang 23.12.1923. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²¹⁰ En fedrehall er bygning som oppbevarte familiens «fædretavler» eller minnetavler. Holthe, P.O., *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 48.

Yiyang pike- og lærerinneskole. Årsberetning 1924. Hanna Holthe. Yiyang 4.1.1924. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²¹¹ Bugge, «China», 234-35.

²¹² «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole». 1923-1925. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

Soldatene var et problem både i byen og i nærheten av misjonsstasjonen. En del ble oppfattet som røvere som bare var ute etter å plyndre.²¹³ Som nevnt tidligere, ble deler av skolen flyttet til en fedrehall, der det var større plass. Men etter en tid greide soldatene å legge beslag på halvparten av bygget.²¹⁴ For å skjerme jentene fra soldatene, sperret lærerne døren med planker som knyttet bygningen sammen. Samtidig var folket oppildnet av de mange fagforeningene. Disse skulle sikre bedre arbeidsforhold og bedre lønningene til arbeiderne. Ulike fagforeninger dukket opp rundt omkring på feltet. Folk fra menigheten lot seg også engasjere og deltok på møtene, mye til misjonærenes skepsis. Årsaken lå i at mange av disse fagforeningene hadde et anti-kristelig budskap og ville gjøre misjonsarbeidet mye vanskeligere.²¹⁵ Dette var kanskje verre for misjonærene enn de pågående kampene som utspilte seg i byen.

Det bør også nevnes at feltet ble rammet av naturkatastrofer. I 1921 og 1922 ble landet rammet av alvorlig tørke, som ødela rishøsten og førte til stor hungersnød på feltet.²¹⁶ Folk strømmet til templene og misjonsstasjonene for få et måltid. Regnet kom omsider tilbake, men gjorde like stor skade som tørken. I 1924 ble Yiyang rammet av oversvømmelse som førte til at hus og misjonslokaler ble stående under vann.²¹⁷ Misjonslokalene ble ikke skadet, men flere tusen mennesker mistet hjemmene sine.

Hanna Holthe fikk se nye frukter av sitt arbeid, og ledet en ny generasjon unge jenter inn i et nytt Kina. Likevel trengte de Hanna Holthes veiledning og beskyttelse, både barn og unge voksne. Fremdeles var den tradisjonelle forpliktelsen om giftermål et stort hinder og trussel mot deres skolegang. Videre måtte elevene kjempe for sin tro når det gjaldt motstand fra foreldrene og fra en anti-kristelig bevegelse, som en del av motstanden mot utlendingene.²¹⁸ Det er nettopp i denne perioden vi får et nærmere møte med Hanna Holthes omsorg og oppdragelse overfor sine elever, både barn og voksne.

3.2.1 Hanna Holthe som lærerinne – omsorg og oppdragelse

Det var få lærerinner som fulgte de kinesiske barna like tett opp som Hanna Holthe. Hun var selv øyenvitne til hvordan jentebarn ble behandlet i samfunnet. I en beretning fra *Kina på nært holdt*, skriver hun om sitt første møte med «kurvbarna», jentebarn etterlatt av moren i

---

²¹³ «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole». 1923-1925. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

²¹⁴ «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole». 1923-1925. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

²¹⁵ Bugge, «China», 237.

²¹⁶ Bugge, «China», 219.

²¹⁷ Holthe, *Kina på nært hold*, 52.

²¹⁸ Bugge, «China», 236-237.

stråkurver, som oftest ble lagt utenfor stasjonsporten. Misjonærene ville som regel søke etter moren ved å etterlyse henne gjennom plakater, og deretter hjelpe med litt penger.²¹⁹ Misjonen så fort at barnehjemmene var for små til å ta hånd om alle jentebarna som ble gitt eller overlatt misjonens omsorg. I mange tilfeller ble moren aldri lokalisert, og barnet ble sendt til en av misjonens barnehjem.

Hanna Holthe maler et bilde av jentenes tilværelse som var fylt av smerte, forsømmelse og håpløshet fra barnsben til voksen alder. Et jentebarn var fra det øyeblikket hun ble født, en sorg og smerte for alle i familien. Dersom jenta fikk leve, begynte hennes smerte ved å forme hennes føtter.²²⁰ Små føtter var den eneste kvaliteten som hennes tilkomne svigermor og mann så etter.²²¹ Som nevnt tidligere, ble jentene bortlovet i barndommen. Så snart jenta hadde blitt hustru og svigerdatter, var hun som Hanna Holthe beskriver, «bundet for livet til en som de ikke selv har valgt...».²²² Jentenes tilværelse kunne ikke beskrives på annen måte enn ulykkelige i Hanna Holthes øyne. Å få sønner var en svigerdatters eneste lykke og håp i livet.²²³ Dersom mannen ikke var fornøyd med henne, risikerte hun å bli bortleid, solgt, eller drept uten at det fikk konsekvenser for mannen.

Angående Hanna Holthes jenter og deres situasjon, fremhever hun fraværet av den kristne moderkjærligheten, som ville være til barnets beste både fysisk og åndelig. Hun skriver følgende: «De gjør ikke som kristne mødre, som tar sine fire-fem aars gamle småpiker på fanget og forteller dem vakre fortellinger om Jesus som elsker dem... Nei, de tar dem på fanget og for å binde deres føtter».²²⁴ Samtidig viser Hanna Holthe forståelse overfor denne praksisen. Fotbindingen var den kinesiske mors omsorg for sine døtre fordi det var en forutsetning for et godt giftemål, og kanskje en bedre fremtid. En ugift kvinne uten skolegang kunne sjelden forsørge seg selv, og giftermålet var hennes eneste sikkerhetsnett i samfunnet. Et tilbud om utdanning ville utvilsomt være med på å bryte denne tradisjonen og gjøre de kinesiske kvinnene mer selvstendige.

---

²¹⁹«Kurvbarne» mor ble aldri lokalisert og barnet ble sendt til Tahowalun barnehjem. Holthe, *Kina på nært hold*, 18.

²²⁰Fotbindingsprosessen startet da jentebarnet hadde fylt to år. Dette var en langvarig og svært smertefull behandling. Beina ble først bløtlagt og deretter surret med stramme bånd som skulle forhindre videre vekst. For å unngå at beina rettet seg, måtte denne prosessen gjentas daglig og båndene måtte strammes hardere og ofte skiftes ut. Prosessen med å reversere deformasjonen var en likeså smertefull behandling. Holthe, *Kina på nært hold*, 38 og Holthe, P.O., *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 57.

²²¹ Holthe, *Kina på nært hold*, 38,58-59.

²²² Holthe, *Kina på nært hold*, 59.

²²³ Dersom en hustru fikk mange sønner, ble hun høyt aktet av sin svigermor og mann. Hun kunne også få mer makt og innflytelse i familien. Holthe, P.O., *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 53.

²²⁴ Holthe, *Kina på nært hold*, 58.

Med kunnskapen til de kinesiske jentenes kulturelle bakgrunn, var det først og fremst omsorgen som sto på agendaen. For de yngste jentene fungerte Hanna Holthe mer som en fostermor enn som lærerinne. Hanna Holthes omsorg kan sies å være todelt; fysisk og åndelig. Jentenes fysiske velvære måtte først oppnås og tilfredsstilles før man kunne gå videre på oppdragelsen. Et eksempel var å begrense skadene av fotbindingen.²²⁵ Da Hanna Holthe åpnet pike- og lærerinneskolen, gjorde hun det tydelig at hun ikke hadde noen toleranse for fotbinding. Dette var ingen lett sak, da tradisjonen sto nærmest urokkelig, og mistenksomheten mot utlendinger generelt og misjonærer spesielt, gjorde ikke situasjonen lettere. Fordommer mot misjonærene måtte overvinnes. Da mistenksomheten ble overvunnet, begynte noen foreldre å sende sine jentebarn til skolen. Dersom noen av jentene ønsket å få beina normale, begynte Hanna Holthe straks med rehabilitering. Så lenge jentene var små, var prosessen lettere. Hvis de var eldre, var det nesten umulig å reversere skadene.²²⁶

Mye tyder på at misjonen la vekt på verdien av lek. Hanna Holthe trekker frem i sin selvbiografi folks forundring når de så jentebarna løpe omkring.²²⁷ Ifølge P. O Holthe var lek en «gutteting», siden de hadde normale føtter.²²⁸ Ved å la jentebarna ta del i en aktivitet som tidligere var forbeholdt gutter, understreket skolen lek som en naturlig del av oppveksten for begge kjønn. Denne likebehandlingen kan være en av mange årsaker til at jenter ønsket å søke seg til pike- og lærerinneskolen. Men hovedgrunnen kan nok sies å være deres familieforpliktelser. Skolen var på mange måter et slags tilfluktssted, først og fremst fordi de unngikk å bli giftet bort og sendt til svigerforeldrene. Storparten av elevene bodde på skolen, der de var de trygge fra omverdenen. Mange jenter uten skolegang måtte tigge til livets opphold og var et lett bytte for menneskehandlere. Det lå en stor fare for at de kunne bli solgt som billig hushjelp, eller til bordellene.²²⁹ Skolen var på en måte en slags «fristed» for slike ytre farer. I tillegg kan det også sies at skolen var deres andre hjem dersom en av foreldrene døde eller allerede var død. Mange kom også fra hjem som var sterkt preget av opium, gambling eller ulike familietvister. I de bedrestilte hjemmene, var det giftermål jentene måtte

---

²²⁵ Å reversere skadene fra fotbindingen krevde visse kunnskaper i sykepleie. Hanna Holthe tok et sykepleierkurs mens hun studerte i London. Det er derfor fullt mulig at hun arbeidet som en slags sykepleier blant de kinesiske kvinnene. Hun nevner et tilfelle der en av hennes elever forsøkte å begå selvmord ved å spise svovel av fyrstikkene. Hun laget medisin til henne som fikk henne til å kaste opp. Årsaken til selvmordsforsøket var fysisk mishandling fra elevens mann. Holthe, *Kina på nært hold*, 59.

²²⁶ Hanna Holthe forteller at hun hadde løst beina på jenter fra 10-12 år. Holthe, *Kina på nært hold*, 38.

²²⁷ Holthe, *Kina på nært hold*, 37.

²²⁸ P.O Holthe trekker frem i sin beskrivelse av den kinesiske kulturen at kun gutter kunne gi seg hen til lek og moro. Men ifølge Hanna Holthe kunne de ikke leke i samme grad som guttene hjemme i Norge, på grunn av deres lange side kjole. P.O Holthe påpeker at deres lek var begrenset til papirdrager. Holthe, P.O, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 56 og Holthe, *Kina på nært hold*, 49.

²²⁹ Holthe, P.O, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 54.

forholde seg til. På skolen kunne de slippe unna eller utsette den forpliktelsen.²³⁰ Småskolen skulle først og fremst være et sted for lek og læring. I tillegg til å erverve seg kunnskaper, lå det i skolens ånd å vise at jentens verdi var mer enn størrelse på fotsålen. Samtidig skulle de også lære at de var verdsatt og elsket som menneske og individ.

For misjonærene var forkynnelse av den kristne tro den andre måten å vise omsorg på. «Hedningene» var ikke bare fanget i en materiell nød, men også i en åndelig nød. Det var nettopp fraværet av den kristne moderomsorgen som var årsak til den smerten jentebarna måtte gjennomgå. Det er ingen tvil om at den «åndelige nøden» og omsorgen for barna var drivkraften og utgangspunktet for Hanna Holthes arbeid som misjonær. Da hun fikk «kallet» til Kina, var det nettopp av omsorg for småbarnas «åndelige nød og fremtid». Sagt med hennes egne ord: «fortelle dem om min frelser- fortelle de smaa derude om barnevennen Jesus.»²³¹

Å leve blant de kinesiske kvinnene, innebar å være vitne til forskjellsbehandlingen de levde under, og til deres religiøse liv. Det religiøse livet ble tatt på like stort alvor, om ikke større, enn de samfunnsmessige utfordringene og uretten kvinnene opplevde. Hos Hanna Holthe blir de kinesiske kvinnenenes religiøsitet beskrevet med en sørgmodig undertone og oppgitthet.²³² Samtidig later det til at det er et lite snev av forståelse og sympati i vissheten om deres livssituasjon. Hos mennesker hjalp det ikke å klage sin nød, derfor søkte kvinnene tilflukt til guder og gudinner. For Hanna Holthe og de andre misjonærene var dette typiske eksempler på «hedenskapets lenker». Måten det blir beskrevet på i hennes rapporter og bøker, understreker deres håpløse situasjon og tilværelse i dobbel forstand. De hadde ingen fremtid verken i dette liv eller i det neste. Videre lå også tragedien i kvinnenenes behov for barmhjertighet og omsorg. Dette var særlig tilfelle med deres tilbedelse av Guanyin – barmhjertighetens gudinne, som representerte moderkjærligheten. Hun skulle etter tradisjonen være lett å nå, og kunne forbarme seg over sønneløse hustruer. Når det gjaldt tilbedelsen av Guanyin, hadde Hanna Holthe følgende kommentar: «de ligger der i bønn til henne...det gir trøst for en stund, men hvor er hjelpen. Å, så sårt det er se dem gå bedragne bort.»²³³ En annen praksis som Hanna

---

²³⁰ Mye tyder på at mange av jentene ble tatt ut av skolen dersom foreldrene mente at hun var gifteklar, eller måtte fullføre giftermålet som hadde blitt forhåndsbestemt. *Kina på nært hold*, 51.

²³¹ Brev til Lars Dahle. Levanger 7.10.1907. MA-A-1065/ Boks Daa -L0126/Mappe 7.

²³² Mye av hennes beskrivelse av den kulturelle og religiøse praksisen har en tragisk undertone. Tradisjonen rundt «husbrenning» gikk ut på å lage et «åndehjem» av papir og bambus med inventar som skulle sendes til åndeveden til den avdøde. Slike åndehjem skulle huse og forsyne åndene med nødvendige goder. Åndene som ikke hadde noe hjem eller ikke fikk goder, vandret omkring på jorden som hvileløse ånder og plaget de levende. Holthe, *Kina på nært hold*, 24 og Holthe, P.O, *Et gløtt bak den kinesiske mur*, 107.

²³³ Holthe, *Kina på nært hold*, 61.

Holthe reagerte på, var tradisjonen med å brenne åndehjem som skulle sikre familien et hjem i den neste verden. Brenningen av «åndehjem» var etter Hanna Holthes mening: «Et trist og håpløst skue. Disse vet ikke at i vår fars hus er der mange rum. Der kunde vært rum også for deres avdøde...».

Ved å gi jentebarna den åndelige omsorgen gjennom religionsundervisning og bibelundervisning, dannet Hanna Holthe et verdigrunnlag som la vekt på at alle mennesker var likeverdige, uavhengig av kjønn. Dermed dannet de en ny forestilling der jentene ble sett på som menneske og individ.²³⁴ Bevisstheten om at de var elsket som jenter, la også grunnlaget for omsorg for sine medsøstre. Hanna Holthe skriver i *Blandt Kinas ungdom* at elevene under et kvinnemøte i juletiden tok med seg kvinnenens barn til skolen hvor det ble holdt barnefest.²³⁵ Elevene rapporterte også om forlatte jentebarn og vold i hjemmet.²³⁶ Et eksempel er historien om en ung slavejente som ble løskjøpt av skolen. En av elevene var fra et hjem som eide en syv år gammel slavejente. Slavejenta ble utsatt for fysisk mishandling og fikk lite og dårlig mat. Både elever og lærere så resultatet av mishandlingen. Naboene kunne også bekrefte mishandlingen. Etter en lang runde med familien som eide jenta, overlot de jenta til skolens omsorg. Etter at jenta ble løskjøpt, kom hun inn på småskoleavdelingen. Her ble hun tatt godt vare på av lærere og elever ved lærerinneskolen.²³⁷

Hanna Holthes omsorg for «småpikene» var bare begynnelsen på det lange arbeidet som skulle forme dem til dyktige og selvstendige individer. Den kulturelle bakgrunnen viser at jentebarnas mest grunnleggende behov for kjærlighet og trygghet måtte imøtekommes før de kunne bli formet til fremtidens selvstendige individer. Men først måtte de bli frigjort fra de kulturelle båndene og få være barn opptatt av lek og moro uten å være tynget av voksenlivets forpliktelser. Med den nødvendige omsorgen og tryggheten, og ikke minst friheten, kunne det virkelige arbeidet begynne; oppfostring til kristent disippelskap og samfunnsborgere.

---

²³⁴ Ida Blom trekker frem en kinesisk kvinnes refleksjoner fra sitt opphold på en misjonsskole, der hun skal ha sagt: «Kvinner har status som individer og ikke fordi de var mødre...» Blom, «I liljeføttenes land», 153.

²³⁵ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 17.

²³⁶ Hanna Holthe forteller i *Kina på nært hold*, at en av skoleelevene hadde funnet et forlatt jentebarn ved elven. Elevene hadde tatt med henne ned til elven for å ta hånd om det forlatte jentebarnet. Det var ingen tvil om at pike- og lærerinneskolen hadde skaffet seg et rykte om å ta vare på forlatte jentebarn. En «hedensk» mann bar en fem år gammel jente fra Ningsiang til Yiyang, en strekning på fem mil. Jenta hadde oppholdt seg ved Ningsiang misjonsstasjon som tigger. Mannen hadde medynk med henne. Det var usikkert om skolen kunne beholde henne, og dette førte til at mange av elevene ville hjelpe til. Holthe, *Kina på nært hold*, 72, 80-81.

²³⁷ Ifølge Hanna Holthe kom denne jenta fra en fattig familie som hadde blitt rammet av hungersnøden i 1920. De hadde solgt datteren for mat og reisepenger hjem til Sinhwa. Da de hadde fått litt bedre råd, forsøkte de å få tilbake jenta, men uten hell. Enkelthendelse datert 25.april. *Yiyang pike- og lærerinneskole. Årsberetning for 1924*. Hanna Holthe Yiyang 4.1.1925. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

Det var først når barna hadde forlat det laveste trinnet på skolen at Hanna Holthe kunne tre inn i sin rolle som lærerinne. På småskolen skulle opplæring i kristendommen og samfunnskunnskap danne grunnlaget for deres selvstendighet.²³⁸ Samtidig ville det også dyktiggjøre dem til menighetsarbeidere i misjonens og senere i den kinesiske kirkes tjeneste. Oppdragelsen var i likhet med omsorgen todelt, praktisk og religiøs.²³⁹ Arbeidet krevde disiplin og respekt for lærerne og skolereglene. Dette kunne være en utfordring, da elevene kom fra forskjellige hjem, der noen var «forkjælt» og ikke vandt med slikt arbeid.²⁴⁰ Rengjøring og støvtørking var et arbeidsområde elever, lærere og foreldre var uenige om. Hanna Holthe var meget nøye på at elevene overholdt denne rutinen, og gjorde det klart at dersom de skulle bli værende ved skolen, måtte de gjøre dette arbeidet med samme iver som med skolefagene.

Det var tydelig at det kunne oppstå noen uenigheter mellom Hanna Holthe og de kinesiske lærerne. Det gis inntrykk av at noen av lærerne gav elevene bedre karakterer av ulike grunner. På dette område var Hanna Holthe meget nøyaktig. Elevene måtte bevise at de fortjente sine karakterer gjennom hardt arbeid. Ved et tilfelle i 1924 gikk halve 6. klassen med på å sabotere sin egen matteeksamen ved å streike.²⁴¹ Årsaken til streiken var at en av de kinesiske lærerinnene som skulle forlate skolen på grunn av forlovelse, hadde gitt alle elevene beste karakter. Hanna Holthe var sterkt uenig i karaktersetningen, og ville at elevene skulle ta matteeksamen på ny. Reaksjonen lot ikke vente på seg, og mange bestemte seg for å streike ved å levere blankt. Da dette ble kjent, gjorde hun det klart at det ville få konsekvenser. De som var med på streiken, skulle pakke sakene sine og forlate skolen samme dag uten å få med seg karakterboken. Dermed kunne de ikke begynne i 7.klasse. Mye tyder på at store deler av klassen forsvant. I hvert fall oppgir Hanna Holthe at kun elevene fra Sinhwa, Tungping og Ningsiang ble igjen. Åpenbart hadde dette satt en støkk i noen elever, for fire fra Ningsiang kom med en slags unnskyldnings- gave. Men Hanna Holthe avviste smigeren med følgende

---

²³⁸ *Fællesplan for Det norske missionselskaps smaaskoler i Hunan*. MA-A-1065/Boks Dp-L-0001/Mappe 4.

²³⁹ Den kristne oppdragelsen stammer fra luthersk tradisjon der undervisning skal utruste mennesket i den kristne tro og til sin verdslige gjerning på jorden. Skolen skulle etter Luthers lære være en kristen skole. Myhre, Reidar, *Den norske skoles utvikling*, 12-13.

²⁴⁰ *Fra Missionens Pikeskole i Yiyang – årsberetning for 1914*. Hanna Holthe. Yiyang 26.1.1914. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁴¹ Årsberetningen forteller at skolestreiken fant sted 25.juni 1924. Ifølge misjonspresten Josef Laurentius Sten Bugge var «skolestreik» en gammel kinesisk skikk. Skolestreik skjedde også på middelskolen for gutter på Tahowalun. Her skal det ha skjedd flere «skolestreiker» i løpet av årene. Årsakene til skolestreikene kunne variere, da det kunne være misnøye med maten eller uenigheter med skoleledelsen bestemmelser. Uenighetene kunne få et aggressivt utfall. Sten Bugge meddeler at mye av uenighetene og utfallet, skyldtes en del feil fra den norske ledelsen. *Yiyang pike- og lærerineskole. Årsberetning 1924*. Hanna Holthe. Yiyang 4.1.1925. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4., og Bugge, «China», 223-234.

beskjed: «Jeg kom ikke til Kina for å få gaver av dem, men for å få dem til å bli skikkelige mennesker.» Resultatet av streiken ble at alle elevene vendte tilbake for å gjenoppta eksamen som normalt.

Mangel på respekt for skolens verdisyn kunne også få konsekvenser. Som nevnt tidligere, kjøpte skolen en syv år gammel jente løs fra en av elevenes familie. Dette skulle vise seg å være en tøff prosess ettersom ulike forhandlinger med familien var nytteløst. Til slutt gav Hanna Holthe en siste advarsel til denne jenta, hvis familie eide den syv år gamle slavejenta. Enten skulle familien sette slavejenta fri, eller så skulle hun som elev miste skoleplassen. Slavejenta ble satt fri, og skolen fikk henne til sykehuset der hun fikk behandling, og ble tatt godt vare på av lærere og elever.

Hanna Holthe kan beskrives som en alvorspreget personlighet som tok sin tro og Bibel på alvor. Hun hadde nok som mål å lære elevene den samme fromheten. Elevene ble oppmuntret til regelmessige bibellesning, aktivt bønneliv og fellessamling, og til religiøse aktiviteter i og utenfor skolen. De hadde daglige kveldsandakter og ukentlige bønnemøter. I tillegg var de også med på skolegudstjenestene. De eldste elevene ved lærerinneskolen dro ut i byen hver lørdag for å holde møter for kvinnene.²⁴² Lunkenhet i troen skulle helst ikke vites av, verken av elever eller lærere.

Bilde 3. Foto: Ukjent. Fra lærerinneskolen. 9.klasse 1925. Hanna Holthe står nærmest vinduet og Alfhild Rokke til venstre. Kilde: Misjons- og diakoniarkivet, VID

En lærer som var ansatt på pike- og lærerinneskolen var etter Hanna Holthes mening gått fra å være en «varm» til en «kald og likegyldig kristen».²⁴³ Her skal det påpekes at det kan være lett å avfeie en slik religiøs oppdragelse som noe negativt. Det er ingen tvil om at misjonens strenge krav til ekte gudstro gjennom ytre fromhet, obligatorisk deltagelse i kristne aktiviteter, og til tider tung bibelundervisning, ble for mye for mange av elevene.²⁴⁴ Men hensikten bak

²⁴² *Fra Missionens Pikeskole i Yiyang*. Hanna Holthe. Yiyang 26.1.1914. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁴³ Holthe, *Kina på nært hold*, 130.

²⁴⁴ Et referat av R.Sandstad forteller at religionslærere ved gutteskolen i Yiyang klagde på for tungt bibelstoff i religionsundervisningen som førte til at noen elever valgte å slutte i skolen. Guttene skulle også i likhet med jentene, bli utdannet til fremtidige menighetsarbeidere. I lys av at de kunne bli fremtidige prester, hadde de mer troslære i undervisningen. Selv om kvinnene ikke hadde like mye troslære, kan det tenkes

denne iherdige opplæringen i kristen fromhet, var å utruste dem mot forfall i troen. Det faktum at mange kom fra ikke-kristne hjem og ble bortgiftet til ikke-kristne menn, gjorde det vanskeligere å holde troen ved like. Samtidig må en også ta i betraktning at som menighetsarbeider, måtte man brenne for arbeidet. Et arbeid som mange ganger kunne være krevende og skape motløshet.

Til nå har jeg vist Hanna Holthe som omsorgsperson og lærerinne. Samtidig bør det også fremheves at hun fylte en slags tredje rolle, nemlig som beskytter. Det sier seg selv at barna sto i en sårbar situasjon. Men ifølge Hanna Holthe var også de eldste jentene sårbare og trengte til tider beskyttelse. Under den urolige perioden på 1920-tallet var man bekymret for at soldatene ville ta seg inn til jentene. Deres bekymring var berettiget da en av elevene sto i fare for å bli bortført fra skolen. Hanna Holthe skriver om en eldre elev som het Wang Ju-Ian som nesten holdt på å bli bortlovet til en røverhøvding.²⁴⁵

I et innlegg fra dagboken fra 1923-1925, fortelles det at jentas onkel en gang hadde kommet uanmeldt inn for å ta henne ut av skolen. Uten morens samtykke ville onkelen gifte henne bort til en offiser vendt navn Chuo som betaling for en gjeld. Nå hadde det seg slik at denne offiseren hadde sendt en general ved navn Li for å få tak i henne. Onkelen hadde mottatt penger fra generalen for oppdraget. Årsaken til giftermålet, var at offiseren Chuo var analfabet og ville ha en som kunne skrive for seg. Wangs reaksjon på giftermålet var som forventet helt avvisende, og hun skal sårt ha bedt lærerne om hjelp. Men skolen greide å overtale Li til å droppe oppdraget. Uten Hanna Holthe og hennes medarbeidere ville det ha vært stor sannsynlighet for at Wang ville ha blitt bortført av soldatene.²⁴⁶

Det vil også være nødvendig å trekke inn Hanna Holthes relasjon til elevene som utdannede lærerinner. Som ferdigutdannede lærerinner måtte de klare seg selv. Mange tok arbeid andre steder i distriktet, mens noen ble værende som lærerinner i pike- og lærerinnereskolen. Disse ble viktige medarbeidere for Hanna Holthe, og hun fulgte noen av dem tett. Historien om en kinesisk lærerinne ved navn Tang Gün- hsiu, viser at mange av lærerinnene møtte på utfordringer i voksenlivet. Hanna Holthe forteller at hun ble kidnappet av sin forlovede og stengt inne i hans hus. Men Tang Gün- hsiu utdannelse, sørget for at hennes forlovede ikke maktet å gjennomføre giftermålet. Hun slapp etter en stund fri, og Hanna Holthe skriver

---

at skolens religiøse vekt i undervisningen, ble for mye for noen av elevene. Referat (ukjent dato) R. Sandstad. Første side har gått tapt. Punkt 7. *Bibellesning i 3d aars Gao-deng*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

²⁴⁵ «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole». 1923-1925. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

²⁴⁶ Denne historien er trykt i *Blandt Kinas ungdom*, med noen mindre endringer. Hanna Holthe kommenterer at jenta greide å slippe unna giftermålet, og ble siden gift med en prest i Finnernes misjon, og hadde slått seg ned i Shekow. Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 12.

følgende: «Hun [Tang Gün-hsiu] kjempet for sin frihet og vant, fordi hun hadde retten paa sin side—frihetens rett til selvbestemmelse»²⁴⁷

Hanna Holthe var på mange måter en morsfigur som viste omsorg for jentene når de var små, og som lærerinne når de ble eldre. Og til slutt som medarbeidere som voksne. Mange gikk til henne for å få trøst og beskyttelse. Det er tydelig at hun så på sitt arbeid som et kall for å redde Kinas jenter og kvinner. Bildet av misjonen som sørget for positive endringer i landet, ble opprettholdt gjennom historier om takknemlige «hedninger».

Hanna Holthe forteller om enkeltpersoners historier, men det er noen som skiller seg ut fra de andre. De eksemplene som jeg hittil har vist til, er generelle, og vi får bare et lite glimt fra deres liv. På den andre siden finner en også mer utdypende biografiske beretninger om enkeltpersoner. Dette gir en unik mulighet til å få innsikt i hvordan jentene, eller i det minste noen av dem, opplevde misjonen. I løpet av Hanna Holthes tid som lærerinne, ble hun godt kjent med mange av elevene, noen bedre enn andre. Samtidig, dersom man leser godt mellom linjene, vil vi oppdage forhold som kan bryte med misjonens forherligende fremstilling. Av denne grunn bør vi bevege oss nærmere inn på enkeltpersoner.

3.2.2 Tre kinesiske livshistorier: Wu Fang-lan, Ho Ai-Seng og Li Shan-djen

Pike- og lærerinneskolen gav en unik mulighet til å komme tett inn på de kinesiske jentene. Hanna Holthe lærte mange å kjenne i løpet av årene og fikk følge mange av jentene til voksen alder. Denne erfaringen delte hun med leserne i sine årsberetninger. Likevel er det en interessant veksling mellom anonymitet og biografisk beretning. De aller fleste av jentene eller kvinnene hun skriver om, er som oftest anonymiserte.²⁴⁸ Enkelte ganger blir de navngitt, og ytterst sjeldent blir enkeltpersoner navngitt med bilde både i *Norsk Misjonstidende*, *Kamp og Seier* og i hennes to bøker.²⁴⁹ Noen satte dypere spor enn andre, noe som har ført til en mer helhetlig fremstilling av deres livshistorier. Jeg vil særlig trekke frem tre unge kinesiske

---

²⁴⁷ I originalmanuskriptet til *Blandt Kinas ungdom*, finner vi historien om en lærerinne ved navn Tang Gün-hsius som arbeidet på skolen. Hun tilhørte skolens første kull og var forlovet. Hennes forlovede ville ha henne hjem, men han var slik Hanna Holthe beskriver det, en dårlig mann. Denne historien kom ikke med i den trykte utgaven. «*Fortsettelse av Tang Gün-hsius historie*». (Utkast fra manuskript) MA-A/1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

²⁴⁸ I *Kamp og Seier* fra 1917 gir hun en kort biografisk beskrivelse av noen studenter. *Kamp og seier* 18, no. 24 (1917), 189-190.

²⁴⁹ Her skal det understrekes at «biografiene» til de kinesiske kvinnene, skrevet av Hanna Holthe, er den samlede utgaven av deres livshistorie som ellers har blitt publisert i *Norsk Misjonstidende*. Forskjellen mellom informasjonen i «biografiene» og *Norsk Misjonstidende*, er at «biografiene» oppgir navnet på personen, men utelater når hendelsen skjedde.

kvinner: Wu Fang-lan, Ho Ai-Seng og Li Shan-djen som særskilt ble fremhevet av Hanna Holthe.

Det er åpenbart at disse livshistoriene hadde til hensikt å støtte misjonens arbeid i landet både humanitært og religiøst. Å finne de innfødtes egne røster, er meget utfordrende ettersom de sjelden skrev noe. Samtidig er det heller ikke et mål i seg selv. Professor Karen Vallgården ved universitetet i København, påpeker at det ikke er mulig å finne deres røster uten at man samtidig fordreier deres agendaer.²⁵⁰ De innfødtes historier blir fortalt av misjonærene, som redigerte dem for at de skulle passe inn i misjonens narrativ.²⁵¹ Ved å fortelle om enkeltpersoner, ville man lettere skape en relasjon mellom leseren og personen som videre skulle skape engasjement for misjonen. De levendegjør og individualiserer menneskene som misjonærene levde og arbeidet blant. Og i likhet med leserne gir det et unikt innblikk i de kinesiske kvinners livssituasjon. Historien om Wu Fang-lan, Ho Ai-Seng og Li Shan-djen er eksempler på ulike skjebner som pike- og lærerinneskolen måtte forholde seg til.

Wu Fang-lan – Kampen for dåpen

Selv om mange foreldre tillot sine døtre å gå på pike- og lærerinneskolen, var det likevel mange som var imot kristendommen. Dersom døtrene ønsket å bli døpt, ble det ofte møtt med motvilje. I enkelte tilfeller forsøkte misjonen å forhandle med foreldrene. Historien om Wu Fang-lan er eksempel på hvordan mange unge kvinner måtte kjempe for troen.

Wu Fang-lan var datter av en rik forretningsmann. Hanna Holthe beskriver henne som en flittig og flink elev. Mye tyder på at hun trivdes på skolen og var åpen for den kristne tro. Etter en stund meldte hun seg til dåpsundervisning. Men dette mislikte hennes far som truet både med fysisk avstraffelse og ved å holde tilbake skolepenger.²⁵² Hanna Holthe forteller at hun var meget glad i denne eleven. Derfor ble både hun, de andre lærere og medelever bedrøvet, da det ble kjent at hennes far nektet henne å fortsette på skolen. Selv utrykte Wu Fang-lan stor sorg overfor farens valg, og ba innstendig om forbønn for sin situasjon. Ifølge

---

²⁵⁰ Karen Vallgården påpeker at kvinnenens historie både i kolonihistorien og misjonshistorien er både registret og benektet i kildene. Deres historier blir fortalt, men selv mangler de råderett over sine historier, ettersom det er misjonærene som forteller. Det snakkes om et komplekst forhold mellom agenda, autonomi og makt. Men det gjør ikke kildene mindre troverdige. Vallgården mener at det er lite fruktbart å lete etter de innfødtes stemmer, fordi man kan risikere å romantisere deres handlinger. Vallgårda, "Can the Subaltern Woman Run? Gender, Race and Agency in Colonial Missionary Texts.", 472-86.

²⁵¹ Skeie, «Tosao: En kinesisk kvinnes livshistorie», 212-14.

²⁵² Hanna Holthe nevner i *Kina på nært hold* at moren er død og at hun hadde en stemor. Holthe, *Kina på nært hold*, 115.

Hanna Holthe må det ha skjedd en helomvending fra farens side, som tillot henne å fortsette på skolen. Men gleden ble kortvarig, da familien bestemte seg for å gifte henne bort. I tillegg forbød familien henne dåp. Både giftermål og betydningen av dåp, var noe av de vanligste utfordringene kinesiske jenter måtte forholde seg til mens de gikk på pike- og lærerinneskolen. Alle som ville, kunne bli tatt opp til dåp. Dåpen var et ytre tegn og en stadfestelse på at troen var ekte. Men barn eller strengt tatt tenåringer kunne ikke bli døpt uten foreldrenes samtykke.²⁵³ Derfor var det lite misjonen kunne gjøre for å gjennomføre Wu Fang-Ians ønske. Det eneste de kunne gjøre, var å forhandle med foreldrene. Hennes familie var ikke-troende og ville ikke at hun skulle fortsette på skolen. Leserne blir tatt med på det som kan beskrives som et sterkt og tragisk vitnesbyrd der Wu Fang-Ian kjemper mot sin familie som nektet henne dåp. Samtidig blir leseren også vitne til en annen kamp, den brutale virkeligheten rundt bortforlovelse.²⁵⁴ Hanna Holthe forteller at skolen forsøkte å overtale familien til å ombestemme seg med hensyn til hennes unge alder. Men familien var fast bestemt på at hun skulle giftes bort.²⁵⁵

Wu Fang-Ian skal ha uttrykt sorg over sitt eget bryllup, da hun ber om forbønn fra Hanna Holthe og hennes klassekamerater. Leserne får vite om hennes inderlige ønske om dåp, men at faren nektet henne det og muligheten for videre skolegang. Hun ble også nektet å besøke skolen. At hun var udøpt og usikkerheten over sin egen tro var sterk nok til å motstå hennes svigerforeldres avgudsdyrkelse og fedredyrkelse, skapte dyp fortvilelse. For Hanna Holthe og de andre lærerne var dette bare en av skolelivets mange hverdagslige tragedier.²⁵⁶ Det eneste som blir sagt, er at Hanna Holthe hadde et inderlig håp om at Gud ville bevare henne. Wu Fang-Ian er nok bare et eksempel på mange av elevene som forsvant fra skolen grunnet giftemål.²⁵⁷

---

²⁵³ Ifølge misjonærinstruksene var regelen slik at hvis begge foreldrene var kristne, kunne barnet døpes, men ifølge § 5 kunne også hedenske foreldre døpe barnet så lenge de ikke motsa den kristne oppdragelse.

Instruks for Det Norske missionselskaps misjonærer. (Stavanger: Det norske misjonsselskaps trykkeri, 1922), 4.

²⁵⁴ Denne siden ved historien er først nevnt i Hanna Holthes bidrag til 25-års jubileumsboken *Ved den første milepæl* i 1927. Et år senere blir den trykt i ny utgave i *Kina på nært hold*. Holthe, «Evangeliet i skolestuen», 138-40 og *Kina på nært hold*, 115-119.

²⁵⁵ Hanna Holthe forteller at hun var 15 år. Ifølge konferansereferatet fra 1915 står det at misjonen ikke tillot barneforlovelse i kirken. Gutter måtte være 16 år og jenter 15 år ved forlovelsen, og ved ekteskapsinngåelse 18 år og 17 år. Holthe, *Kina på nært hold*, 117 og *Referat fra konferanse paa Taohwalun 15de 26de mai 1915*, 55.

²⁵⁶ Det blir understreket av Hanna Holthe at Wu Fang-Ians historie var en tragedie. I *Kina på nært holdt* finner vi hennes historie i kapitlet VIII; *Fra Kina dagligdagse tragedier*. Og selve tittelen over Wu Fang-Ians historie er «Kampen for kristendommen». Holthe, *Kina på nært hold*, 115-119.

²⁵⁷ Min undersøkelse av originalmanuskriptet for *Kina på nært hold*, viser at historien om Wu Fang-Ian fikk en lykkelig vending. I et utdrag som ble utelatt, forteller Hanna Holthe at hun en dag fikk besøk av Wu Fang-Ian. Her kommer det frem at Wu Fang-Ian's første mann døde åtte dager etter bryllupet. Hun ble bortgiftet kort tid etter med en mann som ifølge Hanna Holthe var bedre. Hanna Holthe forteller at hun hadde det bra sammen med

Ho Ai-seng – den falne kvinnens verdi

Historien om Ho Ai-seng er et typisk eksempel på hvordan kinesiske jenter ble behandlet i hjemmet. Samtidig viser den også hvordan misjonen håndterte kvinner som ikke oppførte seg uklanderlig. Misjonen hadde en streng moral der man satte høye krav til oppførselen til kinesiske medarbeidere, elever og lærere. Dersom disse ikke ble innfridd, kunne medlemmer i menigheten eller elever på skolen bli utvist. Likevel ble de tatt tilbake igjen hvis de hadde angret. Men det var tilfeller der skolen ikke kunne ta tilbake sine elever. Det var tilfelle med den unge kvinnen Ho Ai-seng.

Ho Ai-seng kom fra et fattig hjem, men greide å få plass på skolen. På det tidspunktet Hanna Holthe skriver om henne, er hun i øverste klasse på lærerinneskolen. Hun beskrives som en dyktig og flittig elev som skolen hadde store forhåpninger til. Men en dag forsvant hun fra skolen, og hennes medelever ble sendt ut for å finne ut hva som hadde skjedd med henne. Det viste seg at hun, til skolens store forferdelse, ventet barn uten å være gift.

Hanna Holthe skriver: «Det er en forferdelig skam for en familie om en av de ugifte døtre får et barn».²⁵⁸ Ikke bare var dette en skam for familien, men det var også et problem for skolen. Misjonen var meget streng på at lærerinner ved skolen ikke skulle være forlovet så lenge de studerte.²⁵⁹ Det understrekes at det ville være ødeleggende for lærerne på skolen dersom Ho Ai-seng fortalte at det var ved pike- og lærerinneskolen hun hadde «falt».²⁶⁰

Leserne får vite at hun var fattig og foreldreløs, og at slektningene ville ta livet av henne for å ha påført familien en slik skam. Hun ble oppfordret av en medisinmann til å ta «medisin» som skulle gjør ende både på henne og det ufødte barnet. Det legges ikke skjul på at også kristne var harde mot «falne» kvinner. Likevel påpeker Hanna Holthe at det kinesiske samfunnet var langt hardere, enn det kristne Vesten, da de «dømmer allikevel en slik pike meget strengere enn nogen i kristenheten ville gjøre.»²⁶¹ Skolen hjalp henne tilbake, men hun ble fratatt sin skoleplass. Hun ble sendt til sykehuset på Taohwalun der hun fødte sitt barn, og kom senere til Shanghai til et hjem for «falne» kvinner. Hanna Holthe nevner i marginen i *Blandt Kinas*

---

sin nye mann og hadde på det tidspunktet hun møtte henne, fått en sønn. Den gode nyheten var at Wu Fang-Ian hadde beholdt troen og fått en mann som tolererte hennes tro og ville tillate sønnen å gå på misjonens gutteskole. «*Mere om Wu Fang-Ian.*» (Utkast til manuskript) MA-A-1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

²⁵⁸ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 25.

²⁵⁹ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 25.

²⁶⁰ Mye tyder på at pike- og lærerinneskolen hadde et godt rykte på seg i distriktet. Dette gode ryktet var viktig for misjonen fordi det kan ha vært med på å dempe mistanken mot misjonen blant befolkningen.

²⁶¹ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 26.

ungdom at hun siden ble gift med en kristen mann, og at hun hadde skapt et godt hjem i Shanghai.²⁶²

Li Shan-djen – en tragisk suksesshistorie

Selv om pike- og lærerinneskolen var en suksess, var det likevel ingen garanti for at elevene ble værende i Yiyang. Det gis lite informasjon om hvor de ferdigutdannede lærerinnene tok veien. En del ble gift med studentene ved presteskolen i Shekow.²⁶³ Selv om hovedmålet for de kinesiske

Bilde. 4 Foto: Ukjent. Li Shan-djen står til venstre i første rekke. Hanna Holthe står til venstre i andre rekke.
Kilde: Misjons- og diakoniarkivet

lærerinnene sier at de skulle arbeide ved misjonen, viser misjonærberetningene at det kunne være ulike forhold som forhindret dem i å arbeide. En årsak kunne være sykdom. Dette var tilfelle med tilsynslæreren Li Shan-djen.²⁶⁴

Li Shan-djen var en av de få elevene som Hanna Holthe hadde et svært nært forhold til.²⁶⁵ Som voksen ble hun en viktig medarbeider på skolen. Dette er et av de ytterst få tilfeller der leseren får en detaljert beskrivelse av en enkeltperson.²⁶⁶ Vi møter Li Shan-djen som liten jente på åtte år med forkrøplede føtter.²⁶⁷ Misjonsprest Arnetvedt hadde tatt seg av henne og ville overlate henne til Hanna Holthes omsorg. Det første hun ønsket for den lille jenta, var å løse føttene fra de stramme båndene. Dessverre hadde prosessen rundt fotbindingen kommet så langt at føttene var deformert, eller som Hanna Holthe beskriver det: «De så ut som to

²⁶² Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 27.

²⁶³ Det nevnes i Hanna Holthes dagbok at en av hennes første elever ble gift med en prest i Sinhwa. «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole». 1923-1925. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

²⁶⁴ En tilsynslærer førte kontroll av undervisning innen forskjellige fag.

²⁶⁵ Første gangen hun blir nevnt er fra årsberetningen fra 1924. *Fra Yiyang pike- og lærerinneskole*. Årsberetning 1924. Hanna Holthe. Yiyang 4.1.1924. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁶⁶ Historien om Li Shan-djen er trykt i tre utgaver. Første gangen hun blir nevnt er i en årsberetning fra 1924. I 1927 blir hennes livshistorie trykt i Lærerinnenes Misjonsforbunds årsberetning i anledning 25-års jubileum. Hanna Holthes selvbiografier, har det skjedd en interessant redigering. I Hanna Holthes første selvbiografi *Kina på nært hold* (1928) blir Li Shan-djen bare beskrevet som en anonym jente med forkrøblede føtter, mens beretningen om henne i *Blandt Kinas ungdom* (1931) er en blåkopi av innslaget til LMF's jubileums årsskrift fra 1927. Holthe, «N.M.S.S Skolearbeide», 34-39. Holthe, *Kina på nært hold*, 57, og *Fra Yiyang pike- og lærerinneskole*. Årsberetning 1924. Hanna Holthe. Yiyang 4.1.1924. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁶⁷ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 54.

fuglehoder, bare tommeltåen stakk frem som et nebb».²⁶⁸ Etter iherdig rehabilitering fikk hun likevel til slutt normale føtter. Li Shan -djen beskrives som en viljesterk person som utmerket seg på skolen. Etter fullført pikeskole ville hun gå på lærerinneskolen. Men i likhet med mange andre jenter, var hun forlovet. Hanna Holthe kommer med en interessant bemerkning angående hennes forlovede, som var en fattig gutt uten utdanning. Hun skriver at: «Jeg hadde sett så megen ulykke ved at unge piker med god utdannelse skulde giftes med slike som står langt under dem i dannelsen...»²⁶⁹ Men hennes far og bror hadde blitt kristne, og opphevet forlovelsen. Li Shan-djen tilhørte en klasse på 12 jenter som ifølge Hanna Holthe selv, var hennes beste venner.²⁷⁰ Hanna Holthe beskriver henne som svært begavet, og Li Shan-djeng ble siden sendt til Peking for å fortsette sine studier som lærerinne. Dessverre ble hun rammet av en ukjent sykdom som forhindret henne i å studere videre.²⁷¹ I stedet ble hun tilsynslærerinne og arbeidet blant de unge. Li Shan-djengs begavelse og omsorg for de yngre, gjorde henne populær både hos lærere og elever. At troen hadde en stor plass, går ikke ubemerket hen. Leseren får vite at hun var en sterk troende som ville vie sitt liv til tjeneste for Gud i skole og i menighet.

Likevel møtte også hun på noen utfordringer på hjemmebane. Leserne får vite at hun vurderte å slutte på skolen fordi hun tjente for lite og ville i stedet søke til en statsskole. Både Hanna Holthe og misjonen hadde høye forventninger til sine menighetsarbeidere. Det kan tenkes at presset ble mer enn det menighetsarbeidere og skolefolk kunne makte. Med Li Shan-djen lå det nok et ekstra press, ettersom hun var talentfull og hadde blitt tatt hånd om av misjonen.

Følgelig måtte hun i misjonens øyne, gjøre tjeneste på skolen. Hanna Holthe uttrykker stor skuffelse over hennes valg. Hun mente at dette var et svik mot hennes kall på skolen.²⁷² Dette forholdet kan sies å understreke at det var uenigheter mellom misjonen og medarbeiderens ønske. I lys av at misjonen hadde lavere lønninger enn statsskolene hadde, var dette en sår sak for misjonen. Denne konflikten blir beskrevet som en indre konflikt, der Li Shan-djen kjempet med samvittigheten. Men etter en spesiell religiøs opplevelse, forlot hun planen om å si opp, og valgte å bli.

---

²⁶⁸ Holthe, *Kina på nært hold*, 57.

²⁶⁹ Hun skriver videre at hun ville ha unnlatt å hjelpe Li Shan-djen inn på lærerinneskolen, hadde det ikke vært for at hennes far og bror var kristne. Det later til at Hanna Holthe i mange tilfeller lot være med å hjelpe noen jenter til å komme inn på skolen dersom jentas familie sannsynligvis ville ta henne ut for å gifte henne bort. Dette var tilfelle med Wu Fang-Ian. En slik «avvisning» må sees i sammenheng med at det var trangt om skoleplassen. Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 55.

²⁷⁰ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 55.

²⁷¹ Ifølge Hanna Holthe skulle hun ha fullført sine studier i Peking, men på grunn av sykdommen måtte hun avbryte studiene og reise tilbake etter en kort periode. Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 55.

²⁷² Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 42.

Leserne får vite hvor takknemlig hun var for misjonens arbeid ved å vise sine velskapte ben. Li Shan-djen skal ha sagt under en tale: «Jeg er skolens historie. Straks den blev åpnet kom jeg hit som et lite, uvitende barn, og nu står jeg her som en voksen kvinne som kan være til litt hjelp for noen»²⁷³ Men gleden skulle få en brå slutt. Mens Hanna Holthe var hjemme i Norge på ferie, fikk hun vite av sin etterfølger, frøken Alfhild Rokke, at Li shan-djen hadde blitt syk av tuberkulose, slik at hun ble sengeliggende på sykehuset.²⁷⁴ Det var et stort tap for skolen da det viste seg at hun ikke kunne fortsette sitt arbeid lenger. Hanna Holthe kom tilbake i tide for å få den vemodige opplevelsen av å være til stede ved hennes dødsleie, som hun beskriver som fredfylt.²⁷⁵ Sykdom og død var ikke ukjent på feltet, og både Hanna Holthe og hennes medarbeidere var vitne til at noen av deres elever bukket under av ulike sykdommer. Historien om Li Shan-djen kan kanskje sies å være en tragisk suksesshistorie. Takket være misjonen og hennes kristne familie, mestret hun sine utfordringer for deretter å vie sitt liv i misjonens tjeneste til det siste.

3.2.3 Politisk krise og brudd i arbeidet 1925- 1927

Året 1925 markerte en ny vending i spenningen mellom nasjonalistene og kommunistene. Nasjonalistene hadde vunnet større terreng, og de trakk seg nordover for å gjenerobre Nord-Kina fra japanerne. Sun Yat-sen hadde i 1924 proklamert folkets tre prinsipper; nasjonalisme, folkesuverenitet og velferd.²⁷⁶ Doktrinen var inspirert av Vesten og skulle være bærebjelken for det nye Kina. Men Sun Yat-sen fikk aldri gjennomført doktrinen, da han døde uventet i 1925. Tross Guomindangs politiske og militære seire, var enheten i partiet skjørt. Partiet besto av ulike grupperinger, deriblant kommunistene.²⁷⁷ Sun Yat-sen hadde i sin regjeringstid søkt hjelp hos Sovjetunionen, og selv hadde han sovjetiske rådgivere. Kommunistenes tilstedeværelse innad i Guomindang, og den generelle sovjetiske innflytelsen, skulle skape splittelse innad i partiet etter Sun Yat-sen's død. Offiseren Chiang Kai-Shek som tok over ledelsen for Guomindang, var uenig i den politiske retningen som partiet hadde tatt. Selv om nasjonalistene vant stadig nye områder som skulle sikre et forent Kina, mislikte Chiang Kai-

---

²⁷³ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 56.

²⁷⁴ I originalmanuskriptet til *Blandt Kinas ungdom*, kommer der frem at Hanna Holthe hadde brevveksling med Li Shan-djen mens hun var hjemme i Norge. «*Et dødsbudskap*» (Utkast til Manuskript.) MA-A-1139/Boks D-L0001/Mappe 5, og *Årsberetning for Yiyang pike- og lærerinneskole for året 1925*. Alfhild Rokke. Yiyang 2.1.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁷⁵ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 57.

²⁷⁶ Store norske leksikon, s.v. «*Dei tre folkeprinsippa*» av Gunnar Sjøsted. 03.02.2021. [Dei tre folkeprinsippa – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/Dei_tre_folkeprinsippa)

²⁷⁷ Kommunistene kunne melde seg inn i Nasjonalistpartiet på individuell basis. Dette var en ordning som ikke alle nasjonalistene likte. Færøvik, *Midtens rike*, 376.

Shek den sovjetiske innflytelsen. Han mente at Kanton-regjeringen hadde forrådt Sun Yat-sens prinsipper og endret bevegelsen til noe annet enn dens opprinnelige program. Som en protest dannet han sin egen regjering i Nanking (Nanjing). Samtidig begynte Guomindang-partiet å vende seg bort fra Sun Yat-Sens ideologi om de store sosiale reformer og satset heller på den lille rike middelklassen i sin politikk.²⁷⁸ Skuffelsen over partiet fra den jevne kineser kunne vel neppe være mer tydelig. Kommunistene som tok utgangspunkt i den fattige bondens situasjon, fant bedre gjenklang hos befolkningen. Men de manglet den sterke leder. Det var her Mao Zedong skulle markere sin posisjon ved å organisere og mobilisere bøndene.²⁷⁹ Hans evne til å skape massemønstring hos både bønder og arbeidere, ble snart lagt merke til. Likevel skulle det gå noen år før han ble kommunistenes nye leder.

I Hunan-provinsen fikk man større problemer med voksende røverbander og ulike paramilitære smågrupperinger. Det tok ikke lang tid før en anti-kristelige bevegelse og motstanden mot utlendingene berørte misjonsarbeidet. For skolearbeidet fikk man problemer med den aggressive propagandaen mot utlendingene, som fikk stor påvirkningskraft blant elevene og senere også blant lærere. Dette førte til at mange av elevene, både gutter og jenter, deltok i ulike demonstrasjoner. Påminnelsen fra Bokseropprøret og opplevelsen av «Risopprøret» i Changsha sto fremdeles friskt i minnet. Det var grunn til bekymring da den opphissede og urolige stemningen ikke viste noen tegn til å avta. I 1925 begynte forholdene å tilspisse seg på feltet der flere demonstrasjoner fant sted.

Året 1925 ble et vendepunkt for Hanna Holthe. Etter lengre tids sykdom valgte hun å reise hjem.²⁸⁰ Den norske lærerinnen Alfhild Emilie Rokke tok over ledelsen, sammen med den svenske misjonæren, frøken Ruth Nathorst fra Svenska Kyrkans Mission. Den kinesiske ledelsen besto av sjefen for lærerinneskolen Li Shan-djen og Cheng Gin-hwa i pikeskolen, som de også skulle arbeide sammen i.²⁸¹

---

²⁷⁸ Balsvik, *Det. 20. århundrets historie – globalt perspektiv*, 58.

²⁷⁹ En viktig forskjell mellom nasjonalistene og kommunistene var den politiske sammensettingen. Nasjonalistene besto for det meste av en liten elite av intellektuelle som hadde fått sin utdanning i utlandet. Kommunistene var litt mer sammensatt da noen hadde vært i Russland på studiereise. Mao gjorde en egen vri på kommunismen ved å ta utgangspunkt i bøndene og deres situasjon. Med andre ord, Maos kommunisme tok utgangspunkt i kinesiske forhold. Balsvik, *Det. 20. århundrets historie – globalt perspektiv*, 59.

²⁸⁰ Den siste loggen i dagboken er datert 18. mars 1925. Her beskriver hun sin sorg over å måtte forlate arbeide på grunn av sin dårlige helse, men fremhever at hun er utslitt av arbeidet. «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole». 1923-1925. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

²⁸¹ I årsberetningen for 1925 skriver Alfhild Rokke at Li Shan-djen ble alvorlig syk og kunne ikke lenger arbeide som tilsynslærerinne. Videre kunne ikke den svenske Ruth Nathorst komme før på høsten. *Årsberetning for Yiyang pike- og lærerinneskole for året 1925*. Alfhild Rokke. Yiyang 2.1.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

På hjemreisen fikk hun følge med svogeren Olav Dalland med familie. Fra Kina dro de sørover mot Filipinene og ble der noen dager. Deretter gikk reisen videre vestover mot Rødehavet der de var innom Sudan og Egypt, og helt til slutt gjennom Tyskland og Danmark.²⁸² I perioden 1925-1927 var Hanna Holthe hjemme i Norge. I Kina ble den politiske situasjonen vanskeligere for hvert år som gikk. Misjonen var under sterkt press fra den anti-kristelige bevegelsen som gjorde seg gjeldende i skole og menighet. Årsberetninger fra Alfhild Rokke vitner om en sterk anti-kristelig og anti-vestlig stemming blant elevene.²⁸³ Elever og lærere ble også lett bytte for propagandaen mot utlendingene. Alfhild Rokke skriver i årsberetning fra 1925 at elevene på pike- og lærerinneskolen ble anmodet om å delta i en demonstrasjon mot utlendingenes overgrep mot landet.²⁸⁴ I dette tilfelle skulle demonstrasjonen markere en hendelse i Changsha, der noen kinesere hadde blitt drept av japanerne. Skolens elever ble oppfordret til å gå i demonstrasjonen, men hadde ikke lyst å delta. De ville at skolen skulle ta en bestemmelse, men skoleledelse ville at elevene selv skulle bestemme. Resultatet ble at ingen av elevene ved pike- og lærerinneskolen deltok under demonstrasjonen.

I tillegg til stadig pågående propaganda og motstand mot utlendingene, fikk de også problemer med alvorlig sykdom på skolen. Hanna Holthe forteller i *Blandt Kinas ungdom*, at en av elevene bukket under for kolera.²⁸⁵ Også Alfhild Rokke kunne meddele i sine rapporter at sykdom førte til at en del av elevene måtte reise hjem. Hanna Holthes trofaste medarbeider Li Shan-djen ble rammet av tuberkulose og måtte avslutte arbeidet.²⁸⁶

Et annet problem som dukket opp på feltet, var forholdet til foreningene.²⁸⁷ I begynnelsen var mange av dem av en faglig art, og mange av menighetens medlemmer organiserte seg i disse foreningene.²⁸⁸ Men etter hvert ble tonen mer aggressiv, og slagord som utrykte sinne mot utlendingene og misjonen ble mer utbredt. I skolearbeidet ble denne utviklingen svært kritisk da både elever og enkelte lærere gikk sammen mot de lærerne som var trofaste mot misjonen. På pike- og lærerinneskolen hadde flere elever deltatt på politiske møter som fremmet et

---

²⁸² «Hjem fra Kina annen gang» (Utkast til Manuskript) MA-A-1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

²⁸³ Årsberetning for Yiyang pike- og lærerinneskole for året 1925. Alfhild Rokke 2.1.1926 og Årsberetning for Yiyang pike- og lærerinneskole for året 1926. Alfhild Rokke. Yiyang 31.12.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁸⁴ Årsberetning for Yiyang Pike- og lærerinneskole for året 1925. Yiyang 2.1.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁸⁵ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 19.

²⁸⁶ Årsberetning for Yiyang pike og lærerinneskole for året 1925. Alfhild Rokke. Yiyang 2.1.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4. og Årsberetning for Yiyang Pike- og lærerinneskole for året 1926. Alfhild Rokke. Yiyang 31.12.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L-0001/Mappe 4.

²⁸⁷ Disse var både fagforeninger og interesseforeninger. Bugge, «China», 237.

²⁸⁸ Bugge, «China», 237.

antikristelig og antiutenlandsk budskap. I tillegg opplevde man at demonstrasjoner bestående av elever fra de statlige skolene ropte slagord mot misjonens skoler.²⁸⁹ De kristne ungdommene slet med å rettferdiggjøre sin tro overfor den anti-kristelige bevegelsen som fremholdt at kristendommen var et fremmedlegeme som måtte ut av landet. Å være en kristen, var det samme som å svikte sitt fedreland. Hanna Holthe meddeler i *Blandt Kinas ungdom* at elevene var svært patriotiske mot sitt land, men samtidig høyst bevisste om den skaden utlendingene hadde påført.²⁹⁰ Dette skapte nok et dilemma ettersom elevene ville vise sin støtte til landet, men samtidig beholde sin kristne tro, noe som disse demonstrantene mente ikke var forenelig med patriotisk støtte til landet. For jentene var utfordringene kanskje ekstra store, da mange motstandere pekte på misjonærene og den kristne tro som hyklersk i sin fremstilling av kvinner og menns likestilling.²⁹¹ I *Blant Kinas ungdom*, gir Hanna Holthe uttrykk for bekymring over den voksende situasjonen, men håper på at elevene ville holde fast ved troen, og at kirken ville vokse frem.²⁹²

Den anti-kristelige og vestlige bevegelsen utviklet seg sterkere i Yiyang-distriktet. Agitasjonen mot misjonærene ble av det alvorlige slaget, da en av lærerne hadde gått sammen med noen elever for å få fjernet misjonen fra skoleledelsen.²⁹³ Da dette ble kjent, måtte de stenge skolen. I 1926 var alle misjonens skoler stengte.

Året 1927 skulle bli et skjebneår og vendepunkt for misjonen. På feltet hadde kommunistiske foreninger skapt store vanskeligheter i arbeidet. Kommunistenes tilstedeværelse, propaganda og trusler mot misjonærene, gjorde forholdene uutholdelige. Samme år brøt det ut væpnet konflikt mellom Kommunistpartiet og Guomindang. På tross av den væpnede konflikten, ville misjonen fortsette sitt arbeid. Den anti-kristelige bevegelsen hadde økt propagandaen fra kommunistene og egget skoleungdommen til å angripe utlendingene. På misjonsfeltet fikk den politiske motstanden varierende utslag. Yiyang-distrikt var et av de hardest rammede feltene.²⁹⁴ Usikkerheten førte til at misjonærene i begynnelsen valgte å sende kvinner og barn

---

²⁸⁹ Ifølge Rokkes årsberetning later det til at det foregikk hyppige demonstrasjoner, foreningsmøter og politisk aktivitet. *Årsberetning for Yiyang Pike- og lærerinneskole for året 1926*. Alfild Rokke. Yiyang 31.12.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁹⁰ Holthe, *Blandt Kinas ungdom*, 37.

²⁹¹ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 14.

²⁹² I originalmanuskriptet for *Blandt Kinas ungdoms* avslutningskapittel, gir Hanna Holthe en sterkere og mer personlig kommentar om situasjonen i Kina. Her kommer det frem at hun hadde fremtidstro for kirken. Den kristne virkelighetsforståelsen kommer tydelig frem, da borgerkrigen og den anti-kristelige bevegelsen forstås som den kinesiske kirkens «ildprøve» og denne prøven ville føre til at kirken ville vokse når urolighetene hadde lagt seg. «*Slutning*» (Utkast for Manuskript) MA-A-1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

²⁹³ *Årsberetning for Yiyang Pike- og lærerinneskole for året 1926*. Alfild Rokke. Yiyang 31.12.1926. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

²⁹⁴ Sten Bugge trekker frem at Yiyang by skiftet regjering fire ganger på to måneder. Bugge, «China», 235.

ut av provinsen. Senere fulgte misjonærene, og i løpet av våren hadde alle forlatt provinsen.²⁹⁵ Mens misjonærene var borte, skjedde det en ganske omfattende forfølgelse av de kristne på feltet. De gjenværende lokale menighetslederne, ble anklaget for å være forrædere mot fedrelandet for deres samarbeid med utlendingene. Prestene og en del menighetsarbeidere ble enten utvist, eller de måtte flykte fra feltet. Medlemmene ble tvunget til å forlate sin tro og ødelegge sine bibler og annen religiøs litteratur. Misjonens eiendommer skulle fjernes og ødelegges, derfor ble misjonsstasjonene så og si ribbet for inventar og eiendeler.

Men det skulle det skje en omveltning i det politiske klimaet. Innad i nasjonalistpartiet hadde det vokst fram noen ytterliggående krefter. Guomindang-partiet var under sterk kommunistisk påvirkning. Det var på grunn av denne påvirkningen i nasjonalistpartiet at situasjonen ble kritisk for misjonærene.²⁹⁶ I mai måned 1927 brøt Chiang Kai-Shek med de ytterliggående kreftene, og med kommunistene ett år senere. Dette førte til at situasjonen for misjonærene bedret seg, og alle kunne vende tilbake til feltet i løpet av noen få måneder. Selv om misjonen ikke støttet noen av partiene, foretrakk de nok nasjonalistpartiet fremfor kommunistene, nemlig da Chiang Kai-Shek konverterte til kristendommen i 1927. Samtidig markerte evakueringen et vendepunkt i misjonsarbeidet. Arbeidet måtte endres, og det fikk store konsekvenser for skolearbeidet.

3.3 En ny tid og nye krav

Evakuering i 1927 markerte et veiskille i misjonens arbeid. Da misjonærene kom tilbake til feltet noen måneder senere, var det tydelig at ting hadde endret seg. Mens misjonærene var borte, måtte kineserne selv ta styringen over misjonsarbeidet. Dette førte med seg at kineserne ønsket å få mer kontroll og styring. Men den norske hovedledelsen i Kina mente det var alt for tidlig, at styret over misjonen ble overtatt av kineserne. Samtidig mente misjonærene at kineserne ikke var modne for å ta større ansvar.²⁹⁷ Uenigheten om administrativt ansvar påvirket forholdet mellom ledelsen og de kinesiske menighetsarbeiderne. Videre skulle det også oppstå ny diskusjon angående videre skolearbeid.

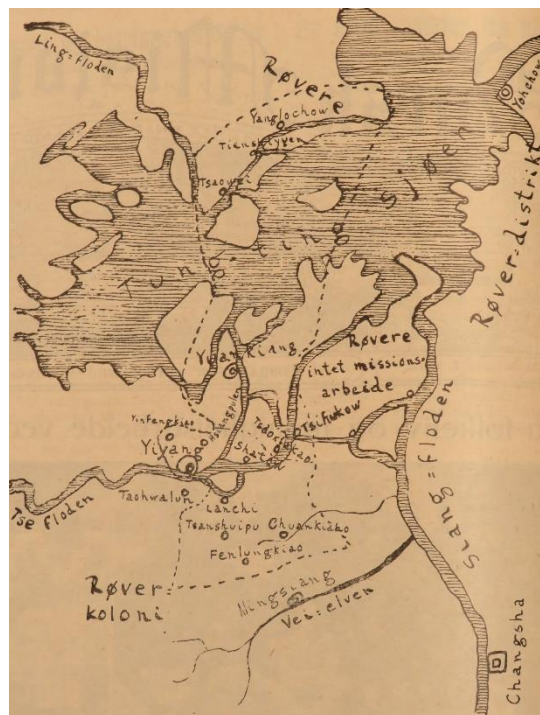
---

²⁹⁵ Ifølge årboken for 1927 reiste misjonærene til forskjellige steder, noen reiste hjem til Norge, andre ble værende i Shanghai, mens andre igjen til Japan. *Årboken for 1927* (Det Norske Missionselskaps trykkeri, Stavanger), 26-27.

²⁹⁶ Jørgensen, «NMS til Asia- virksomheten i Kina», 108.

²⁹⁷ Bugge, «China», 250-251.

Misjonens skoler hadde siden 1926 vært lukket, og noen steder hadde de vært okkupert. Oppstarten av arbeidet ble vanskelig. Under konferansen i Changsha 1928 ble det fremlagt tre utfordringer i forbindelse med gjenåpningen.²⁹⁸ Det var først og fremst viktig å få inn et kristent lærerpersonale. Selv om det fantes kinesiske lærere som hadde vist trofasthet under forfølgelsen, hadde likevel mange forlatt menigheten. I Yiyang-distriktet der motstanden og ødeleggelsene hadde vært størst, var det spesielt store utfordringer. Mange av lærerne hadde forlatt menigheten på grunn av forfølgelser eller frafall.²⁹⁹ Ifølge misjonær Jon Fitje som avla en rapport om forholdene i 1928, var Yiyang-stasjon hardest rammet av ytre ødeleggelser, og den var lengst okkupert. Videre var det lite motstand mot den «røde agitasjon», da enkelte lærere allierte seg med de radikale gruppene som ønsket å kvitte seg med utlendingene.³⁰⁰ Dermed øvde de også sin innflytelse overfor elevene. Selv ikke pike- og lærerinneskolen ble spart for radikaliseringen, da skolen ble et arnested for den «røde bevegelsen».

Kart fra *Norsk Misjonstidende* 1929. s 66

Felles for alle distriktene var mangelen på religionsundervisning for barna. Det var helt nødvendig at kristendomsundervisningen kom i gang for at menighetene skulle styrkes. I tidsrommet 1926-1928 hadde regjeringen innført et påbud der alle ikke-statlige skoler skulle registreres, og det kom også forbud mot kristendomsundervisningen. Det største problemet var økonomien. De statlige skolene tilbød betydeligere høyere lønninger til lærerne, noe misjonen ikke kunne konkurrere med. Mangel på kristne medarbeidere, nye restriksjoner for skolevirksomhet, og de økonomiske problemene, førte til at misjonen måtte gjøre store endringer i arbeidet. Det politiske klimaet hadde endret seg, og misjonen sto ved en korsvei.

²⁹⁸ Referat. *Fra Konferansen i Changsha 22.januar til 2. februar 1928*, 46.

²⁹⁹ Det fortelles også at kristne foreldre forsøkte å sende sine barn til de sekulære skolene, men valgt å ta dem ut, på grunn av «hedensk» påvirkning. En annen side var problemet med hyllingen av Kinas første president, den avdøde Sun Wen, (Sun-Yat-Sen) som ble sett på som fedredyrkelse. *Referat. Fra Konferansen i Changsha 22.januar til 2. februar 1928*, 46 -47.

³⁰⁰ *Referat fra konferansen i Changsha 22.januar til 2.februar, 1928*, 23.

Enten måtte de følge etter myndighetenes forordninger, eller holde fast ved sitt misjonsoppdrag. Resultatet skulle bli skjebnesvangert for pike- og lærerinneskolen.

3.3.1 Pike- og lærerinneskolens siste år 1928-1929.

Pike- og lærerinneskolen hadde siden 1926 vært stengt, og nå ventet man spent på gjenåpning. Hanna Holthe kom tilbake til Kina for siste gang i 1928. Under konferansen i Changsha i 1928 kom man frem til at forholdene på feltet fremdeles var for usikre til at pike- og lærerinneskolen kunne åpnes. Den svenske misjonæren Ruth Narthorst som hadde overtatt styringen etter Hanna Holthes avreise, var særlig ivrig etter å gjenåpne skolen. Olav Dalland gikk inn for privatundervisning som en midlertidig løsning.³⁰¹ Komiteen var positiv til et slikt forslag, og var mer enn fornøyd dersom Ruth Narthorst og Hanna Holthe kunne få i gang et kurs for de eldste elevene ved lærerinneskolen, og dermed fullføre jentenes utdanning.³⁰² Situasjonen for skolearbeidet var fremdeles preget av myndighetenes restriksjoner og misjonens vaklende økonomi. Fremtiden for pike- og lærerinneskolen så dystert ut. Hanna Holthe og hennes tidligere elever ventet på et klarsignal for å kunne gjenåpne skolen. I mellomtiden drev hun med kvinnearbeid.³⁰³

Året 1928 var preget av det politiske kaoset som følge av Chiang Kai-Shek's brudd med kommunistene. På sensommeren greide kommunistene å okkupere provinshovedstaden Changsha og innføre et sovjetstyre.³⁰⁴ Mens de hadde kontrollen, skjedde det en omfattende plyndring og ødeleggelse av offentlige bygg og av misjonens bygninger. På tross av den politiske uroen, mangel på arbeidere, og frafall i menighetene, kunne arbeidet holdes i gang uten større problemer. For Hanna Holthe og hennes kollegaer og elever, var der fremdeles håp om gjenåpning av skolen.³⁰⁵ Men håpet om gjenåpningen forsvant allerede året etter.

---

³⁰¹ Man diskuterte hvorvidt skolene skulle åpnes høsten 1928. Man kom fram til at det var uaktuelt å åpne skolene så lenge kravet om forbud mot religionsundervisning sto fast. Hovedstyret ville gå inn for et alternativ dersom pikeskolen ikke ble åpnet det året. Her skal det nevnes at pike- og lærerinneskolen omtales som separate enheter. Pikeskolen eller lærerinneskolen i Yiyang. *Fra Konferansen i Changsha 22.januar til 2. februar, 1928.*, 47-49.

³⁰² *Fra Konferansen i Changsha 22.januar til 2. februar, 1928*, 49.

³⁰³ Det er usikkert når Hanna Holthe kom tilbake til Kina, men det må ha skjedd en god stund etter konferansen i 1928. I et brev til Emil Birkeli, kommer det frem at hun startet et kurs for kvinner. Dette må indikere på at hun kom kanskje tilbake på førsommeren. Brev til Birkeli. Yiyang 2.6.1928. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 10.

³⁰⁴ Bugge, «China», 246-247.

³⁰⁵ I sitt brev til Lærerinnens misjonsforbundets blad (*Misjonshilsen*) kommer det frem at mange av de unge lærerinnene mistet inntektene sine da misjonærene dro i 1927. Resultatet ble at mange giftet seg. Selv om det var positivt at de giftet seg med kristne menn, mistet misjonen ifølge Hanna Holthe, uvurderlige arbeidere. Hun uttrykker vemod. Hun skriver i sitt brev: «...jeg kan ikke annet enn se det som tap for vår kirke at ikke disse fikk anledning til å arbeide i den gjerning de var utdannet for.» Videre var hun også bekymret for de elever som begynte på ikke-kristne skoler og ber leserne om forbønn for dem slik at de kunne stå fast i troen. Håpet var at

Den politiske situasjonen syntes å komme til en slags avklaring i 1929. Guomindang vant flere viktige områder i Kina, og militærlederne hadde kommet til enighet om å redusere hærene.³⁰⁶ Dette skapte grunn til forsiktig optimisme og forhåpninger om at landet endelig kunne forenes under ett lederskap. Men freden ble brutt blant annet som følge av at en av militærlederne hadde avsatt guvernøren i Hunan-provinsen. Andre steder i landet hadde det også brutt ut væpnet strid. Borgerkrigen mellom Guomindang og Det kinesiske kommunistpartiet fortsatte. I Hunan-provinsen måtte misjonærene forholde seg til røvere og kommunister, men på tross av den urolige situasjonen, kunne misjonærene uten større vanskeligheter arbeide i fred. I Yiyang-distriktet var forholdene roligere enn året før, men ifølge årboken samme året, var det mangel på nok norske arbeidere. I forhold til de norske arbeiderne var distriktet for stort, og man vurderte å dele distriktet i to.³⁰⁷

I påvente av pike- og lærerinneskolens skjebne, drev Hanna Holthe med kurs for kvinnene i distriktet.³⁰⁸ Undersøkelse av arkivmaterialet viser at hun skrev en rekke brev til familie og venner.³⁰⁹ Her legger hun ikke skjul på skuffelsen og frustrasjonen over den usikre situasjonen rundt skolearbeidet. Det var avgjørende for få i gang pike- og lærerinneskolen dersom menighetens behov for flere medarbeidere skulle imøtekommes. Men her virket det som om det ikke bare var den politiske situasjonen som var utfordrende. Hanna Holthes brev avslører at misjonen nedprioriterte mye av skolearbeidet ved å sette misjonærer som drev med skolearbeid, på andre stasjoner enn i Yiyang og på Tahowalun der mye av skolearbeidet fant

---

skolen kunne begynne igjen, slik at det var mindre å ta igjen. Det mest interessante informasjonen som kommer frem, er misjonens innstilling til skolearbeidet. Misjonen hadde på dette tidspunktet kommet frem til at det ikke var behov for flere lærerinner siden de ikke hadde tenkt til å drive med småskoler lenger. Det later til at det var delte meninger om dette forslaget, men kinesernes ønske om gradvis selvbestemmelse, syntes å veie sterkest. Hanna Holthe fremholder at dersom misjonen ikke greide å skaffe dem kristne lærere i småskolen, ville det sette den kristne oppdragelsen i fare. Brev til L.M.F «Kjære L.M.F.er». Hanna Holthe. Yiyang 5.2.1929. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 4.

³⁰⁶ *Årboken for 1929* (Det Norske Misjonsselskaps forlag, Stavanger), 69

³⁰⁷ *Årboken for 1929*, 71-72.

³⁰⁸ I et brev til Dalland, er hun tydelig på at det var viktig å få i gang skoleundervisningen, slik at misjonen skulle beholde sine elever. Det kommer frem at hun støttet hans forslag om å ta imot elever annen hvert år som en midlertidig løsning. På denne måten kunne de holde skolen gående for en stund. Brevet synes å være en respons på et forslag angående utdanning av arbeidere.

«Kjære Dalland» Hanna Holthe. Yiyang 31.1.1929. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 4.

³⁰⁹ I et brev til en tanteunge ved navn Astrid, meddeler hun skuffelse over seg selv og omstendighetene. I det hele kommer det frem en tro som var satt på sterk prøve, men valgte å støtte seg til Gud og det hun mente var Guds vilje med det hele. Interessant nok handler det ikke om hennes prøvelser, men om Astrids. Tross hennes egne vanskeligheter gir hun trøst og oppmuntring til Astrid som synes å være misfornøyd med tilværelsen og sto ved et veivalg mot voksenlivet. Samtidig avslører brevet en mer personlig side av Hanna Holthe. Hun er på dette tidspunktet sliten og lei av vanskelighetene som skygget over de gode opplevelsene. I tillegg later det til at hun vegret seg for å fortsette i seks år til, og ønsket seg hjem. Tilstanden var farlig, og det kommer frem at soldatenes skudd gikk gjennom huset der hun bodde. I et brev til Olaf gir hun sterkt uttrykk for en midlertidig hjemreise, da påkjennelsene begynte å bli for store. Likevel holder hun fast ved troen på at Gud ville gi henne styrke til å holde ut sin siste periode. Gevik, *Slektsbeskrivelse*, 38, «Du kjære, kjære Astrid». Hanna Holthe. Yiyang 3.3.1929 og «Kjære Olaf». Hanna Holthe. Yiyang 13.3.1929. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 4.

sted. Nedprioriteringen skyldtes blant annet en generasjonskonflikt innad i hovedledelsen på feltet, der de eldre misjonærene mente at skolearbeidet måtte fortsette, mens de yngre var uenige. Hanna Holthe var sterkt uenig med de yngre misjonærene. Det plaget henne å måtte se elevene forsvinne til andre skoler, eller til giftermål.³¹⁰ Situasjonen var prekær, og pike- og lærerinneskolens skjebne skulle avgjøres under konferansen på Tahowalun i 1929.

Under diskusjonen om pike- lærerinneskolens fremtid, ville man i første omgang redusere opptaket av nye klasser fra hvert år til hvert tredje år.³¹¹ Men dette lot ikke til å være tilstrekkelig, for misjonærene var usikre og til dels uenige om videre fremdrift av skolen, siden den var i privat regi. Det største problemet var myndighetenes krav om registrering av alle ikke-statlige skoler og forbudet mot religionsundervisningen. Misjonen ville ha gått med på noen kompromisser, men de kunne ikke ta bort religionsundervisningen. Man kom ikke til et tilfredsstillende forslag som passet med myndighetenes krav og misjonens interesse. Det ble bestemt at misjonen måtte kutte økonomisk støtte til skolearbeidet og innstille alle småskolene og høyere skoler.³¹² Dermed var fremtiden til pike- og lærerinneskolen- beseglet til Hanna Holthes sorg og forbitrelse.³¹³

Likevel var det ting som varslet om bedre tider for skolearbeidet. 1930-årene skulle bli en ny periode med vekst og fremgang. Selv om misjonen ikke kunne drive med skolearbeid i samme grad som tidligere, var behovet for utdannede menighetsarbeidere fremdeles en aktuell sak. Og på tross av frafall i misjonens menigheter, skulle det komme fornying i åndslivet. Dette

---

³¹⁰ «Kjære Olaf» Hanna Holthe. Yiyang 13.3.1929. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 4.

³¹¹ *Referat fra konferansen på Taohwalun 24.februar til 8.mars 1929*, 34.

³¹² Det nøyaktige hendelsesløpet som gjorde at skolen ble nedlagt, er veldig utydelig. Konferansereferatene fra 1928 og 1929 sier ikke direkte at skolen ble nedlagt, men gir bare en svak antydning. I stedet later det til at den forsvinner i diskusjonen om hvordan NMS skulle forholde seg til de kinesiske myndighetenes nye skoleregler og ytterlige innskrenkning av økonomisk støtte til videre skoledrift. Verken årbøkene fra 1927 og 1929 eller *Norsk Misjonstidende* fra 1928 og 1929 nevner verken skolen eller at den ble nedlagt. Det kan tenkes at det var underforstått for leserne at NMS ikke kunne drive med skolearbeid på samme måte som før. Kun et innlegg av Hanna Holthe i *Norsk Misjonstidende* fra 1929, viser at elevene ikke var på skolen lenger. *Årboken for 1927*, 25-34, *Årboken for 1929*, 67-81, *Referat fra konferansen på Taohwalun 24.februar til 8.mars 1929*, 34, og *Norsk Missionstidende* 83, (1928) og *Norsk Misjonstidende* 84, no. 14 (1929), 110.

³¹³ Brevene som er skrevet etter konferansen på Taohwalun i 1929 fra 24.februar til 8.mars, bærer sterkt preg av bitterhet, fortvilelse og sorg. Et brev til to bekjente, Per og Marie datert 23. mars 1929, er kanskje det sterkeste eksemplet på hennes sorg og forbitrelse over situasjonen. Det later til at Hanna Holthe hadde en anelse om at skolen ville bli nedlagt. Hun skriver i sitt brev til Per og Marie at hun lenge hadde gruet seg til den konferansen. Det later også til hun var sterkt uenig med en rekke av hovedledelsens bestemmelser til plassering av nye misjonærer og diverse prioriteringer i arbeidet. En utfordring var tilliten til de kinesiske lærerne. Hun fremhever at mange av dem forsvant til giftermål og familielivets forpliktelser. Dermed hadde de ikke nok arbeidere. Hun hadde selv opplevd at flere av hennes lovende elever sviktet henne og forsvant fra skolen og sitt tiltenkte arbeid. Dersom tilliten var under hardt press, var det tydelig at nå hadde det nådd et bunnivå. Hun er tydelig preget og langt nede, det hele virket så håpløst og meningsløst å fortsette å være i Kina. En skrantende helse forverret situasjonen. Åpenbart var også elevene skuffet. I et eksemplar av det samme brevet skriver Hanna Holthe at hun var lei av å måtte avise elever som sannsynligvis spurte etter skoleplass. «Kjære Per og Marie» Hanna Holthe. Yiyang 23.3.1929. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 4.

skulle danne grunnlaget for et nytt skolearbeid. Hanna Holthe skulle nok en gang få se en ny generasjon med elever i sin siste periode som misjonær.

3.3.2 Bibelskolen for kvinner – siste skanse

Fordi den kinesiske menigheten overtok ansvaret for grunnskolen, kunne misjonen fokusere på kirken og menighetens behov. Fra nå av skulle de bare utdanne evangelister, bibelkvinner, og frivillige arbeidere. Det ble straks satt sammen en komite som skulle utarbeide plan for en skole som kunne tilfredsstillte behovet.

Bilde 5. Klasse fra Bibelskolen for kvinner 1934. Hanna Holthe helt til venstre. Foto: Ukjent. Kilde: Misjons- og diakoniarkivet.

Under konferansen i Changsha i 1930 ble det vedtatt at misjonen skulle styrke menighetens kvinner gjennom ulike kurs og deretter gjennom en bibelskole for kvinner.³¹⁴ Behovet for en bibelskole for kvinner må også ses i sammenheng med en vekkelse som hadde berørt den kinesiske kirken på feltet.

Slik som vekkelsen i Norge på slutten av 1800-tallet, kjennetegnet også denne vekkelsen av et ønske om åndelig fornying og et ekte trosliv.³¹⁵ En vekkelse fant også sted i pike- og lærerinneskolen. Hanna Holthe forteller om et besøk av pastor Marcus Cheng på pike- og lærerinneskolen i 1924 som førte til vekkelse blant elevene.³¹⁶ Dette skulle vise seg å være en forsmak på det som kom seks år etter, da en omfattende vekkelse fant sted i den protestantiske misjonen i Kina.³¹⁷ Forfølgelsen som hadde skjedd i perioden 1926-27 kan ha bidratt til å skape denne bevegelsen. Den hadde skapt et nytt behov for å utdanne av menighetsarbeidere.

³¹⁴ Ifølge konferansereferatet fra 1930 var det 3 skoler som var i virksomhet i Yiyang distriktet. En av dem fikk hjelp fra tidligere elever ved pike- og lærerinneskolen. Man kunne delvis fortsette arbeidet som før, det vil si gi religionsundervisning uten at myndighetene grep inn. *Referat Fra Konferansen i Changsha Fra 26de januar Til 8de Februar 1930*, 58.

³¹⁵ Jørgensen, «NMS til Kina – virksomhet i Kina», 109.

³¹⁶ Ifølge Hanna Holthe beretning var Marcus Cheng en kjent pastor som reiste i Kina og i utlandet. Den 4. desember 1924 var han på besøk på skolen. I 1928 var han på Norgesreise og holdt taler som samlet representanter fra ulike organisasjoner. *Yiyang pike- og lærerinneskole. Årsberetning 1924 og Norsk Missionstidende* 83, no. 35 (1928) 283-284. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

³¹⁷ I vekkelsen som fant sted i Kina på 1930-tallet, sto NLM-misjonæren Marie Monsen og den kinesiske lederen Liu Dao-seng sentralt. Vekkelsen spredte seg fra Nord-Kina og sørover, også til Hunan-provinsen. Kjebekk, *Kallet til Kina*, 51 og *Norsk Misjonstidende* 88, no. 17 (1933), 156-157.

På tross av bitterheten og skuffelse over hovedledelsen bestemmelse, valgte Hanna Holthe å fortsette som lærerinne i Bibelskolen for kvinner, som ble åpnet i 1929, som et kompromiss mellom misjonens mål og regjeringens krav.³¹⁸ Skolen ble først satt i gang i Changsha og deretter flyttet til Yiyang. I tillegg til skolearbeidet, ble det også drevet kvinnearbeid der de hadde ulike kurs med religionsundervisning, bibeltimer og leseklasse.

Det at Bibelskolen for kvinner skulle tilfredsstillende behovet for flere menighetsarbeider, innebar vesentlige endringer i organiseringen både institusjonelt og fagmessig. Ifølge *Blåbokens instruksjoner for bibelskolene*, viser at misjonen var mer restriktiv til hvem som kunne bli opptatt som elev.³¹⁹ Kun kvinner som var anbefalt av misjonærene kunne søke på skolen. De tok inn bare 16 elever fra hvert av distriktene. Fagene var: bibelstudium, bibelhistorie, sang, morsmål, katekumenundervisning, katekisme og veiledning i søndagskolearbeidet.³²⁰ Bibelskolen for kvinner var treårig og bygget på en 6-årig folkeskole. I tillegg hadde de også noen kurs med mye av de samme fagene som skolen, men inkluderte også menighetsordning, og den åndelige og økonomiske selvhjelp.

Den første rapporten om Bibelskolen for kvinner, skriver seg fra 1931. I et innlegg i *Norsk Misjonstidende*, skriver Hanna Holthe at to elever hadde blitt uteksaminert fra skolen, og at de skulle ta opp ti nye til høsten samme året.³²¹ Denne fremgangen gav Hanna Holthe motet tilbake. I 1932 var hun mer optimistisk. Bibelskolens elever hadde økt til 22 fordelt på to klasser, der den ene hadde undervisning, mens den andre dro ut for å forkynne evangeliet. Hanna Holthe skriver i sitt innlegg fra samme året at de også deltok i arbeidet med årlige utvalg i kvinneforeningene.³²²

Rapportene fra 1933 til 1936 fremhever at skolen ble en suksess, da de tok opp nytt kull for hvert år.³²³ Tross suksessen og gleden over at Bibelskolen for kvinner hadde båret frukter, bar det mot slutten for Hanna Holthes virksomhet. Dårlig helse hadde vært en konstant plage siden hun kom tilbake til Kina i 1928. I 1935-36 forsto hun at hun ikke lenger hadde helse

---

³¹⁸ De kinesiske myndighetene kunne godta religionsskoler i privat regi. *Årboken for 1930, (Det Norske Misjonsselskaps trykkeri, Stavanger), 74-75.*

³¹⁹ *Blåboken. Lov og regler for Det norske misjonsselskaps kinamisjon og Central Hunans Synode av den Lutherske kirke i Kina.*, 100-101. MA-A-1065/Boks Dt-L0002/Mappe 5.

³²⁰ Katekumenundervisning er forberedelsesundervisning til dåp. Katekismen er Luthers forklaring til den kristne tro. *Store norske leksikon*, s.v. «katekumen» 07.04.2021. <http://snl.no/katekumen>

³²¹ *Fra kvinnearbeidet og bibelskolen i Yiyang.* Hanna Holthe. Yiyang 31.12.1931. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 11.

³²² *Fra kvinnearbeidet og bibelskolen i Yiyang.* Hanna Holthe. Yiyang 19.12.1932. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 11.

³²³ Årsberetninger fra 1933 til 1936. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 11.

eller krefter til å fortsette arbeidet.³²⁴ I 1936 dro Hanna Holthe hjem for godt. Dermed var hennes 27-årige arbeid som misjonær over.

Året etter invaderte Japan Kina i en militær offensiv som førte til en flyktningstrøm mot misjonsstasjonene. Selv om landet var under okkupasjon, opplevde ikke misjonærene personlige angrep.³²⁵ Men stasjonene ble utsatt for bombeangrep, noe som førte til store materielle skader. Hva Hanna Holthe tenkte om invasjonen, fins det ingen informasjon om. Vi vet derimot en del om hva hun gjorde hjemme i Norge. Et avisklipp fra 1937 i *Inntrøndelagen avis*, viser at hun var på besøk på et høstmøte i Steinkjer misjonsforening. Det er mulig at hun reiste og holdt foredrag om sine opplevelser i Kina.³²⁶ Hun hadde også litt kontakt med misjonærene i Kina og med enkeltpersoner i den kinesiske menigheten i 1937.³²⁷ Hanna Holthe skulle imidlertid aldri mer få se Kina og sine kinesiske medarbeidere og elever. I 1941 døde hun, 67 år gammel.³²⁸

Da krigen var et faktum i Norge, ble nesten alle forbindelser mellom Kina og Norge brutt. Misjonærene sto tilbake i et land som var i krig med Japan. Dette gikk hardest utover økonomien ettersom pengene fra hjemlandet ikke nådde frem.³²⁹ Men etter krigen kunne arbeide fortsette noenlunde normalt. Etter at Japan hadde kapitulert i 1945, ble samarbeidet mellom Kommunistpartiet og Guomindang brutt, og begge gjenopptok kampen om makten. Guomindang som hadde vært i frontlinjen mot japanerne, sto svekket tilbake og kjempet en fånyttets kamp mot Kommunistpartiet. Til slutt måtte Chiang Kai-Shek flykte til Taiwan og Mao Zedong utropte landet til Folkerepublikk 1.oktober 1949. Dette førte til at alle misjonærene måtte forlate feltet for aller siste gang.³³⁰ Dermed var NMS's 47-års arbeid i Kina over for godt. Men de kinesiske kristne holdt stand på tross av forfølgelser under Mao-tiden. Da landet ble åpnet igjen på 1980-tallet, dro noen av de gjenlevende misjonærene eller deres etterkommere tilbake til provinsen. Her oppdaget de at kirken sto sterkere enn noen

---

³²⁴ Ifølge konferansereferatet fra 1936 gav Hanna Holthe en antydning om at hun kanskje ville returnere for en kort periode dersom kreftene strakk til. I et innlegg fra misjonæren Anna Vika kommer det frem at Hanna Holthe reiste hjem den 3.april 1936. *Referat. Fra N.M.S Konferans i Changsha fra 26. jan til 3.februar*, 10., og *Bibelskolen og kvinnearbeidet i Yiyang by*. Hanna Holthe. Yiyang. 2.1.1937. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 11.

³²⁵ Bugge, «China», 266-269.

³²⁶ O.L «Misjonsuken», *Inntrøndelagen* 27.10.1937

³²⁷ Et brev til misjonær Anders Mathias Tangeraa som skriver seg fra 1937 viser at hun drev med innsamlingsarbeid for NMS. «Kjære Tangerås!» og «Dear Ms & Mrs An- Fu» Lönnegraff 11.7.1937. MA-A-1139/Boks D-L0001/Mappe 10.

³²⁸ Danbolt, *Det norske misjonselskaps misjonærer 1842-1948*, 137.

³²⁹ Bugge, «China», 271-272.

³³⁰ Bibelskolen for kvinner var i drift helt frem til 1947. *Gå ut-. Årboken for 1946-47*, 50.

gang, og at menighetstallet hadde fordoblet seg.³³¹ Hanna Holthes ønske var at Kinas barn skulle bli kristne. Og resultatet har i ettertid blitt større enn hun og de andre misjonærene kunne ha drømt om. I dag er kristendommen i Kina en av de raskest voksende religioner i landet. Anslagsvis regner man med minst 38 millioner protestantiske kristne i landet. Det eksakte antallet er ukjent.³³² Hanna Holthes pike- og lærerinneskolen var bare dråpen i havet, men hennes arbeid bidro til at mange ble kristne. I ett innlegg fra 1929 i *Norsk Misjonstidene* gir hun uttrykk for sin tro på at hennes tidligere elever «er små lys på de steder de bor».³³³ I dag er det millioner av slike små «lys» i hele Kina og dette er et antall som forventes å øke i fremtiden.

3.3.3 Oppsummering

Etter ni års arbeid i Hunan, hadde det dannet seg et stort behov for å ivareta jentene på feltet. Det var her Hanna Holthe kom inn i bildet. NMS's satsning på Hanna Holthe og hennes skole, skulle bli en viktig bragd i misjonens skolearbeid. Gjennom denne analysen har jeg fulgt skolens begynnelse til dens nedleggelse, og hvordan de historiske forholdene påvirket arbeidet. Pike- og lærerinneskolens historie forteller om hvordan de kinesiske jentebarna ble løftet opp til selvstendige kvinner, og samtidig historien om en enslig kvinnes innsats for å lede skolen.

Frem til 1911 hadde misjonen ingen høyere skoletilbud for jenter som hadde fullført barneskolen. For en høyere skole for jenter trengtes det kompetanse og en sterk vilje for det enorme arbeidet. Hanna Holthes dyktighet i kvinnearbeidet i Ningsiang hadde vunnet både kinesernes og hovedstyrets tillit. På de andre misjonærenes anbefaling og støtte, ble det bestemt under konferansen i Yiyang 1911, at hun skulle lede misjonens nye skole for jenter og unge kvinner.

---

³³¹ Hanna Holthes eldre søster Nikoline O. Holthe (1872-1928) fikk fem barn. De to eldste barna Borghild Eggen (1898-1987) og Oluf Angell Holthe Eggen (1901-1975) ble begge misjonærer i Kina. Angell Eggen giftet seg med Anna Marie Gilje (1902-1989) i 1931. Angell og Maria arbeidet som prest og lege. Paret fikk tre barn sammen. Deres eldste sønn Egil Holthe Eggen, reiste tilbake til Kina i 1981, der han besøkte Yiyang- distriktet og Tahowalun og fikk møte den kinesiske menigheten. De som husket misjonærene og hadde opplevd de store omveltningene under Mao, kunne fortelle om hard forfølgelse. Bore, *Hundre år langs Eggen*, 107-113, og Gevik, *Slektsbeskrivelse*, 38.

³³² I boken *Hundre år langs Eggen*, sier Egil Eggen i et intervju med bokens forfatter Marie Rein Bore at det var ca 300.000 registrerte kristne i distriktet. Men det er mulig at distriktets kristne har fordoblet seg betydelig fra 1985 til dags dato. Bore, *Hundre år langs Eggen*, 114. Pittman, "How Many Christians in China? Preferred Estimates, Part 1." [ChinaSource | How Many Christians in China? Preferred Estimates, Part 1](#) (Hentet 18.03.2021)

³³³ *Norsk Misjonstidende* 84, nr 14. (1929), 10.

Pike- og lærerinneskole var et viktig og unikt tilbud for de kinesiske jentene i provinsen. Gjennom skolens tilsammen 15-årige virksomhet, fikk over et hundretalls jenter muligheten til utdanning og muligheten til å forsørge seg selv. Hanna Holthes arbeid som leder og lærerinne i skolen og som enslig misjonær, kan sies å være meget eiendommelig. I pike- og lærerinneskolen hadde hun rollen som fostermor for de yngste og lærerinne for de eldste. Samtidig beskyttet hun jentene fra giftermål og kidnapping. I løpet av sin periode som lærerinne lærte hun mange å kjenne. Tre av dem Wu-Fang-Ian, Ho Ai-Seng og Li Shan-djen fikk sin livshistorie formidlet. Disse gav alle leserne i Norge et innblikk i forholdene de kinesiske kvinnenes levde under. Det var tydelig at skolen sørget for en historisk endring for jentene i provinsen.

I 1912 skjedde det en historisk endring i maktstrukturene i Kina. Keiserriket ble offisielt avskaffet til fordel for republikken. Krigsherren Yuan Shikai tok over som leder, og dette markerte en rolig og blomstrende periode for protestantisk misjon i landet. Landet måtte moderniseres, og i motsetning til keiserriket, ønsket republikken et mer åpent forhold til Vesten. Endringen i det kinesiske skoleverket sørget for at samfunnsfag ble inkludert som et ledd i moderniseringen. Resultatet ble at mange søkte seg til misjonens skoler fordi disse hadde rykte på seg om å være bedre akademisk utrustet.

I pike- og lærerinneskolen fikk jentene erverve seg allmennkunnskaper som skulle danne grunnlaget for deres selvstendighet. Skolen var både en folkeskole og en religionsskole som skulle fremheve jentenes verdi som et selvstendig individ. Skolen var delt i to avdelinger, en syvårig småskole og en fireårig lærerinneskole. Elevene skulle ikke bare erverve seg praktiske og akademiske kunnskaper, men også åndelige. I lys av å være en religionsskole, ble elevene oppdratt i den kristne tro og moral. Samtidig var deltagelse i ulike kristne aktiviteter og et aktivt kristenliv en del av elevenes hverdag. Pike- og lærerinneskolen viste en form for akademisk likestilling i fagene, da både gutter og jenter fikk samme undervisning i småskolene. Ettersom de ble eldre, ble jenter og gutter undervist i egne fag. For jentene hørte praktisk rengjøring til hverdagen, et arbeid som måtte utføres med flid, slik som med skolefagene. I lærerinneskolen skulle elevene tilegne seg kompetanse for å bli utdannende lærerinner og bibelkvinner. Etter fullført utdanning kunne kvinnene tre inn i yrkeslivet og bli en del av Kinas utdannede kvinner.

De første syv årene kan beskrives som en langsom utvikling for skolen. Elevtallene økte sakte, men sikkert, og allerede i 1914 viste det seg at skolens lokaler var altfor små for det voksende elevantallet. Hanna Holthe mente at misjonen burde investere i et nytt skolebygg for

å imøtekomme den økte pågangen av elever. Hovedledelsen var seg bevisst situasjonen, men ville heller gå inn for en annen løsning. En annen protestantisk kirkesamfunn, presbyterianerne, hadde gitt misjonen et tilbud om å drive en felles pikeskole i Changsha. Under konferansen i Sinhwa 1914 ble det diskutert om de skulle takke ja til et slikt tilbud, fordi det ville vært en økonomisk løsning. Det var her Hanna Holthe satte foten ned og påpekte overfor komiteen at et slikt tilbud ville bety slutten for deres egen pike- og lærerinneskole. Komiteen besluttet å takke nei til tilbudet, og arbeidet kunne fortsette som før. Milepælen i arbeidet kom i 1916, da det første lærerinneskullet hadde fullført utdannelsen. En ny generasjon utdannede kvinner kunne nå delta i arbeidet for å hjelpe Kinas kvinner. Dette markerte også slutten på Hanna Holthes første periode som misjonær. Etter åtte år kunne hun se tilbake et arbeid som hadde vært en stor suksess. Men fremdeles var arbeidet langt fra ferdig, men nå måtte hun overlate arbeidet til en annen. I 1917 reiste hun hjem sammen med sin bror og hans familie.

Hanna Holthes andre periode fra 1919 til 1925 var preget av politisk uro og økonomiske vanskeligheter. Likevel var det i denne perioden skolearbeidet opplevde stor fremgang. Lærerinneskolen ble utvidet med en klasse, og plassmangelen som hadde vært et problem i forrige periode, hadde blitt løst. Tidligere elever hadde blitt nyttige medarbeidere. Men den tilsynelatende roen i arbeidet skulle siden opphøre.

Den tilsynelatende freden som preget republikken, falt da General Yuan Shikai i 1916 forsøkte å krone seg selv som keiser, men mislyktes. Enheten i republikken falt sammen, og flere krigsherrer forsøkte å fylle maktvakuemet. Landet ble fordelt på ulike krigsherrer som kjempet seg imellom, noe som misjonærene opplevde på nært hold. Samtidig hadde den gamle misnøyen og sinnet mot utlendingene blusset opp på nytt og fikk ny vind i seilene takket være en endring i det politiske landskapet. Som følge av Versaillestraktaten, ble Shandong provinsen i 1919 gitt til Japan som krigsbytte. Kineserne følte seg lurt av stormaktene, og den 4.mai 1919 samlet studenter seg til protest mot dette.

Den politiske situasjonen bar også preg av en maktkamp mellom to politiske partier. Yuan Shikais tidligere samarbeidspartner, Sun Yat-Sen arbeidet for et demokratisk styre og sosiale reformer inspirert av USA og Vesten. Hans politiske parti nasjonalistpartiet, (Guomindang), vant sakte, men sikkert frem i landet. Samtidig var det ikke bare Guomindang som hadde vekket folks interesse og støtte. På 1920-tallet gjorde kommunistene sitt inntog i landet. Kommunistene skulle skape store utfordringer for misjonærene i 1920-årene. I tillegg kom en anti-utenlandsk og anti-kristelig bevegelse som egget mange elever og lærere til å vende seg

mot misjonen. Resultatet ble at alle misjonærene måtte forlate feltet i 1927 for en stund, men kom siden tilbake da den nasjonalistpartiets nye leder Chiang Kai-Shek, hadde brutt samarbeidet med ytterliggående krefter og kommunistene innad i partiet. Evakueringen i 1927 hadde skapt nye forhold. De kinesiske kristne hadde lært seg å ta mer ansvar som følge av misjonærenes fravær. I tillegg la nye ordninger for utenlandsk skolearbeid en stopper for videre gjenopptagelse av pike- og lærerinneskolen. Hanna Holthe vendte tilbake for siste gang i 1928. Som følge av myndighetenes krav om registrering av alle ikke-statlige skoler, forbud mot religionsundervisning og økonomiske problemer, måtte pike- og lærerinneskolen nedlegges. Men behovet for utdanning var likevel til stedet. Den sterke forfølgelsen fra 1927 hadde sørget for åndelig fornyelse blant kineserne, og dette skapte behov for menighetsarbeidere. Bibelskolen for kvinner ble opprettet for å imøtekomme dette behovet, og Hanna Holthe valgte å fortsette som lærerinne på skolen. Hun arbeidet i seks år og i 1936 reiste hun hjem for godt. Året etter ble Kina kastet ut i krig med Japan. Tross krigen holdt misjonsarbeidet frem, og Bibelskolen for kvinner greide å holde stand helt til alle misjonærene måtte forlate landet i 1948.

Pike- og lærerinneskolen møtte mange utfordringer, men greide å holde stand, både mot politisk motstand og økonomiske vanskeligheter. Det er tydelig at Hanna Holthe kjempet til siste slutt for skolens eksistens. Historien om pike- og lærerinneskolen kan vel neppe sies annet enn å være en bragd fra NMS' side. Det er ingen tvil om at Hanna Holthes pike- og lærerinneskole promoterte jentenes verdi som individer både intellektuelt og åndelig. Jeg har stilt spørsmålet om hva slags kvinnesyn som ble presentert i skolen. Gjennom denne analysen er det tydelig at misjonens syn på menn og kvinner også påvirket skolen på forskjellige områder. Hanna Holthes program for de unge kvinnene viser ulike tendenser som er verdt å diskutere nærmere.

4 Hanna Holthes pike- og lærerinneskole: Å løfte frem kvinnen

I dette kapitlet skal jeg diskutere hvilket kvinnesyn som løftes frem i Hanna Holthes pike- og lærerinneskole. Samtidig er det nødvendig å stoppe opp for en fagakademisk diskusjon. Som nevnt innledningsvis, ligger det en manglende interesse for religion og trosdimensjonen innenfor historievitenskapen. Dette har resultert i en svært mangelfull forskning på trosperspektivet, og dette kan ha bidratt til å lage ensidige fremstillinger av religion i samfunnet, eller utelatt religionens rolle i den større historiediskusjonen. Av denne grunn vil jeg ta for meg denne diskusjonen først.

Diskusjonen om hva slags kvinnesyn som ble representert og fremhevet i pike- og lærerinneskolen, vil bli tredelt. Den første delen vil utdype skolens kvinnefrigjørende side, basert på analysen i forrige kapittel. Diskusjonen om kvinnefrigjøring og likestilling vil først og fremst ta utgangspunkt i skolens organisering, undervisningsplan og leseplan. Det er hevet over tvil at skolen var et positivt tilbud for de kinesiske kvinnene. Likevel som vist i analysen, viser skolen tegn til et mer sammensatt kvinnesyn slik som det allerede har fremgått i fremstillingen. Det at skolen likestilte husarbeid med de akademiske fagene, taler for et mer tradisjonelt kvinnesyn med vekt på opprettholdelse eller videreføring av kvinners rolle i hjemmet. Dette vil bli diskusjonens andre del. Til slutt vil jeg trekke inn Hanna Holthes meninger i diskusjonen om pike- og lærerinneskolens kvinnesyn. På bakgrunn av Hanna Holthes rolle som lærer og leder, er det tydelig at hennes syn må ha spilt en stor rolle i skolens organisering og verdigrunnlag.

4.1 Religion og tro, en uoverstigelig kløft?

Historien om pike- og lærerinneskolen viser mer enn bare misjonens og misjonærenes omtanke for de kinesiske kvinnene, men bak ligger det også en svært sammensatt ideologi. Her kommer troens perspektiv som gjør forholdet mellom disse to områdene komplisert. Det ligger i troens natur at det er vanskelig å forholde seg til religionens følelsesmessige side. Men det er nettopp troens kompleksitet og dynamikk som gjør kristendommen mer «personlig», da det kan gi et innblikk i hvordan kristendommens lære kan ha påvirket individet, og hvordan individet har tolket og anvendt læren. Likevel er religion og tro et område som historiefaget har styrt unna og overlatt til andre fagtradisjoner. Konsekvensene har blitt at de andre forskningstradisjonene har kommet lengre i forskningen og utviklet en annen holdning til religion og tro. Derfor er det nødvendig å diskutere hvordan den manglende interesse for troens rolle påvirker vårt syn på misjonshistorien. For det har seg slik at misjonshistorien rommer mye mer enn bare politikk, makt og innflytelse. Den handler også om det mer familiære, menneskers interaksjon og forståelse av «de andre». Historien om enkeltmisjonærer forteller også om den menneskelige erfaringen og religiøse tolkning av historiske hendelser. I tillegg viser det også at religion ikke var eller burde oppfattes som en lukket sfære, men var en del av den norske kulturen og samfunnslivet. Her skal det skytes inn, at den følgende diskusjonen på ingen måte er en dyptgående forskningsutredning, da det faller utenfor avhandlingens siktepunkt. Videre har diskusjonen ikke til hensikt å komme med noe entydig svar på denne problematikken. Likevel mener jeg at det er viktig å diskutere religion

og tro innenfor historiefaget i lys av at avhandlingen berører dette området, og fordi det som nevnt, er et under-utforsket tema.

Religion og tro er på mange måter et vanskelig terreng å bevege seg i, særlig innenfor forskning der kravet om objektivitet og nøytralitet veier tyngst. Samtidig er det lettere å forholde seg til tro som religion, da en kan forholde seg til en håndgripelig enhet eller institusjon. Sagt med andre ord: det er lettere å forholde seg til kristendommens lære for eksempel om Guds nåde altså; om teologiske lærespørsmål, enn å drøfte og analysere en persons opplevelse og forklaringer på begrepet nåden. Et sentralt trosspørsmål innenfor den kristne lære.

Å gå inn i troens dimensjon betyr at en må sette seg inn i en virkelighetsforståelse og anskuelse som kan virke helt fremmed og fjern for utenforstående. I tillegg blir det personlig, der den troende gir sitt individuelle uttrykk for sin religiøse erfaring med det hellige, og det er naturligvis subjektive uttrykk som unndrar seg objektive svar bygget på håndfast empiri.

Jeg mener historiefaget burde ta religion og troen på alvor og avvise det som uinteressant tematikk. Dersom en ser på Vestens historie, er det nesten umulig å komme unna religionen, selv i storpolitikken som har vært historiefagets hovedinteresseområde.³³⁴ Historiker Bjørg Seland fremhever i sin artikkel, «1800- og 1900-tallets religiøse bevegelser,» at historiefagets vegring mot religion og religiøse bevegelser skyldes blant annet et fagakademisk skille mellom historien før og etter 1800-tallet.³³⁵ Årsaken er sekulariseringen som fant sted fra 1800-tallet, som i videre forstand gjorde at historieforskere ikke trengte å forholde seg til den religiøse sfære. Men det betyr ikke at religionen mistet sin innflytelse i samfunnet.

Misjonbevegelsen på midten og begynnelsen av 1900-tallet er et klart eksempel på at religiøsitet var langt fra fraværende. Samtidig var religionen og troen heller ikke begrenset til kirke og bedehus, men var også en del av samfunnet for øvrig. Roald Berg påpeker nettopp at trosdimensjonen har hatt en stor betydning i politikken.³³⁶

Problemet er ikke mangel på historisk empiri, men enkelt sagt en ensidig sekularisert holdning til religion som ikke oppfyller kravet om kildekritisk objektivitet og tilnærming. Her skal det nok en gang skytes inn at dette ikke kan utdypes innenfor masteravhandlingens ramme, men at drøftingen blir kortfattet.

---

³³⁴ Melve, *Historie*, 233.

³³⁵ Seland, «1800- og 1900-tallets religiøse bevegelser», 449-450.

³³⁶ Berg, «Misjonshistorie og samfunnsvitenskap», 329-331.

Roald Berg fremhever i sin artikkel at troen og religiøsitet hadde en plass under stortingsforhandlingene i begynnelsen av 1900-tallet. Berg, «Misjon og samfunnsvitenskap», 330.

En utfordring kan sies å ligge i det kunstige skillet mellom profanhistorien og misjonshistorien. Den er et kunstig skille fordi de etter min mening synes å bygge på misforståelse om misjonshistorie som et helt særskilt historiefelt. Tomas Sundens Drønen påpeker at misjonshistorien ikke har en akademisk egenart, men er en spesialdisiplin innenfor historiefaget. Det vil si at den følger samme regler og metoder som profanhistorien, men den tar utgangspunkt i et historiesyn hvor Gud er historiens instans.³³⁷ Misjonshistorien har ikke til hensikt å forkynne eller drive trosforsvar, men ser på misjonen med samme kritiske tilnærming som andre fagtradisjoner.³³⁸

En annen side ved dette skillet er forholdet til troens dimensjon. Hovedproblemet innenfor historievitenskapen kan i denne sammenheng sies å være mangel på interesse. Samtidig virker det mer eller mindre som at uinteressen har blitt en slags tradisjon innenfor historiefaget. Mye kan sies å stamme fra Jens Arup Seips strenge krav om en sekulær og kildekritisk objektivitet og tilnærming. Empirien må kunne undersøkes og etterprøves. Dette skaper utfordringer når en skal undersøke religiøsitet og tro generelt. Men kanskje det største problemet er måten historikerne nærmest oppmuntres til å behandle religion eller religiøse erfaringer. Seip mener at troen og dets religiøse erfaringer er uinteressant for historieforskning, og han skriver blant annet at «De religiøse opplevelser og former må oppfattes som psykologiske og sosiale fenomener, og må studeres som sådanne»³³⁹ Hans reduksjonistiske forståelse og fremstilling av religiøse erfaringer, synes nettopp å poengtere historiefagets avvisning av tropspektivet. I tillegg fører denne holdningen til at trosdimensjonen blir mer utilgjengelig enn nødvendig. En umiddelbar konsekvens av denne holdningen og tilnærmingen, er at det vanskeliggjør noen form for dialog mellom profanhistorikerne og kirkehistorikerne.

Utelatelse av tropspektivet i historiefaget vil etter min mening fremmedgjøre kristendommen ytterligere, og gjøre den mindre tilgjengelig for historieinteresserte. Poenget er ikke at historiefaget skal gi en dypere innsikt i den kristne lære og kirkens historie. Til det har vi kirkehistorien og teologien. Men historiefaget kunne for eksempel ha pekt på historiske forhold som lå i bakgrunnen for en religiøs strømming, eller den kunne vist til historiske endringer som følge av religiøse strømninger. Er det noe misjonshistorien viser, er at

---

³³⁷ Drønen, «Misjonshistorie: fagets akademiske egenart og forhold til samfunnsvitenskapelige metoder», 16.

³³⁸ Det skal fremheves at kirke- og misjonshistoriens historiebøker eller oversiktsverk i begynnelsen hadde til hensikt å skape, forsvare og styrke misjonens arbeid og kirkens stilling. Denne historiefremstillingen har for lengst blitt forlatt til fordel for en mer akademisk tilnærming og objektivitet. Drønen, «Misjonshistorie: fagets akademiske egenart og forhold til samfunnsvitenskapelige metoder», 5-6, og Seland, «1800-og 1900-tallets religiøse bevegelser», 426-429.

Seland, «1800-og 1900-tallets religiøse bevegelser», 4.

³³⁹ Seip, *Problemer og metode i historieforskningen*, 110.

kristendommen ikke eksisterte i sin egen sfære, men responderte og ble påvirket av strømninger i tiden. I denne masteravhandlingens tematikk var den store interessen for Kina en respons på at landet hadde blitt åpnet for utenlandsk misjon. Dessuten er det verdt å nevne at synet på kvinner også var i utvikling som følge av en aksept for et nytt syn på kvinner i misjonen.

En glemmer kanskje at troen hadde stor innflytelse på Vestens syn på kvinner og menn som siden ble videreført til andre land gjennom misjonen. Misjonens kvinnesyn bør ikke undervurderes eller avvises som utelukkende ensidig. Dersom en undersøker nærmere, er misjonens kvinnesyn meget sammensatt.

Takket være studier gjort av forskere som Kristin Fjelde Tjelle, Kristin Norseth og Lisbeht Mikaelsson, har man fastslått at kvinners arbeid og engasjement fikk stor betydning for misjonen og indirekte banet vei til samfunnsdeltagelse. Likevel later det til at dette har blitt oversett av de fleste historikere. I stedet virker det som at religion eller misjon blir fremstilt på en negativ måte i vanlig historiesammenheng. Seland fremhever det som etter min mening illustrerer noe av historiefagets holdning til religion. Hun fremhever at religion er ujevnt behandlet i norgeshistoriske oversiktsverk og skriver følgende «Det er også grunn til å merke seg uttrykksmåter som lett kan tolkes som nedlatende holdninger til visse miljøer...».³⁴⁰ Gro Hagemann er kanskje en av få historikere som har anerkjent misjonens rolle for kvinnene, og har satt den i sammenheng med den generelle kvinnehistorien.³⁴¹

Her kunne en spørre hvorfor en slik anerkjennelse ikke er mer vanlig innenfor historie og kvinnehistorie spesielt. Dette må nok delvis henge sammen med kvinneforskningens historiske bakgrunn. Det har blitt fremhevet at kvinnehistorie og senere kjønns historie startet opp i og med kvinnebevegelsen fra 1970- tallet. Ida Blom trekker frem at den kvinnehistoriske forskningen tok utgangspunkt i begrepet kvinneundertrykking.

Kvinneforskningen skulle vise hvordan kvinnene måttet tilpasse seg og eventuelt vise opprør mot mannssamfunnet eller patriarkatet.³⁴² En rekke teorier ble dannet for å belyse ulike

---

³⁴⁰ Seland, «1800-og 1900-tallets religiøse bevegelser», 449.

³⁴¹ Hagemann fremhever at kirken og religionens rolle for kvinnene var tosidig. På den ene siden hadde man kirken som institusjonelt system, som opprettholdt en kjønnsorden og inndeling, som tilsa kvinners underdanighet både religiøst og praktisk. Samtidig var kirkerommet og bedehuset et sosialt rom for begge kjønn. Dessuten kunne kvinnesyn variere innenfor de kirkelige retningene. Hagemann, «De stummes leir?», 205-209.

³⁴² Kvinneforskningen hadde ikke bare til mål å belyse fortidens kvinneundertrykkelse, men denne forskningen skulle også gi kvinner en historisk identitet som ville aktualisere og underbygge den moderne kvinnekampen. Dette må nok sies å være årsaken til at kvinnehistorien og videre begrepet feminisme har en sterk politisk tyngde.

Blom, *Det er forskjell på folk- Nå som før* (Oslo: Universitetsforlaget AS, 1994), 40-41.

former for kvinneundertrykkelse, og senere også forskjellsbehandlingen mellom det biologiske og sosiale kjønn. Men denne søken etter hvordan samfunnet har behandlet menn og kvinner i historien og måten det har skjedd på, er ikke uten utfordringer og problemer. Man har i ettertid stilt kritiske spørsmål overfor den ganske polariserende innstillingen som finnes i kjønnsteoriene.

Det er ingen tvil om at begrepene kvinne eller kjønn er et viktig analyseverktøy for å avdekke kvinnenes rolle i ulike sammenhenger. For denne masteravhandlingen har dette perspektivet vært viktig for å undersøke hva slags kvinnesyn som ble representert i pike- og lærerinneskole i Kina. Men kjønnsperspektivet har sine svakheter. Først og fremst følger disse av måten religion blir forstått og presentert på. Her er Yvonne Hirdmanns teori om «genus» et godt eksempel, som i korte trekk bygger på et todelt hierarki eller system som har favorisert den mannlige norm. Systemet er sterkt polariserende der menn og kvinner er fastlåst til bestemte stillinger, der for eksempel kvinnen alltid er underordnet. Det er sterkt kritisk mot religion som etter Hirdmanns syn har forsterket det stereotype forholdet mellom menn og kvinner gjennom de hellige tekstenes autoritet.³⁴³ Resultatet blir en ganske nedlatende behandling av kristendommens syn på menn og kvinner. Kristendommen blir mer eller mindre fremstilt som kvinnefiendtlig og bakstreversk.

Men «genus» har fått kritikk av historikere blant annet fordi den legger opp til en fast dikotomisk kjønnsforståelse.³⁴⁴ Kirkehistoriker Kristin Norseth hevder at «Både genusteori og feministisk ideologikritikk kommer ofte til kort overfor historiske realiteter».³⁴⁵ Problemet er at begreper som kjønnssystem legger opp til forestilling om faste og uforanderlige strukturer som kan komme i veien for å se historisk endring gjennom tid.

---

³⁴³ Hirdman viser stor skepsis og delvis kritikk mot religionens rolle i Vestens forståelse av kjønnsroller. Hun mener at religion har forsterket stereotypiene av menn og kvinners roller, da de religiøse tekstene står som overordnede sannheter. Sagt med andre ord, det som Bibelen eller ulike mytologier sier om kjønnene, må ses på som den rette oppfatning. Med tiden blir disse tekstene tolket på nytt, men på en slik måte at de bidrar til å videreføre samme oppfatning. Et eksempel er Bibelens fremstilling av mannen og kvinnen, der kvinnen blir fremhevet som mannens hjelper i 1. Mosebok. Senere skriver apostelen Paulus at kvinnene skal underkaste seg mannen i tro og lydighet. Sistnevnte har gjennom historien blitt forsterket med tiden av andre forfattere. Martin Luther mente for eksempel at kvinnenes plikt og rolle var i hjemmet. Mikaelsson nevner at kristendommens lange historie har vært preget av «ecclesiastical sexism and male dominance». Kombinasjonen av kristendommens tradisjonelle syn og fremveksten av den feministiske bevegelsen har åpenbart dannet oppfatningen om kristendommen eller religion som undertrykkende. Hirdman, *Genus*, 77-87. Mikaelsson, «Gender Politics in Female Autobiography», 43.

³⁴⁴ Hagemann og Sølvi Rogner, *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*, 13.

³⁴⁵ Norseth, «La os bryte over tvert med vor stumhet» *Kvinnerens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*, 33.

I lys av at kristendommens historie har vært dominert av menn og menns syn på kvinner, er det åpenbart at dette forholdet ikke falt i god jord innenfor de feministiske miljøene. Det Hirdman og hennes likesinnede synes å overse, er den historiske konteksten.

Her mener jeg at historiefaget kunne ha bidratt til å endre denne forestillingen ved å vise til empirien og historiske forhold. Et problem kommer frem som følge av begrenset historisk forskning på kvinner og misjon, er at man mer eller mindre sitter med en forestilling om at misjonens kvinnesyn var statisk. Det vil si at misjonen, og i dette tilfellet NMS's kvinnesyn, forble eller oppfattes slik den var på midten av 1800-tallet. Men som Tjelle viser, skjedde det en langsom endring i organisasjonens innstilling til kvinnene takket være deres iherdige innsats gjennom kvinneforeningene. Til slutt fikk de anerkjennelse av hovedstyret gjennom vedtaket om kvinners stemmerett i 1904.³⁴⁶ Kvinnene ble integrert i misjonen og det faktum at de fikk stemmerett, illustrerer at misjonen hadde gjennomgått ganske banebrytende endringer i synet på kjønnene. I nyere tid har dette forholdet også blitt plukket opp av kjønnsforskere som har en mer imøtekommende holdning til forholdet mellom religion og kjønn.³⁴⁷ Denne endringen i holdningen fra kjønnsforskningen burde være en øyeåpner for historiefaget.

Dersom vi vender tilbake til troens perspektiv, er det tydelig at 1800- og 1900-tallet skiller seg fra tidligere tidsperioder, da religion gradvis mister fotfeste i samfunnet. Seland trekker frem et viktig poeng at historikere som undersøker 1800-tallet, forholder seg til et mer sekularisert samfunn og derfor forholder seg til religion på samme måte.³⁴⁸ Samtidig burde dette ikke være en sovepute for historikere som ikke befatter seg med religion. Jeg mener at mange historikere har skjøvet religionen ut på en slik måte at vi står igjen med inntrykket av at religion bare fantes innenfor kirke, bedehus, og i hjemmet. Religion eller religiøse affærer som påvirket fortidens mennesker også i nyere tid, burde ikke overlates til de andre forskningsområdene. Seland påpeker at historikere er religionsblinde og kirkehistorikere historieblinde.³⁴⁹ Jeg finner neppe et utsagn som bedre kan illustrere mangelen på et tverrfaglig samarbeid mellom vitenskapene. Misjon og tro er som vist, langt fra en lukket sfære som bare kirkehistorikere eller andre fagvitenskaper har tilgang til. Problemet synes å ligge i historiefagets holdning. Dersom en tidligere samfunnsvitenskap som kjønnsforskning

---

³⁴⁶ Tjelle, «Kvinder hjælper kvinder», 173.

³⁴⁷ Linda Helen Haukland og Rolf Inge Larsen. «Misjonærer vart grasrotfeminister.» og Susanne Dietrichson, «Frigjort av kallet.» *Kilden* [Misjonskvinner vart grasrotfeministar | Kilden \(kjonnforskning.no\)](https://kilden.kjonnforskning.no/misjoneraer-vart-grasrotfeminister/) Publisert 08.01.2015. (Hentet 07.12.20) og [Frigjort av kallet | Kilden \(kjonnforskning.no\)](https://kilden.kjonnforskning.no/frigjort-av-kallet/) Publisert 09.06.2016 (Hentet 07.12.20)

³⁴⁸ Seland, «1800- og 1900-tallets religiøse bevegelser», 449.

³⁴⁹ Seland, «1800- og 1900-tallets religiøse bevegelser», 453.

har greid å legge bak seg tidligere holdninger og kritiske tilnærmingar, skulle det bare mangle at også historievitenskapen kunne gjøre det samme. Men det krever at historikere må være villige til å gripe troen for hva den er, og anerkjenne det som en del av menneskets livserfaring som samlet sett fikk betydning også for de store linjer i historien.

4.2 Spørsmålet om kvinnefrigjøring

I det kinesiske samfunnet der kvinnene hadde liten verdi, måtte misjonens tilbud om utdanning for jentene fremstått som enestående. Her var de barn, og deres eneste mål var å fullføre skolegangen. Ryktene om at pike- og lærerinneskole i Yiyang tok seg av jentebarn og gav dem skolegang, ble kjent i de nærliggende distriktene. Mange jenter søkte seg dit, og de som var heldige, fikk løftet sin egenverdi og fikk lære om sitt eget land og omverdenen. Dessuten gav utdannelsen nødvendige ferdigheter til å kunne livnære seg selv, og dermed bli selvstendige. Innledningsvis nevnte jeg at Lisbeth Mikaelsson tidligere har forsket på denne tematikken. Hun understreker at pike- og lærerinneskolen kan tolkes som et eksempel på «misjonsfeminisme». Denne tolkningen kan utdypes. Et område som Mikaelsson ikke har inkludert, er nemlig forholdet mellom gutter og jenter i misjonens skolesystem. Som vist i analysen, var skolesystemet ordnet slik at begge kjønn fikk samme faggrunnlag i folkeskolen. Dersom en skal snakke om feminisme eller kvinnefrigjøring, bør en begynne å se på forholdene som rådde i samfunnet og hvordan pike- og lærerinneskolen kom inn i bildet.

Å gi jenter utdanning var stikk i strid med samtidens kinesiske samfunnsoppfatning. Jentene var bare sett på som fremtidige hustruer og hadde som oppgave å skaffe familien mannlige arvinger. Videre var det størrelsen på fotsålen som avgjorde deres fremtid. Kvinnene var oppdratt i følgende prinsipp: «For a woman to be without talents is her virtue».³⁵⁰ Og for å gjenta Hanna Holthes sitat om kvinnene i Hunan-provinsen: «De har ikke trodd at piker kunde lære noen ting».³⁵¹ Åpenbart var dette en forestilling som misjonen ville endre på. Basert på den kristne oppfatningen at menn og kvinner var skapt like når gjelder utrustningen med forstand og evner, ville Hanna Holthe vise at også kvinner kunne lære noe. Samtidig er det også grunn til å tro at denne tankegangen hadde inspirasjon fra det norske skolevesenet.

Det norske skolevesenet hadde gjennomgått en betydelig endring i synet på kvinners plass i undervisningen. Det ble tidligere nevnt at kvinner kunne ta lærerutdanning etter 1860-tallet,

---

³⁵⁰ Chung, *Chinese Women in Christian Ministry*, 6.

³⁵¹ Holthe, *Kina på nært hold*, 48.

og det ble innført fellesundervisning i folkeskolen for begge kjønn.³⁵² I lys av at Hanna Holthe både vokste opp og studerte i denne perioden, er det grunn til å tro at hun tok noe av likestillingsidealet innenfor undervisningen inn i pike- og lærerinneskolen. Først og fremst er det mye som peker mot at skolen sto for en akademisk likestilling for begge kjønn, som fikk konsekvenser for kjønnsdynamikken.

I forrige kapittel analyserte jeg skolens organisering og undervisningsplan. Det er tydelig at skoleplanen med noen modifikasjoner fulgte den norske skolemodellen. De kinesiske jentene fikk samme fagkunnskaper som de norske medsøstre. Opplæringen i samsfunnfag ville utruste dem til videre studier, eller som lærerinner. I planen for NMS's småskoler blir det gjort klart at gutter og jenter skulle få samme undervisningsgrunnlag.³⁵³ Men som fremhevet tidligere, fikk jentene fagene husstell og skolekjøkken.

En kan stille spørsmål om hvorfor husstell ble ansett som et akademisk fag. Hagemann trekker frem at det pågikk en omfattende kamp og folkeopplysning for sunnhet i Norge fra 1850-tallet.³⁵⁴ Økt kunnskap om sammenhengen mellom leveforhold og sykdom gjorde det nødvendig å lære opp husmødrene som hadde husstell, som sitt arbeidsdomene. Dermed ble husstell, matstell og rengjøring løftet opp i skoleverket som en del av kvinners utdanning. I lys av at kinesiske hjem ofte var preget av urenlighet, ville en kvinne med god opplæring i husstell, sørge for å heve kvaliteten i hjemmet, og redusere faren for sykdommer. En kinesisk kvinnes plass var i hjemmet, og det samme gjaldt for de utdannede kvinnene. Keiserrikets skolereform som åpnet utdanning for jenter, hadde liten effekt på samfunnets syn på kvinner. At kvinnene kunne vise kompetanse i huslige aktiviteter, var noe alle i familien kunne verdsette. Det ville derfor ikke være urimelig å påpeke at husstell på en måte var kvinnefrigjørende, da kvinnene kunne bli verdsatt for deres arbeid i hjemmet. I videre forstand kan det sies at første steg til verdsettelse og anerkjennelse i samfunnet, måtte skje i hjemmet.

Dersom en ser forbi kjønnssegregeringen i de høyere avdelingene, er det hevet over tvil at begge kjønn fikk samme kompetanse i samfunnsfagene. Dermed sørget misjonen for å dempe det akademiske skillet mellom kjønnene. Videre kan det også nevnes at det delvis forhindret barneekteskap. Det skal påpekes at utdanning var viktig, ikke bare for jentene, men også for guttene.

---

³⁵² Thunen, *Den norske skolen*, 103.

³⁵³ *Fællesplan for Det norske missionsselskaps smaaskoler i Hunan*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

³⁵⁴ Hagemann, «De stummes leir?» 163-165.

Ved å gi begge kjønn utdanning og samme akademisk grunnlag, ville dette igjen danne grunnlag for respekt mellom menn og kvinner. Og dette må sies å være et viktig steg i kvinnenes frigjøring eller likestilling. Utdannede gutter lærte å sette pris på og respektere kvinnene som individer. Kinesiske kvinner ble tradisjonelt sjelden sett på som selvstendige individer, men som mannens eiendom uten selvbestemmelse. Selv om kvinnene hadde utdanning, var det fremdeles tradisjonene som rådde. På denne måten kunne en uskolert mann fremdeles ha makt og styring over en hustru med utdanning. Åpenbart ville dette skape en skjev samlivsdynamikk, og kanskje også frustrasjon fra begge parter, da tradisjon og kunnskap laget et skille mellom dem.

Det kan derfor sies at dersom både menn og kvinner hadde de samme kunnskapsmessige forutsetningene, ville det skape likeverd og respekt mellom partene i et fremtidig ekteskap. Dette var ikke bare ønskelig fra kvinnenes side, men også fra mennenes. Professor i missiologi, Mary Chung, påpeker at det kristne ekteskapet hadde trekk som utdannede kinesiske menn også ønsket i sine ekteskap. Et trekk var det hun kaller for ”companion-partner relationship”, og hun skriver følgende: “To improve their own marriage relationship, educated Chinese men began to regard it desirable to teach literacy to their illiterate wives.”³⁵⁵ Derfor kan det også sies at undervisningen fikk konsekvenser for samlivsdynamikken.

Lærerinneskolen var utvilsomt et viktig tilbud for de eldre jentene. Ifølge referatet fra misjonskonferansen i 1914 var skolen den eneste av sitt slag i distriktet.³⁵⁶ En kan snakke om profesjonalisering av kvinnene. Først og fremst kunne de delta i yrkeslivet og dermed livnære seg selv uten hjelp av en mann. Dette var et stort og viktig sprang for kinesiske kvinners selvfølelse og selvrespekt. Som lærerinner var de en del av den nye gruppen av yrkesaktive kvinner. Undervisning i samfunnsfag var sentralt for Kinas modernisering. Samtidig mener jeg at en også må se betydningen av religionsundervisningen. Dersom en kun fokuserer på utdanning og tilegning av akademiske kunnskaper som kvinnefrigjørende, mister vi store deler av misjonens egen forståelse av kvinnefrigjøring.

Religionsundervisningen var nemlig sentral i misjonsskolene og ikke minst i pike- og lærerinneskolen frem til 1926. En må også ta i betraktning at religionsundervisningen gav en ekstra mening i kvinners liv. «Misjonsfeminisme» peker nettopp på at misjonen fremhevet kvinners verdi gjennom kristendommens lære. Problemet var ifølge misjonærene at kvinnene

---

³⁵⁵ Chung, *Chinese Women in Christian Ministry*, 94.

³⁵⁶ *Referat fra konferansen i Sinhwa 8-20de februar 1914*. (Stavanger: Det norske missionselskaps boktrykkeri. 1914), 56.

hadde blitt frarøvet deres verdi under «hedenskapet». Videre var ikke kunnskap alene nok til å bekrefte deres verdi i samfunnet. At jentene skulle lære at også de hadde en samfunnsverdi, ble også fremhevet i statsskolene. Dessuten må en også være oppmerksom på at ikke alle jenter fikk skolegang, og at millioner av kvinner var analfabeter og ikke kunne ta voksenopplæring. Dersom misjonen og pike- og lærerinneskolen kun fremhevet at de skolerte hadde større verdi, ville det utvilsomt motsagt den kristne lærens forståelse av menneskets iboende universale verdi som Guds skapning, uavhengig av ytre resultater og ferdigheter.³⁵⁷ Derfor må vi inkludere religionsundervisningen og oppdragelsen i den kristne tro som et viktig element i kvinnefrigjøringen.

Videre må det understrekes at kunnskaper om kristendommen gav kvinnene en spesiell religiøs rolle som «forkynnere». Tidligere så vi at de kinesiske kvinnene, tross manglende utdanning, ikke var utestengt fra religiøs deltakelse. På en måte var religion et av de få områdene der kvinnene kunne nyte en form for likeverd. Her endres kvinnesynet, da kvinner går fra å være et lavtstående vesen, til et æret menneske. Likevel var det en markant forskjell mellom hva religionene fremhevet, og de virkelige forholdene. Dessuten er det viktig å fremheve at det var nokså uvanlig at kvinner hadde en offisiell ledende rolle i videreformidling av religionenes lære.³⁵⁸ I lys av at religion var en viktig del av hverdagen, er det derfor nødvendig å inkludere denne siden i skolens utdanning. Med tanke på at ikke alle fullførte skolegangen, eller nødvendigvis kom ut i arbeid, ville likevel religion spille en betydelig rolle i hverdagen. Selv kvinner uten noen særlig utdanning, ble høyt respektert og verdsatt i sitt arbeid.³⁵⁹ Det faktum at kvinner fikk en viktig rolle i forkynnelsen av den kristne tro, kan sies å være et resultat av misjonskvinnenes «teologi». Tidligere så vi hvordan kvinner gjennom engasjement, sakte men sikkert, fikk større innpass i misjonens arbeid.

---

³⁵⁷ Mikaelsson, "Gender Politics in Female Autobiography", 43.

³⁵⁸ Kwok Pui-lan fremhever at kvinner kunne ha sentrale ledende roller i enkelte sekter i buddhismen. Men hovedsakelig var det kun menn som hadde autoritet til å videreformidle konfusianismen, taoismen eller buddhismens lære til befolkningen. Dette skyldes først og fremst at konfusianismen og taoismen som livssyn og buddhisme som religion, krevde opplæring i tekstene som forutsatte utdanning, og utdanning var gutter og menns privilegier. Men her skal det påpekes at disse religionene var mest vanlig i byene. De aller fleste kirkesøkende kom fra fattige og ofte fjerntliggende strøk, der kinesisk folkereligion var mer vanlig. Overleveringer av det kinesiske åndeuniverset som inneholder en myriade av ulike gude- og åndeforstillinger og populærutgaver av buddhismen skjedde gjennom ulike religiøse praksiser. Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 9-10 og Bugge, «China», 210.

³⁵⁹ Mary Chung fremhever i sin bok *Chinese Women in Christian Ministry*, at bibelkvinnene var uvurderlig i misjonsarbeidet på tross av manglende lese- og skriveferdigheter, og derfor ble verdsatt av menigheten. Videre kunne de også lettere vise forståelse og empati for sine kinesiske medsøstre i deres kamp og lidelse under det kinesiske familie og samfunnsordningen. Chung, *Chinese Women in Christian Ministry*, 110-117.

Kirkehistoriker Kristin Norseth trekker frem noen sentrale punkter i kvinnebevegelsens «teologi». Først og fremst sto man for et egalitært syn på skaperverkets ordning, der både menn og kvinner hadde samme iboende verdi og egenskaper. Dermed hadde kvinner og menn like stort ansvar for å forkynne det kristne budskapet. Men dette arbeidet skulle ikke være begrenset til hjemmet, men skulle utøves både i kirke og samfunn.³⁶⁰ Denne forståelsen av kvinners rolle i kirke og hjem, synes å ha blitt videreført til de kinesiske kvinnene som videre medvirket til deres selvstendighet.

Vi har sett at bønnemøter var en viktig del av hverdagen til elevene. I tillegg til det åndelige utbytte, hadde det også en praktisk nytte. Kwok Pui-Lan fremhever i sin forskning at muligheten for kvinners samling ble en viktig treningsarena for å utvikle lederegenskaper.³⁶¹ Det faktum at de eldre elevene arrangerte lørdagsmøter i regi av skolen, synes nettopp å bekrefte dette forholdet.³⁶² Opprettelsen av en kinesisk gren av LMF og kvinneforeninger, synes å indikere at misjonen videreførte noe av misjonskvinnenes program om aktiv deltagelse og engasjement for misjonen – i den forstand at misjonærene administrerte den kinesiske kirken. Hanna Holthes årsberetning fra 1932 om elevenes deltagelse i det årlige utvalg i kvinneforeningene, kan sies å reflektere det samme engasjement og innsatsen til kvinnene i Norge. Det faktum at kinesiske kvinner fikk lederroller i misjonsarbeidet som tilsynslærerinner og bestyrer, viser at misjonen anerkjente et moderne kvinnesyn.

Utdannelsen var åpenbart veien til økonomisk selvstendighet og ikke minst et viktig sikkerhetsnett, dersom hun skulle bli enke. Samtidig vil jeg også hevde at utdannelsen hadde en annen viktig funksjon, nemlig som en slags forsvar eller beskyttelse fra omverdenen. Ved å lære kvinnene opp i deres egenverdi og samfunnskunnskap, kunne de lettere forsvare sin sak og sine meninger. Historien om Tang Gün- hsiu viser at utdannelsen var sentralt for hennes vei ut av ekteskapsinngåelsen.

Sammenfattet kan vi slå fast at pike- og lærerinneskolen fremhevet kvinners verdi, både religiøst og verdslig, gjennom både religion- og samfunnsundervisning. Videre sørget skolen for å likestille kvinnene med mennene, som førte med seg større toleranse og aksept fra begge parter. Hovedtanken var at kvinnen skulle være fri både åndelig og verdslig.

---

³⁶⁰ Norseth, «*La os bryte over tvert med vor stumhet!*»: *Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842- 1912.*, 419-421.

³⁶¹ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 9-10 og Bugge, «China», 79.

³⁶² *Fra Missionens Pikeskole i Yiyang – årsberetning for 1914*. Hanna Holthe. Yiyang 26.1.1914 MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

Utdannelsen til jentene kan utvilsomt sies å være et eksempel på kvinnefrigjøring og «misjonsfeminisme». Men samtidig bør ikke fokuset på likestilling og kvinnefrigjøring i skolearbeidet overskygge misjonens egentlige mål. Det kan være lett å se seg blind på kvinnerelaterte problemer som kan vekke assosiasjoner til nyere tids kjønnsdebatt. Vi må ha i bakhodet at misjonen var opptatt av å forkynne den kristne tro. De kunne riktignok ha sine meninger om kvinner og menns stilling i samfunnet, men til syvende og sist var dette utenfor deres domene. Den faktiske kampen for kvinners rettigheter måtte komme fra og drives av kineserne selv.³⁶³ Det betyr ikke at begrepet har mindre verdi som et forskningsverktøy, men det sier noe om hvordan vi i ettertid ser på misjonens arbeid fra et sekulært perspektiv.

4.3 Husstell som fag – den fromme kristne husmoren.

De kinesiske jentene som fikk skoleplass i pike- og lærerinneskolen, hadde en forventning om at de skulle lære å lese og skrive. Mange fikk nok en overraskelse da det viste seg at det var mer enn bare akademiske ferdigheter de skulle tilegne seg. På skolen skulle de lære å vaske og gjøre rent, et arbeid som måtte utføres med samme flid som arbeidet med skolefagene. Slik fikk dette med renslighet sin faste plass i undervisningen i form av husstell for eldre barn og skolekjøkken for unge kvinner. Slike kunnskaper er åpenbart relatert til hjemmet. Dermed peker dette i retning av idealet om det kristne hjemmet.

Selv om skolen hadde som mål å løfte kvinnen gjennom utdanning, skal en være forsiktig med å stemple skolearbeid som feministisk. Det kan lett skape assosiasjoner til 1970-tallets kvinnebevegelse og dens kamp for kvinners rett til arbeid og likestilling. Dessuten kan en også stå i fare for å underslå misjonens religiøse agenda og dermed redusere arbeidet til en sosial virksomhet. Skolearbeidet var ansett som en del av evangeliseringsarbeidet, i lys av religionsundervisningen, og dets tilknytning til kirken. Religiøse aktiviteter og begivenheter som skolegudstjeneste, regelmessige bønnemøter og feiring av kristne helligdager, viser tydelig skolens religiøse identitet. Videre kan en ikke ignorere det faktum at satsingen på familien var en viktig del av misjonsarbeidet. Misjonærene forsto betydningen av at kristne hjem var viktig for å styrke menighetene. Samtidig skal en ikke undervurdere de feministiske eller kvinnefrigjørende sidene ved skolen. Men dette må settes inn i sin rette sammenheng.

---

³⁶³ Misjonærinstruksjonen var tydelig på at misjonærene ikke skulle blande seg inn i landets anliggende. Å drive med kampanje for kinesiske kvinners rettigheter ville utvilsomt gitt misjonen et politisk preg. I § 14 står det at «Misjonærene må avholde sig fra all innblanding i vedkomne lands politikk og andre stridigheter. *Instruks og regler for Det Norske Misjonsselskaps misjonærer*, (Stavanger: Det Norske Misjonsselskaps trykkeri 1931), 6.

Resultatet blir ganske annerledes enn det pike- og lærerinneskolen ved første øyekast gir inntrykk av.

Når det gjelder kristendommens syn på kvinners rolle i samfunnet, møter en på mange utfordrende områder, som har vært og fremdeles er, vanskelige å forholde seg til. Bibelens omtalelse av kvinner har gjennom historien blitt tolket på en måte som med dagens øyne virker kvinneundertrykkende. Fordi en snakker om protestantisk misjon, må en følgelig forholde seg til det protestantiske synet på kvinners rolle. Den protestantiske hjemideologien kan sies å ha sine røtter i opphevelsen av klostervesenet, som var et av de få områdene kvinnene kunne utfolde seg i.³⁶⁴ Dermed ble kvinnens rolle i hjemmet vektlagt. Videre må det også sies at den pietistiske bevegelsen forsterket det tradisjonelle synet på kvinners rolle. Dersom en undersøker «Kvinder hjælper kvinder»- bevegelsen, forstås frigjøring på en helt annen måte. Misjonskvinnen og medstifter av LMF, Henny Dons, fremhever frigjøring for kvinner som noe åndelig framfor det rent samfunnsrelaterte, da hun i *Kvindenes missionsarbeide*, skriver: «Denne ret er det vi kvinder maa kjæmpe for. Retten til at faa vore aandelige evner utviklet og tat ibruk, saa vi kan bli til den nytte og velsignelse som er tænkt av Gud.»³⁶⁵ Pike- og lærerinneskolen var utvilsomt et sted der jentene skulle få utvikle sine åndelige evner og bruke dem som fremtidige lærerinner, bibelkvinner og prestekoner. Samtidig støtter disse funksjonene nettopp kvinners tradisjonelle rolle som oppdragere, støttespillere og omsorgspersoner. Derfor er det mye som støtter Dana L. Roberts typologi «the Christian Home».³⁶⁶

Dersom vi undersøker undervisningsplanene, kommer det som kan tolkes som to motsigende mål. På den ene siden skulle skolen danne grunnlaget for selvstendighet og selvforsørging, men på den andre siden fremheves husmorsrollen i organiseringen av fagene. Vi har tidligere sett at skoleorganiseringen i misjonen var kjønnsdelt. Tross kjønnsdelingen hadde både gutter og jenter i de første skoleårene samme utdanningsgrunnlag. Men den tilsynelatende likestillingen forsvant etter hvert som elevene ble eldre. Vi får et markant kjønnskill i fagene. Menn hadde ikke husstell og skolekjøkken, mens kvinner ikke hadde økonomi og jordbrukslære. Kvinnene hadde i pike- og lærerinneskolen færre samfunnsfag å velge mellom og færre uketimer i slike fag. Selv om tilleggsfagene husstell og skolekjøkken ikke hadde mer

---

³⁶⁴ Tjelle påpeker at opphevelsen av klostervesenet, sørget for at kvinnene mistet muligheten til å delta i religiøse aktiviteter. Men i et lengre historisk perspektiv har den protestantiske kirken stått sterkere bak progressive og moderne strømninger.

Tjelle, «Misjon som kvinnesak», 142.

³⁶⁵ Dons, «Kvindens opgave og arbeide i missionen», 8.

³⁶⁶ Robert, «The “Christian Home” as a Cornerstone of Anglo-American Missionary», 154.

enn en uketime, viser det likevel at jentenes fremtid egentlig lå i hjemmet. I det hele synes færre uketimer i samfunnsfag og tilleggsfag relatert til hjemmet, å indikere at jentene ble opplært i husmorsrollen framfor yrkesaktive. Denne vekten på husarbeid i tillegg til skolefagene, synes også å bekrefte dette forholdet. Det faktum at elever, foreldre og lærere var imot fokuset på rengjøring og husstell, viser at det ble noe misforhold mellom det skolen signaliserte, og selve utdannelsen.

Videre la også skolen til et nokså begrenset yrkesliv. Undervisningsplanen for lærerinneskolen er tydelig på at formålet var å utdanne lærerinner for misjonens småskoler. Av denne grunn later det til at misjonen mente at det ikke var nødvendig å gi kvinnene flere timer i fag som engelsk og matematikk, fag som ville ha vært viktig for videre studier ved høyere utdanningsinstitusjoner i eller utenfor Kina. I det hele så misjonen for seg at de utdannende kvinnene skulle bli i distriktet eller i Kina.

Færre samfunnsfag i utdannelsen kan sies å ha inspirasjon fra idealet om kvinners utdanning i Norge. Hagemann fremhever at utdannelsen i den norske skolen på midten og slutten av 1800-tallet hadde til mål å utdanne kvinner til gode mødre, som følgelig ikke trengte flere teoretiske kunnskaper.³⁶⁷ Og som påpekt tidligere, var idealet om utdanning til «kvinnelighet» en viktig del av kvinners utdanning som fortsatte etter århundreskiftet. Idealet kvinnelighet i form av den gode husmoren, kommer tydelig frem i skolens fagkrets.

Denne tilsynelatende dobbeltheten i misjonens kvinnesyn i skolen, var et område den anti-kristelige bevegelsen på 1920-tallet kritiserte. Kwok trekker frem at den anti-kristelige bevegelsen så på «Christianity as patriarchal and oppressive to women...Chinese Christian Women, in particular, had to defend their identities both as Christians and as women.»³⁶⁸ Videre trekker hun også frem at mangelfull tilgang til samfunns- og praktiske fag ble kritisert av utdannede kristne kvinner og menn i Kina.³⁶⁹ Først og fremst fordi mangel på slike fag forhindret dem i å gå inn i andre yrkesområder. Et annet problem var at mange kvinner sluttet å arbeide etter de var gift. Kwok påpeker at det var svært vanskelig for kinesiske kvinner å balansere mellom yrkesliv og familieliv.³⁷⁰ Videre fremheves det at mange kvinner sluttet å arbeide etter giftermål. At kvinner forsvant til giftermål var som vist i analysen, et vedvarende problem i misjonen. I tillegg kunne de heller ikke delta i arbeidet på samme måte som tidligere. Og som vist, var dette en sak som Hanna Holthe fant svært utfordrende. Dermed kan

---

³⁶⁷ Hagemann, «De stummes leir?», 159-160.

³⁶⁸ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 14.

³⁶⁹ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 158-159.

³⁷⁰ Kwok, Pui-lan, *Chinese Women and Christianity: 1860-1927*, 159.

de sies at misjonen havnet i et dilemma; det var nødvendig for menigheten å utdanne nok lærerinner, men samtidig utdannet man mer eller mindre hustruer som hadde en begrenset deltagelse i menighetsarbeidet.

Dersom pike- og lærerinneskolen hadde som mål å skape selvstendige kvinner, skulle det tilsi at også kvinner skulle få de samme valgmulighetene som mennene. Men som vi har sett, var dette ikke tilfelle. En kan derfor si at pike- og lærerinneskolen drev med oppdragelse til kvinnelighet som kristne mødre og hjelpere i menigheten. Dette synes å støtte Kings argument om at misjonen brakte med seg feminitet framfor feminisme. Hun påpeker at de kinesiske kvinnene fant frigjøring i den kristne husmorsrollen.³⁷¹ Det faktum at misjonærene fremhevet denne rolle i skoleverket, illustrer pike- og lærerinneskolens syn på kvinnens sosiale rolle. I det hele later det til at misjonen overså verdien av kvinners stemmerett, politisk deltagelse og økonomisk selvstendighet, kvinnesaker som datidens feminisme sto for.³⁷²

Dermed kan vi stille spørsmålet om utdannelsen i pike- og lærerinneskolen var feministisk. Mikaelsson påpeker at det er vanskelig å trekke en linje mellom det som ansees å være feministisk og hva som var kvinnerelatert.³⁷³ I tilfelle med pike- og lærerinneskolen kan det sies at utdannelsen handlet mer om opplæring i den kristne tro og til husmorsrollen framfor profesjonalisering til høyere utdanning. Samtidig later det til at misjonen var ganske forsiktig med å fremheve at deres elever skulle være på å forme det nye Kina. Selv Hanna Holthe var ganske tilbakeholden på dette området, med unntak av hennes tale under den første avgangseksamensfesten i 1916. En kunne kanskje tro at hun ville bruke sin status som enslig og selvstendig yrkeskvinne som et forbilde som jentene kunne innrette sitt liv etter. Vi må huske på at misjonærene på mange måter var forbilder som eksemplifiserte kristen moral og livsførsel. Likevel gir Hanna Holthe liten eller ingen antydning om at hun anså sin sivilstatus som noe forbilledlig. Fokuset på husstell og rengjøring synes å bekrefte hjemmets sentrale posisjon i kvinnenens liv. Videre var det nettopp i hjemmet misjonen hadde i tankene at de åndelige evnene skulle utøves.

I Hanna Holthes selvbiografi, *Kina på nært hold*, blir hjemmet og ideen om et hjem et gjennomgående element. Beskrivelsene av et kinesisk hjem er alt annet enn positivt. Her manglet moderkjærligheten og rensligheten, i det hele konseptet om det «hyggelige

---

³⁷¹ King, "Exporting Femininity, Not Feminism", 124.

³⁷² Holst, *hva er feminisme*, 42.

³⁷³ Mikaelsson, "Gender Politics in Female Autobiography", 39.

hjemmet». ³⁷⁴ Dana L Robert fremhever at misjonærene argumenterte for at det var kun i et kristent hjem at kjærlighet og respekt kunne eksistere. ³⁷⁵ Marjorie King mener på sin side at vestlige misjonærer mente at ikke-kristne mødre var utilstrekkelige som mødre. Den kristne moren sto i kontrast til den hedenske, som etter misjonærenes syn var ukjærlig mot sine barn. ³⁷⁶ Hanna Holthe synes å dele denne oppfatningen, da hennes skildringer av elevenes bakgrunn skaper et inntrykk av at kinesiske hjem var nærmest blottet for kjærlighet. Det kinesiske hjemmet fremstilles nærmest som et hjem preget av familieproblemer relatert til giftermål, forskjellsbehandling og likegyldighet. Hanna Holthe fremhever i *Kina på nært hold*, det hun kaller den kristne morskjærligheten. Hennes sammenligning av den kristne moren som forteller sine barn om den kristne tro, og den «hedenske» kinesiske moren som strammer jentas bein, synes nettopp å peke på at problemet lå i den «hedenske» tankegangen i hjemmet. Fortellingen om Li Shan-djen illustrerer forskjellen mellom det kristne hjemmet og det hedenske. Det går klart frem at dersom faren og broen ikke var kristne, ville Li Shan-djen blitt giftet bort til en gutt uten utdanning. Dermed understreker historien idealet om «the Christian home» som det beste alternativet. Dersom det skulle skje en endring for jentene, måtte det starte i hjemmet, eller rettere sagt i det fremtidige hjemmet. Henny Dons skriver det slik: «Og skal avguderiets kilder tilstoppes, maa det bli ut fra hjemmene; med da maa kvindene vækkes og vindes for Kristus, da maa hun faa høre evangeliet fra kvinders mund...». ³⁷⁷

Det faktum at Hanna Holthe anså verdien av praktisk arbeid relatert til huset på lik linje som lesing og skriving, synes å støtte den kristne hjemideologien. Igjen er det ikke snakk om frigjøring til samfunnsdeltagelse, men snarere frigjøring for å skape et hjem basert på kristne verdier.

Ida Bloms sitering av en kinesisk kvinnes opplevelser på en misjonsskole, påpeker at det var «en feminin verden.» ³⁷⁸ I lys av at funksjonen som lærerinne, bibelkvinne og prestekone spilte en viktig rolle i oppdragelsen av barna i misjonen, er det tydelig at misjonen hadde neste generasjon i tankene. Samtidig viser det også til at kvinnene først og fremst skulle være innenfor misjonen og kirkens arena. Misjonen hadde utfordringer med de statlige skolene. Man ville forsikre seg om at elevene ble værende i deres skoler, men også innenfor deres

---

³⁷⁴ Holthe, *Kina på nært hold*, 33-34, 59.

³⁷⁵ Robert, "The "Christian Home" as a Cornerstone of Anglo-American Missionary", 154.

³⁷⁶ King, "Exporting Femininity, Not Feminism", 115.

³⁷⁷ Dons, «Kvindens opgave og arbeide i missionen», 10.

³⁷⁸ Blom, «I liljeføttenes land», 154.

virksomhet. Selv om lærerinnene var utrustet til å undervise i statsskolene, ville misjonen helst beholde dem i sine.

Samtidig er det også nødvendig å diskutere spørsmålet om selvbestemmelse over eget liv. Selv om pike- og lærerinneskolen gav jentene en mulighet til selvstendighet og selvbestemmelse gjennom utdanning, må det likevel understrekes at deres fremtid var indirekte knyttet til misjonens ønske og bestemmelse. Dersom en skulle snakke om bevisst kvinnefrigjøring som bestemmelse over eget liv, ville misjonen kanskje ha vært mer åpen for individuelle avgjørelser og ønsker. Men som vist i analysen, hadde misjonen et klart mål for elevene: å dyktiggjøre dem til misjonstjeneste. I tillegg måtte de elevene som ville søke om skoleplass, være pliktige til å arbeide for misjonen og ikke inngå ekteskap mens de studerte.³⁷⁹

På en måte kan en kanskje si at pike- og lærerinneskolen gav de kinesiske kvinnene en ny «forutbestemt» livsutfoldelse. Dette kommer tydelig frem i Hanna Holthes fortellinger om enkeltpersoner. Slike fortellinger skulle skape en sterk følelsesmessig relasjon mellom leseren og slike som ville støtte misjonens sak.

Åpenbart blir misjonens ønske fremstilt som noe positivt, og ikke minst for de innfødte. Historien om den trofaste medarbeideren Li Shan-djen viser et eksempel på en konflikt mellom henne og misjonens ønske. Hun ville på et tidspunkt forlate skolen til fordel for bedre lønn i en statsskole. Det er tydelig at hennes behov blir fremstilt som egoistisk og i opposisjon til Hanna Holthes og misjonens ønske. Det blir ikke gitt en dypere forklaring til hvorfor hun trengte mer penger, annet enn at hun gav inntrykk av at hun hadde økonomiske problemer. Dermed får leseren et inntrykk av at Li Shan-djens valg var et dårlig og egoistisk ønske fordi det sprang ut av at misjonen hadde lavere lønninger enn statsskolene. Dersom det var blitt gitt mer bakgrunnsinformasjon om årsaken til at Li Shan-djens nesten-oppsigelse, ville det utvilsomt satt hennes ønske i et mer sympatisk lys. Det faktum at hun hadde fått føttene rehabilitert, og gratis skoleplass, skapte utvilsomt et behov for å gjengjelde tjenesten. Det faktum at det var penger som førte til at hun å vurdere å avslutte sin tjeneste, var åpenbart et ømt punkt for Hanna Holthe og medarbeiderne. Det hele blir fremstilt som kamp mot samvittigheten, og ikke minst mot det som misjonærene oppfattet som hennes kall.

En kunne nok si at de kinesiske jentenes livsvalg ble begrenset og bestemt til et liv i misjonens tjeneste. Likevel er dette en forenkling av misjonens intensjoner og faktiske

---

³⁷⁹ *Plan for Det norske missionselskaps læreindeskole i Hunan.* MA-A-1065/ Boks Dp-L0001/Mappe 4.

forhold. Det en ofte glemmer, er at misjonsarbeidet er en midlertidig tjeneste som blir avviklet når misjonen mener at den innfødte kirken er moden og selvstendig nok til å overta arbeidet selv.³⁸⁰ Dessuten er det viktig å konstatere at det ikke var noen garanti for at de kinesiske medarbeidere ville stå trofast i tjenesten videre. Likevel viser det at hovedvekten i skolearbeidet var å ivareta misjonens og i videre forstand den kinesiske kirkens interesse.

I lys av pike- og lærerinneskolens fokus på kvinnelighet både i fag og praktisk arbeid, kan det sies at skolen oppviser det motsatte av det en vil anse som en feministisk lære, idet den heller støttet et tradisjonelt kvinnesyn. Med andre ord, skolen fremhevet «the Chrisitan home» framfor «misjonsfeminisme». Men her er det viktig å påpeke at verken «misjonsfeminisme» eller «the Christian home» alene kan gi et helhetlig bilde av skolens kvinnesyn. Det ville være galt å hevde at pike- og lærerinneskolen representerte eller dyrket den ene siden framfor den andre. Skolens organisering og verdigrunnlag vekslet. Jeg vil derfor hevde at det vi ser, er en slags forsiktig overgang fra et tradisjonelt kvinnesyn til et moderne. Denne overgangen og tvetydigheten som preget skolens kvinnesyn, synes å ha forbindelse med kvinnen som grunnla den. Som vist i diskusjonen, gav Hanna Holthe uttrykk for et varierende kvinnesyn. Derfor bør vi se nærmere på Hanna Holthes kvinnesyn.

4.4 Hanna Holthes program

Vi har til nå sett på ulike sider av pike- og lærerinneskolens virksomhet, som kan belyse misjonens syn på kvinnefrigjøring. Skolens organisering, undervisnings- og leseplaner illustrerer at misjonen hadde et sammensatt kvinnesyn. Det kan først og fremst slås fast at skolen ikke rendyrket et bestemt kvinnesyn. Med andre ord, det er vanskelig å sette et markant skille mellom det som kan ses som kvinnefrigjørende, og misjonens ideal om det kristne hjemmet. Men dette sier lite om Hanna Holthes program for skolen. En må ikke glemme at skolen var sterkt knyttet til hennes meninger og arbeidsmåte. Dette påvirket skolens kvinnesyn. Derfor mener jeg at vi nå, til slutt i denne masteravhandlingen bør vende blikket mot Hanna Holthe, hennes rolle, meninger og forståelse av sitt arbeid.

Hanna Holthe var på mange måter en interessant kvinneskikkelse. Gjennom hennes publikasjoner blir vi som lesere kjent med en kvinne som valgte å reise til Kina med engasjement, pågangsvilje og utholdenhet. Hun viste så stor dyktighet og profesjonalitet i sitt yrke at det imponerte skoleledelsen hjemme i Norge og også misjonen. Hennes flittighet,

---

³⁸⁰ Gotteberg, *Ti aar i Hunan*, 40-41.

nøyaktighet og selvdisciplin viste seg å være egenskaper som misjonen trengte til i skolearbeidet i Kina. I tillegg til gode akademiske og personlige egenskaper, viste hun stor omsorg som medmenneske. Bøkene, rapportene og brevene tegner et bilde av en kvinne som tok sin Bibel og tro på alvor og ville dele dette med Kinas kvinner. Dette kan ikke understrekes nok; å forkynne om den kristne tro gjennom skolearbeidet var hennes mål og visjon. Likevel forteller pike- og lærerinneskolen om et sammensatt program der elevene skulle lære å mestre ulike ferdigheter som skulle hjelpe dem både samfunnsmessig og åndelig. En kan derfor si at Hanna Holthe verdsatte både sekulære og åndelige kunnskaper.

Det mest åpenbare spørsmålet er hva slags kvinnesyn og ideer Hanna Holthe hadde for de kinesiske kvinnene. Ut ifra hennes offentlige publikasjoner, er det mye som tyder på at hun delte det samme synet på de kinesiske kvinnene som misjonen hadde. Kvinnen var undertrykket og umenneskeliggjort. En skulle kanskje tro at hun gav mer uttrykk for sine tanker i det private materialet. Men som min undersøkelse viser, later det til at hun var veldig privat og meddelte overraskende lite av personlige meninger om kvinnens stilling i samfunnet. Tankene hun gir uttrykk for i sine publikasjoner, synes kun å være rettet mot arbeidet i den kinesiske menigheten som var knyttet til misjonen. Hennes uttalelse angående en felles pikeskole med presbyterianerne under konferansen i 1914, kan neppe mistolkes, da hun understreket at de kinesiske kvinnene ville bli «til uvurderlig hjelp i vort missionsarbeide som lærerinder, bibelkvinder og hustruer for vore vordende prester...»³⁸¹ Derfor er det hevet over tvil at hun støttet misjonens behov for å skaffe medarbeidere.

Samtidig bør ikke hennes tilsynelatende tilbakeholdenhet om kvinnens rolle utenfor misjonen og i kirkens virksomhet, oppfattes som uttrykk for at hun ikke hadde noen meninger om dette. Men i motsetning til Henny Dons, blir hennes meninger presentert på en mer moderat måte og som oftest slik at en må lese mellom linjene for å oppfatte dem. Det Hanna Holthe gir uttrykk for i sine publikasjoner, viser et kvinnesyn som peker både i en tradisjonell og i en moderne retning. Hun ønsket at kvinnene skulle bli gode hustruer, men også selvstendige og yrkesføre.

Først og fremst er det åpenbart at hun hadde en sterk forankring i et tradisjonelt kvinnesyn. Det faktum at hun anså husstell som like viktig som akademiske fag, forteller at hun verdsatte husmorsrollen. Videre viser talen fra konferansen i 1914 at de kinesiske jentene var tjent med å gifte seg med en av misjonens prester. Selv om misjonen på mange måter var progressiv når det gjaldt kvinnens rolle, må en likevel være klar over at dette kun var innenfor visse områder.

---

³⁸¹ *Referat fra konferansen i Sinhwa 8-20de februar 1914.* (Stavanger: Det norske missionselskabs boktrykkeri 1914), 55.

Kvinnenes rolle i menigheten enten som enslig eller gift, var fremdeles preget av et strengt skille mellom menn og kvinner. Dette skapte nok et hinder for de kvinner som viste seg å være begavet som forkynnere. Mary Chung fremhever i sin bok, *Chinese Women in Christian Ministry*, at det fremdeles var skepsis mot kvinners innblanding i evangeliseringsarbeidet. Kvinnen hadde heller ingen stemmerett i menighetssaker.³⁸²

Når det kommer til kvinnenes sivilstatus, var ekteskapet fremdeles fordelaktig. Hanna Holthe understreker at en enslig kvinne hadde store vanskeligheter med å kunne livnære seg selv.³⁸³ Brevene fra 1929, illustrerer at mange av kvinner så seg nødt til å gifte seg for å berge seg selv.³⁸⁴ På bakgrunn av at Hanna Holthe ikke fremhevet sin sivilstatus som noe forbilledlig, kan en kanskje gå ut fra at hun igjen fremhevet ekteskapet framfor å leve enslig.

På den andre siden viser hennes uttalelser både i det private og publiserte materialet tegn på det som kan tolkes som et moderne kvinnesyn. Det vil si at hun støttet kvinnens tilgang til utdanning og at begge kjønn kunne omgås hverandre i offentligheten. Talen under avgangseksamensfesten i 1916 er det eneste tydelige eksempelet der hun uttrykker sine meninger om de kinesiske kvinnenes fremtid. Her er det ingen tvil om at lærerinnene skulle delta i frigjøringen av Kinas kvinner. Det at hun støttet en fellesskole for begge kjønn i alle aldre, viser et moderne syn på kjønnsrollene.³⁸⁵ Men her bør det skytes inn at hun var bevisst på at drastiske endringer i måten misjonen håndtere kjønnene på, ville skape problemer for arbeidet.

Som fremhevet tidligere, var misjonen positiv til en fellesskole for gutter og jenter. Men av hensyn til kinesisk sømmelighet og tradisjon der kvinner og menn ikke skulle omgås hverandre i offentligheten, ble dette forslaget droppet. En for drastisk skoleordning ville kanskje ha svekket tilliten og vekket større misnøye blant befolkningen. Hanna Holthe fremhever tydelig i sitt innlegg i *Kamp og Seier*, at tillit var en nøkkelfaktor for skolearbeidets fremgang og eksistens.³⁸⁶ Det skal påpekes at misjonærene fant det sterke skillet mellom

---

³⁸² Chung, *Chinese Women in Christian Ministry*, 118.

³⁸³ Holthe, *Kina på nært hold*, 38.

³⁸⁴ Det skal trekkes frem at misjonen ikke greidde å lønne alle de kinesiske arbeiderne. For lærerinnene ble dette kritisk. I et brev til LMF skriver Hanna Holthe følgende: «de måtte søke sig arbeide hvor de kunne. For de unge lærerinnens vedkommende blev det da til at de giftet sig.» I et brev til Per og Marie kommer det følgende uttalelse: «De måtte jo gifte sig for ikke aa sulte i hjel». Brev til L.M.F «Kjære L.M.F.er». Hanna Holthe. Yiyang 5.2.1929. og «Kjære Per og Marie» Hanna Holthe. Yiyang 23.3.1929. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 4.

³⁸⁵ R.Sandstad, «5. Om fælles- skole for gutter og jenter i alle aldre». Ukjent dato. Referat. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

³⁸⁶ *Kamp og Seier* 21, no. 14-15 (1920), 117.

kjønnene utfordrende.³⁸⁷ Pike- og lærerinneskolen hadde en ordning der både menn og kvinner arbeidet sammen. Likevel påpeker Hanna Holthe i *Kina på nært hold*, at det kunne oppstå interaksjon menn og kvinner imellom som kunne skape utfordringer for de kinesiske lærerne.³⁸⁸ I det hele viser dette at selv moderne ordninger mellom kjønnene innad i misjonen, ikke var tilstrekkelig for å bryte med den rigide kjønnsdelingen. I tillegg kom den seiglivede kulturen om størrelsen på kvinners føtter som forhindret mange jenter i å få skolegang og muligheten til å forsørge seg selv. Hanna Holthe er svært tydelig på sin mening om dette forholdet, da hun skriver i *Kina på nært hold*: «Nei, tiden må nok forandres. Og ennå er det desværre så at det mange av de unge menn først og fremst spør etter er de små føtter»³⁸⁹ Derfor kan en trygt si at Hanna Holthe var bevisst på de utfordringene hennes elever ville stå overfor, og at det ville ta tid før en kunne snakke om store endringer for kvinnene i Kina. Deretter var dette samfunnsendringer som lå utenfor hennes og misjonens program.

Hanna Holthe gir også inntrykk av at hun sto for kvinners rett til selvbestemmelse. Hennes kommentar om at jentene ble «bundet for livet til en som de ikke selv har valgt...», er et tydelig eksempel på hennes mening om ekteskapet.³⁹⁰ Videre kan hennes bemerkning om lærerinnen, Tang Gün- hsiu neppe misforstås, som jeg igjen vil trekke frem: «Hun [Tang Gün-hsius] kjempet for sin frihet og vant, fordi hun hadde retten paa sin side—frihetens rett til selvbestemmelse».³⁹¹ Dessverre går ikke Hanna Holthe mer i dybden på dette område i sine rapporter eller i det private materialet. Det samme gjelder også for kvinners rolle i samfunnet. Resultatet gir et ganske svakt og begrenset inntrykk av hennes syn på de kinesiske kvinnenes fremtid og kvinnesyn generelt. Derfor bør en diskutere hennes rolle i selve arbeidet.

---

³⁸⁷ Misjonærene var klar over det strenge skille mellom kjønnene i Kina. Mye tyder på at de forsøkte å respektere dette skillet i arbeidet, men det skapte noen utfordringer i arbeidet. Innenfor skolearbeidet ville det ha vært fordelaktig å ha både gutter og jenter i samme skole. Den første grunnen var, som nevnt tidligere, økonomisk. Den andre grunnen kan sies å være å bryte ned muren mellom kjønnene. Men på grunn av ulikhetene og den sterke mistroen til misjonærene, var dette svært vanskelig å gjennomføre. Enkelte misjonærer uttrykker sin oppgitthet over denne tradisjonen. Misjonspresten og senere leder for den kristne buddhistmisjonen, Karl Ludvig Reichelt fremhever under konferansen i 1911 at: «Der maa desværre endnu være en høi mur mellom de 2 kjøn i Kina» i forbindelse med opprettelsen av en pikeskole etter «risopprøret» i Changsha. Dette indikerer at misjonen var villig til å innføre en fellesskole for begge kjønn, men av hensyn til kineserens tillit og forakt for utlendingene, lot det seg ikke gjøre. Også i legearbeidet fikk dette strenge skillet mellom kjønnene konsekvenser. Legemisjonæren Volrath Vogt påpeker at sykehuset på Taohwalun måtte ha mannlige sykepleiere for menn og kvinner for kvinnelige. Noen annen ordning var vanskelig å praktisere. *Referat for konferentsen i Yiyang 1911*, 25. og Vogt, *Blant syke i China*, 24.

³⁸⁸ Hanna Holthe nevner et tilfelle i *Kina på nært hold*, der det var spenning angående ansettelsen av en kinesisk mannlign lærer ved navn Hsieh Shou-ling. Årsaken var at han var ung og uforlovet. Hanna Holthe selv kommenterer at dette var et vågestykke, men at både hun og skolen hadde tiltro til Hsieh. Holthe, *Kina på nært hold*, 55-56.

³⁸⁹ Holthe, *Kina på nært hold*, 38.

³⁹⁰ Holthe, *Kina på nært hold*, 59.

³⁹¹ «Fortsettelse av Tang Gün-hsius historie». (Utkast til manuskript) MA-A/1139/Boks D-L0001/Mappe 5.

Det er hevet over tvil at Hanna Holthe hadde en unik rolle i skolearbeidet. Samtidig vil jeg også påpeke at hun til dels brøt med arbeidsordningen for kvinnene. Dette gjaldt forholdet til det arbeidet som enslige og misjonærhustruer ble tildelt. Før NMS gav tillatelse til at enslige kvinner kunne delta i arbeidet på feltet, var det misjonærhustruens plikt å vise de innfødte kvinnene vestlige husmorskunnskaper og ferdigheter. Videre fikk de også opplæring i grunnleggende bibelkunnskaper og åndelige sysler.³⁹² Dana L Robert argumenterer for at ideen om «the Christian home» var en misjonsstrategi, og at dette var særlig misjonærhustruenes ansvar.³⁹³ Det var først og fremst de enslige kvinnene som skulle avlaste misjonshustruen som var opptatt med familielivet. Interessant nok kan en si at rollene skiftet, da det var Hanna Holthes svoger Olav Dalland, og yngre søster Laura Maria Holthe, som hjalp henne i skolearbeidet.³⁹⁴ Dermed tok hun også del i misjonærhustruenes ansvar for vestlig oppdragelse av de innfødte kvinnene.

Hanna Holthe måtte tre inn i forskjellige roller i arbeidet og disse kan fortelle om hva slags kvinnesyn hun representerte. Vi har sett på hennes tre ulike roller i skolearbeidet, først og fremst som omsorgsperson for de små og eldre, deretter som lærerinne og delvis beskytter for de eldre. Disse tre rollene kan sies å være eksempler på den tradisjonelle kvinnerollen som forsørger og oppdrager. Det skal for ordens skyld trekkes frem at kvinnene i misjonen hadde mer eller mindre de samme rollene i legearbeidet. Likevel kan en ikke undergrave hennes unike lederposisjon. Her skal det fremheves at misjonærene periodevis vekslet mellom å lede et bestemt arbeid. I dette tilfelle var det misjonærene Gudrun Henning og Alfhild Rokke som tok over som sjef for pike- og lærerinneskolen. Men det faktum at Hanna Holthe, som enslig kvinne var ansvarlig leder for et helt arbeid for en lengre periode, må sies å være av det uvanlige slaget. Hanna Holthes status som enslig og yrkesaktiv i en tid der kvinner var fremdeles knyttet til hjemmet, er ikke annet enn bemerkelsesverdig. Følgelig taler dette for at misjonen åpnet og sto for et moderne syn på kvinnerollen.³⁹⁵ Det vil si at de tillot at kvinner hadde sterke og ledende posisjoner i arbeidet. Hanna Holthes rolle som sjef, viser åpenbart til en moderne kvinnerolle, som signaliserte at også kvinner kunne innta lederposisjoner.

---

³⁹² Tjelle, «Kvinne som misjonssak», 153.

³⁹³ Robert, "The "Christian Home" as a Cornerstone of Anglo-American Missionary Thought and Practice.", 141-143.

³⁹⁴ «*Fra misjonens pikeskole samt Kvindearbeidet i Yiyang*. Hanna Holthe. 12.4.1912. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

³⁹⁵ Karina Hestad Skeie fremhever i sin artikkel om historien om kvinnes plass i NMS og NLM's organisering at begge misjonsorganisasjonene viste et nokså tvetydig kvinnesyn. På den ene siden var de progressive når det kom gjaldt kvinners rolle og deltagelse i styret og dets bestemmelser. På den andre siden var de også restriktive med hensyn til kvinnes uttalelser i hovedstyrets bestemmelser. "Gender, Mission and Work. The Complex Relationship between Formal Rights and Missionary Agency in the Norwegian Lutheran China Association.", 342-343.

Samtidig mener jeg at denne særegne rollen bør ses i sin rette historiske sammenheng. Det er lett å konkludere med at Hanna Holthe sto for et slags progressivt kvinnesyn i forhold til kvinnens arbeidsposisjon. Vi må huske at både misjonen og datidens samfunn, enten i Norge eller Kina, hadde et strengt skille mellom menn og kvinners arbeidsrolle. Det falt helt naturlig at kun en kvinne kunne lede et kvinnearbeid. Og i lys av at hun ikke var bundet til noen familieforpliktelser, ble det lettere å gå inn i lederrollen. Dessuten må en ikke glemme at Hanna Holthe ikke var unik som leder av et bestemt arbeid, men føyet seg inn blant en rekke kvinner i NMS som hadde lignende roller.³⁹⁶ Av denne grunn er ikke Hanna Holthes lederrolle helt unik eller nødvendigvis progressiv. Likevel kan det sies at hun løftet lærerinneryrket ved etableringen av en lærerinneskole.

Selv om misjonærene ledet arbeidet, bør vi ikke undergrave de kinesiske arbeidernes rolle og innsats. Jeg nevnte at Hanna Holthe hadde en tredje rolle som beskytter av de eldre jentene. Malin Gregersen påpeker at rollen som beskytter og tradisjonen rundt den, var sterkt forbundet med mannsrollen. Likevel fremhever hun også at forståelsen av beskytterrollen ikke bør begrenses til mannens ansvar i relasjon til kvinnene, men også for både menn og kvinners relasjon til «de andre».³⁹⁷ Å være beskytter var langt fra en passiv rolle. Hanna Holthe selv spilte en vesentlig rolle for å sørge for elevens sikkerhet. Hennes rapporter og dagbok fra 1920-tallet illustrerer nettopp at hun måtte tre inn i beskytterrollen. Det faktum at Hanna Holthe som nevnt (s.62.), beskyttet en av elevene fra å bli solgt til en røverhøvding, er ganske interessant. Hun må ha hatt en god overtaleelseevne siden hun greide å overtale generalen som var sendt for få hente henne, til å droppe oppdraget. Samtidig understreker hun at elevenes sikkerhet ikke bare var hennes oppgave, men også for de kinesiske lærerne. I sin dagbok kommer det tydelig frem at tilsynslærerinnen og trofaste medhjelper, Li Shan-djen, spilte en viktig rolle for å holde elevene trygge, da hun holdt vakt på skolen.³⁹⁸ Rollen misjonærene spilte som beskytter av de innfødte, bør derfor ses med litt forbehold. Det er lett å redusere de innfødte, eller i dette tilfelle kinesere, som passive og hjelpeløse, og det inntrykket har ikke generell dekning i kildematerialet.

---

³⁹⁶ Det finnes flere eksempler på kvinner som sto i en lederstilling, enten i skolen eller i legearbeidet. De tidligste eksemplene er Johanna Borchgervik (1836-1924) og Bertha Stueland (1848-1925) som begge var skolepioner på Madagaskar. I NMS's kinamisjon finner vi flere kvinner som sto i en spesiell rolle. En av dem var misjonær Lise Marie Flatla (1888-1942) hadde en særegen rolle som sjef for den norske middelskolen på Tahowalun. Mikaelsson, «Med frigjørende kunnskap til kvinner i Kina», 163 og Torset, *Liv og spenning i Kina som var*, 38.

³⁹⁷ Gregersen, "Protecting People in Protected Places.", 358.

³⁹⁸ «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerinneskole» 1923-1925. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 3.

Dette fremhever et viktig side av Hanna Holthes rolle overfor elevene som voksne. De elevene som ble på skolen som lærerinner, måtte forholde seg til Hanna Holthe på en ny måte, ikke som omsorgsperson, men som sjef. Videre måtte de også forholde seg til menn på en annen måte. Som implisert i avhandlingen, i lys av menns syn og behandling av kvinner, er det ikke urimelig å si at det hersket en nervøs, om ikke negativt syn på menn blant de kinesiske kvinnene. Hanna Holthe måtte nok indirekte lære elevene å stole på de mannlige lærerne og få et bedre forhold til dem. Det kan sies at hun som sjef og leder gikk foran som et forbilde for profesjonell respektfull relasjon mellom menn og kvinner på arbeidsplassen, som kan sies å være moderne.

Sammenfattet viser det at Hanna Holthe representerte mer eller mindre den moderne kvinnen, som yrkesaktiv og leder over et skolearbeid. Men samtidig opprettholdt hun en tradisjonell kvinnerolle som omsorgsperson. En kan si at Hanna Holthes arbeidsroller representerte en slags overgang fra tradisjonell til en moderne kvinnerolle. Av det hun gir uttrykk for i sine kilder, er det mye som peker mot et tradisjonelt kvinnesyn. Det kan tenkes at hun fant det vanskelig å kombinere husmorsrollen og lærerinnerrollen. Hennes skuffelser over de elevene som forsvant fra arbeidet på grunn av giftermål, kan sies å støtte dette forholdet. Men det er ingen tvil om at hun så verdien av kvinners utdanning og at de var yrkesføre. Hun var en kvinne som stod ved grensen til det moderne.

Det kan ikke understrekes nok at Hanna Holthe hadde en sterk tro tross alle vanskelighetene som hun møtte på feltet. Hennes historie viser at også hun møtte på motløshet. Hvordan vi snur eller vender på det, kan en ikke undergrave troen som drivkraften, og håpet som holdt Hanna Holthe gående i møte med vanskelige situasjoner. Det faktum at hun valgte å stå i sin tjeneste, på tross av dårlig helse og pike- og lærerinnerens nedleggelse, er ikke annet enn beundringsverdig. Her er det mer enn bare ren viljestyrke, men en usedvanlig gudstro. Det var nok denne sterke troen hun ønsket at hennes elever skulle utvikle. Det kan være lett å redusere troen til noe misjonen påla og presset på kineserne. Selv om elevene måtte vise lydighet til misjonen og dets religiøse praksiser og verdier, må man ikke undergrave betydningen av tro som noe personlig. Historien om Wu Fang-Ian illustrerer at troen hadde en personlig betydning. Motstanden fra hjemmet og hennes inderlig ønske om dåp, viser at troen var et personlig valg. Deretter viser det også at det kostet å beholde sin tro. Men dette gjaldt ikke bare kineserne, men også misjonærene.

Jeg tror vi ser oss blinde på misjonens tilknytning til kolonistene som trengte inn i den tredje verden uten større utfordringer. Dermed glemmer vi realiteten som misjonærene måtte

forholde seg til. Misjonen i Kina er et eksempel på motstanden misjonærene møtte, og som kunne få et voldelig uttrykk. En kan kanskje si at misjonshistorien forteller mer om skuffelser enn om seiere. Dessuten er det verdt å nevne at kultursjokk, ensomhet, skuffelser og mismot, var og fremdeles er, en del av misjonærens hverdag.³⁹⁹ Her kan det ikke understrekes nok at en sterk tro, var vesentlig for holde ut i et arbeid som bød på mange prøvelser.

Pike- og lærerinneskolens historie viser at skolen måtte begrunne sin eksistens på grunn av motstand fra befolkningen og økonomiske vanskeligheter. Skolens klare mål og program for å nå målet, kan sies å være en viktig faktor som holdt skolen gående. Da pike- og lærerinneskolen ble opprettet, lå det et tydelig program at Kinas kvinner skulle få tilgang til sekulær og åndelig kunnskaper. Igjen må vi komme tilbake til Hanna Holthes tale fra den første avgangseksamen i 1916.⁴⁰⁰ Denne talen må sies å summere hennes visjon for skolen. Skolens mål var å danne en ny generasjon med utdannede lærerinner. Både det verdslige og åndelige perspektivet får samme verdi. Likevel var det først og fremst den åndelige kunnskapen hovedsaken. Skolen var et viktig middel og del i misjonens evangeliseringsarbeid, da det var her de kinesiske jenter skulle lære om kristendommen. Derfor kan ikke Hanna Holthes visjon eller kvinnesyn ses isolert fra hennes trosperspektiv.

Hanna Holthes visjon for de kinesiske kvinnene var først og fremst at de skulle bli Kristi disipler. Hanna Holthes uttalelse kan ikke mistolkes da hun skriver i *Kina på nært hold*: «Det er vårt håp at disse unge piker her først og fremst skal lære å elske sin frelser og bli hans trofaste disipler...»⁴⁰¹ Deretter kommer lærerinne- og bibelkvinne-stillingen som skulle utruste dem til å fortelle sine «hedenske» medsøstre om den samme tro, som hadde frigjort dem. Her er det viktig å påpeke at misjonærene ikke bare møtte «hedenskapen» med avsky, men de viser også en form for sorg og sympati. I Hanna Holthes beretning om det religiøse livet, uttrykker hun forståelse, men også sorg over «hedenskapen». Hun uttrykker det kraftfullt i sin kommentar om kvinnens tilbedelse av Guanyin og om praksisen med å brenne et åndehjem. Her uttrykkes sympati for de kinesiske kvinnenes fortvilte søken etter barmhjertighet og omsorg. Denne sympatien var ikke bare begrenset til kvinnene, men til folket generelt, da en praksis som husbrenning var kineserens desperate forsøk på å skaffe familien en plass i himmelen, når den kristne tro lærer at «I vår fars hus er der mange rum».⁴⁰²

---

³⁹⁹ Eskilt, «Misjon og misjonærtjeneste», 350-354.

⁴⁰⁰ «Fra missionens pikeskole samt Kvindearbeidet i Yiyang. 12.4.1912. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 4.

⁴⁰¹ Holthe, *Kina på nært hold*, 59.

⁴⁰² Holthe, *Kina på nært hold*, 24.

Hanna Holthes publikasjoner gir et inntrykk av at hun så for seg at de kinesiske kristne skulle danne det nye Kina. Dersom hennes program var kun å oppdra de kinesiske kvinnene til å bli kristne husmødre, ville det ha vært unødvendig å inkludere såpass mange uketimer i samfunnsfag i skoleplanen. Slike kunnskaper må sies å ha liten betydning i hjemmet. Planen for småskolene i Hunan gjør det tydelig at de kinesiske barna skulle tilegne seg kunnskaper som skulle gjøre dem i stand til å livnære seg selv.⁴⁰³ Dessuten kan en også si at dersom misjonen gikk inn for en aggressiv protestantisk hjemmideologi som tilsa at hustruene ikke kunne delta ved å omvende sine hedenske søstre, ville det bryte med misjonsbefalingen om å gå ut og gjøre folk til disipler. Vi ser kanskje for oss den kristne husmoren som en passiv og tilbakeholden skikkelse i forhold til sin mann. Men dette er etter min mening et misvisende syn på den kristne oppfatningen av kvinners rolle i hjemmet. Riktignok var kvinnene mindre aktive i samfunnet og i ulike religiøse aktiviteter, men de var langt fra passive. Den kristne husmoren skulle fortelle og oppdra sine barn i den kristne tro, men skulle også delta i og støtte kristne aktiviteter som kunne hjelpe andre i misjonsarbeidet. NMS's historie forteller nettopp at kvinner, gift eller ugift, hadde en viktig rolle i arbeidet som mobiliserte til misjonsarbeidet gjennom ulike arrangementer og innsamlinger.

Selv om husstell og arbeidet i familien i videre forstand blir fremhevet i skolen, har Hanna Holthe langt fra et snevert syn på dette område. Overraskende nok kommer dette med husstell helt til slutt i hennes uttalelse om de kinesiske kvinnenes fremtid i *Kina på nært hold*. Selv om Hanna Holthe så viktigheten av giftermål, viser hennes uttalelse i brevene fra 1929 at dette ikke alltid var hovedsaken.⁴⁰⁴ Her uttrykker hun misnøye over at mange av de kvinnelige arbeiderne forsvant som følge av giftemål og familielivets forpliktelser. I lys av at misjonen trengte arbeidere, ville familielivet sette en midlertidige stopper for aktiv deltagelse i misjonsarbeidet. På den andre siden påpeker hun altså at det var fremdeles viktig å ha preste- og lærerinnerkoner på feltet. I tillegg understreker hun verdien av det kristne hjemmet som de gifte lærerinnene var med på å skape. Det faktum at hjemmet fremheves som et viktig tema, synes å indikere at Hanna Holthe oppfattet kvinners frigjøring som en prosess som måtte starte og utvikles innenfor hjemmet, eller rettere sagt, det måtte starte i det kristne hjemmet.

Hennes syn på skolearbeidet var nokså moderne. Hanna Holthe nevner i sin redegjørelse i Li Shan-djen's livshistorie, tragedien med at høyt skolerte jenter skulle gifte seg med gutter uten utdanning, eller slike som hadde lavere akademiske forutsetninger. Dette synes å understreke

---

⁴⁰³ *Fællesplan for Det norske missionsselskaps smaaskoler i Hunan*. MA-A-1065/Boks Dp-L0001/Mappe 1.

⁴⁰⁴ «Kjære L.M.F. er» og «Kjære Per og Marie». Hanna Holthe. Yiyang 23.3.1929. MA-A-1139/Boks D-L0002/Mappe 4.

at hun mente at gutter og jenter skulle stilles likt også i samlivet. Med tanke på at gutter eller menn hadde råderett over kvinnen, ville en skolert kvinne fremdeles måtte innordne seg en uskolert manns ønske og forventinger. Historien om Li Shan-djen belyser dette problemet. Dersom hun hadde blitt bortgiftet, hadde hennes skolegang sannsynligvis endt for godt. I lys av at hun viste seg å være meget begavet i skolen, kan en godt si at utdannelsen delvis ble forgjeves. Hanna Holthe var klar over dette forholdet, da hun framhevet at hun unnlot å hjelpe en rekke jenter til plass ved skolen. Dette bør ikke tolkes som mangel på omsorg, men som et vanskelig valg med hensyn til skolens begrensede plass og vissheten om jentenes uunngåelige fremtid.⁴⁰⁵ Derfor var det viktig å forsikre seg om at elevene ville fullføre utdannelsen.

Det er åpenbart at Hanna Holthe hadde store forhåpninger til pike- og lærerinneskolen. Samtidig kan det tenkes at det ble et misforhold mellom hennes program og forventinger i forhold til det faktiske resultatet. Hun la ikke skjul på skuffelse og sorg i arbeidet. Mye tyder på at Hanna Holthe kanskje stilte for høye krav til de kinesiske medarbeiderne og elevene. Det kan trygt sies at forventningene til de kinesiske elevene lå høyere enn de kunne innfri. Hanna Holthe uttrykker flere ganger skuffelse over de elevene som hun og skolen hadde store forhåpninger til, sviktet ved å slutte, eller ved å påføre seg selv problemer. Historien om Ho Ai-Seng er et slikt eksempel der en flittig elev som Hanna Holthe hadde forventinger til sviktet, da hun ble gravid utenfor ekteskapet og måtte avslutte lærerinneutdannelsen.

En annen side som er verd å diskutere, er hennes relasjon til pike- og lærerinneskolen. Misjonen viste stor tiltro til Hanna Holthe da de bestemte å overlate et skolearbeid under hennes ledelse. Likevel som vist i analysen, ble pike- og lærerinneskolen i flere tilfeller truet av nedleggelse. Det er ingen tvil om at dette var en overhengende fare som la ekstra press på Hanna Holthe, som allerede strevde med å holde skolen i gang. På dette område er hun mer tydelig i sine meninger. I innlegget fra *Kamp og seier* gjør hun leserne tydelig på konsekvensene, dersom arbeidet skulle nedlegges.⁴⁰⁶ Hun var en høyt disiplinert kvinne som tok sitt arbeid på alvor. Det må nok i ettertid sies at hennes iherdige arbeid for å imøtekomme misjonens behov, tok hardt på henne både fysisk og åndelig. Hennes brev til familien fra 1928 til 1929 indikerer at hun drev seg selv til kanten av utmattelse.

Det er vanskelig å si om Hanna Holthe hadde noen målsettinger utenom det rent misjonerende. Åpenbart ville hun fortsette pike- og lærerinneskolen dersom forholdene hadde

---

⁴⁰⁵ Hvordan Hanna Holthe visste at noen elever ville fullføre eller ikke, er svært vanskelig å si. Det kan tenkes at hun fikk rede på dette, da hun kom i kontakt med eleven og hennes foreldre.

⁴⁰⁶ *Kamp og Seier* 21, no. 14-15 (1920), 117.

vært annerledes. Men håpet om nyåpning etter urolighetene i 1927 ble brutt som følge av de kinesiske myndighetenes nye skolelover og de økonomiske problemene som fulgte. Likevel stopper ikke utviklingen der, den fortsatte i Bibelskolen for kvinner. Av denne grunn var det viktig å følge med henne videre til bibelskolen. En kan godt snakke om et før- og etter. Som vi har sett, viser pike- og lærerinneskolen en tvetydighet til kvinnens rolle i samfunnet. En kan kanskje si at skolen hadde problemer med å balansere mellom utdanning til yrkeskvinne og til menighetsarbeider. Dette problemet forsvant i Bibelskolen for kvinner. Her var det ingen tvil om hva som var utdanningens formål. En kan kanskje si at Bibelskolen for kvinner var nærmere Hanna Holthes program om å utruste kinesiske medarbeidere til å formidle den kristne tro til Kinas kvinner. I det hele kan en si at Hanna Holthe hadde et ambivalent syn på kvinnens rolle i kirke og i samfunn. Det som er tydelig, er at de kinesiske kvinnenes frelse var kjernen i hennes skolearbeid.

Hanna Holthes pike- og lærerinneskole var til syvende og sist en viktig del av NMS's evangeliseringsarbeid. Men uavhengig av om pike- og lærerinneskolen fikk frelst noen sjeler, var de «frelst» eller reddet fra uvitenheten, og deres livskvalitet var blitt forbedret. De kvinner som fikk utdannelsen ved skolen, kunne etter fullført skolegang gå en sikrere fremtidig i møte. Tross gamle tradisjoner, familieforventninger eller religiøs overbevisning, var en ting sikkert: Kinesiske kvinner kunne med større selvfølelse og selvrespekt leve i visshet om at de hadde en verdi som kvinne.

5. Avslutning

I løpet av pike- og lærerinneskolens 15-årige virksomhet, hadde skolen rukket å forvandle livsforutsetningene for mer enn et hundretalls jenter i Hunan-provinsen i Kina. Som et unikt utdanningstilbud signaliserte den verdien av jenters utdanning. De kinesiske jentene fikk en følelse av egenverdi, og ikke minst ble det gitt dem en mulighet til å forsørge seg selv. Hanna Holthes innsats for de kinesiske jentenes utdanning, var en av NMS's største bragder i Kina. Hennes historie og innsats har vært en nokså glemt affære i forskningen. I en historisk kontekst er det tydelig at en pike- og lærerinneskole var en revolusjonerende innsats for de kinesiske kvinnene. Slik kunne en lett konkludere med at Hanna Holthes arbeid var et uttrykk for kvinnefrigjøringen i NMS's regi. Men denne undersøkelsen viser at dette er langt fra så enkelt.

Det har vist seg at religion og samfunnsendring for kvinner er sammenkoblet på en særegen måte, som gjør at en må anerkjenne troens dimensjon. Dette er et forhold som har vært ganske

fraværende i historiefaget. I stedet har man overlatt religion og religiøsitet til andre vitenskaper. Og som vist, skyldes dette en iøynefallende nedgradering av religiøse opplevelser og manglende interesse for troens betydning i menneskelivet. Å arbeide med misjonshistorie fra et ikke-kirkelig perspektiv, er på mange måter krevende, men det er nødvendig for en mer fullstendig analyse av fortiden.

I denne undersøkelsen har jeg sett hvordan tro påvirket en person, og hvordan det fikk konsekvenser for Kinas kvinner. Derfor er det hevet over tvil at troen finnes som en drivkraft, og at den bør tas på alvor som andre historiske prosesser. Problemet er at historiefagets kildekritiske metoder har store vanskeligheter med å inkludere troen, fordi metoden krever at tro og religiøse erfaringer må kunne undersøkes og etterprøves i kildene. Historikere bør legge bort sine fordommer og forsøke å forstå ideer som er religiøst begrunnet, og videre anerkjenne troens dimensjon som har vært en del av folks livsanskuelse, og motivasjon. Dersom en er villig til å akseptere dette, tror jeg at historievitenskapen kan oppdage nye sider ved 1800- og 1900-tallets samfunn, som hittil har vært oversett og forsømt fra historikernes side. Men det krever at vi må ta troen som «den er» og avstå fra Seip-tradisjonens lære, og redusere den til psykologiske og sosiale fenomener.

Jeg har vært innenfor forskjellige forskertradisjoner som har sine måter å tolke misjon, kvinner og kvinnesyn på. Min teoretiske forankring har vært i kjønnsforskning og misjonsforskning. Bruken av begreper som «misjonsfeminisme» og «the Christian home»-typologien, har vært nyttige verktøy for diskusjonen. Men selv om andre fagtradisjoner som misjonsvitenskap eller kjønnsforskning, er nyttige hjelpedisipliner, må man som historiker også benytte seg av teorier, begreper eller tilnærminger som har sine røtter i historiefaget. Det har vært strevsomt å navigere seg i en forskningstradisjon preget av en nokså nedlatende holdning mot kirke og religion. Jeg har vist at samfunnsendringer ikke bare trenger å skje ved makt, eller nødvendigvis handle om makt. Misjonen er riktignok ofte blitt knyttet til stormaktens inntog, men vi må ikke glemme at misjon handler om å «tjene, ikke herske». Dette mener jeg er et perspektiv som burde inkluderes mer i den historievitenskapelige tilnærmingen av misjonshistorien.

Vi må løfte blikket og se forbi misjonens feilgrep og tilknytning til stormaktenes inngrep i den tredje verden. Men samtidig må vi ha disse forholdene i bakhodet. På den andre siden skal en være påpasselig mot å forherlige de positive sidene ved misjonens arbeid. Tross alt er det områder der historiefaget kan bidra til å øke vår kunnskap. Et balansert syn og fremstilling

ville ha tjent både historiefaget og kirkehistorien. Det burde være mulig å bygge en bro mellom maktstudier i historiefaget og troen i misjonshistorien.

Pike- og lærerinneskolens historie starter med Hanna Holthe, hvem hun var som person, og hva hun sto for, og hva hun trodde på. Hun ble født i et Norge som hadde gjennomgått store endringer både religiøst og samfunnsmessig. Kvinner fikk delta mer i samfunnet enn tidligere både i religiøs virksomhet og samfunnsmessig. I NMS hadde man åpnet for kvinners deltagelse som misjonærer og ved å gi dem stemmerett. En ny interesse for misjon opptok det kristne miljøet, og på 1900-tallet gikk misjonsinteressen mot Kina, som hadde blitt åpnet for omverdenen.

Hanna Holthes bakgrunn skriver seg fra en misjonsinteressert familie og et møte med en forsømt jente, som ikke kjente Kristus. Dette dannet grunnlaget for hennes livsvalg som lærerinne, og senere som misjonær. Som godt utdannet lærerinne viste hun stor profesjonalitet og omsorg. Siden fikk hun kallet til Kina som misjonær i NMS og deltok i det 47-årige arbeid i landet. Hanna Holthe ville fortelle om sin Frelser til de kinesiske jentene og vise at også de hadde verdifulle egenskaper, og sin egenverdi. 1900-tallet var et viktig århundre for Kinas kvinner. Opprettelsen av en ny skoleordning etter vestlig mønster, skulle gi kvinnene adgang til utdanning. Misjonens skoler ble et viktig bidrag i moderniseringen av Kina. Men som følge av ydmykelsene fra Opiumskrigene, var det store deler av befolkningen som mislikte utledningenes tilstedeværelse. Hanna Holthe fikk selv oppleve den ulmende frustrasjonen og sinnet mot både utlendinger og styresmakter under opprøret i Changsha 1910.

Hanna Holthes første periode 1909-1917 var preget av en langsom vekst. På anbefaling fra de andre misjonærene, ble det bestemt at hun skulle lede et helt nytt skolearbeid for kinesiske jenter og unge kvinner. Høsten 1911 ble pike- og lærerinneskolen, den eneste av sitt slag, offisielt åpnet, og en ny generasjon kvinner kunne få lære å lese og skrive. På pike- og lærerinneskolen fikk jentene være barn framfor framtidige hustruer. Lek og moro ble den nye hverdagen for de yngste, da båndene på føttene ble løsnet. Etter hvert som de ble eldre, skulle de tilegne seg både samfunnsfaglige og religiøse kunnskaper. På tross av skolens sterke religiøse opplegg og aktiviteter knyttet til kirken, var dette en skole som hadde til mål å utruste elevene til selvstendighet. Milepælen kom i 1916 da det første kullet fra lærerinneskolen ble uteksaminert. Disse skulle bli en del av Kinas utdannede kvinner.

Hanna Holthes andre misjonsperiode fra 1919 til 1925, skulle bære preg av en sterk uvilje mot utlendinger. Både lærere og elever begynte å vise motstand mot misjonen. Hanna Holthe

måtte på grunn av dårlig helse og sykdom forlate feltet i 1925, og bare to år etter, måtte alle misjonærene forlate landet på grunn den politiske situasjonen. Da misjonærene kom tilbake i 1927, måtte arbeidet endres, og på grunn av strengere lover for skoledrift og økonomiske problemer, ble det vedtatt å nedlegge skolen. Hanna Holthe valgte å fortsette sitt arbeid, da som lærerinne i Bibelskolen for kvinner. Da helsen ikke strakk til, vendte hun hjem for godt i 1936, og dermed var hennes 28-års arbeid som lærerinne i Kina over.

Historien om pike- og lærerinneskolen viser tydelig at misjonen var opptatt av å bedre kvinnens levekår. Samtidig bringer det opp spørsmålet om hva slags kvinnesyn som ble presentert i skolen. Kan en virkelig si at misjonen var så progressiv, slik som pike- og lærerinneskolen gir inntrykk av? Fikk Hanna Holthes bakgrunn betydning for skolens organisering og kvinnesyn? Sto Hanna Holthe selv for en moderne kvinnerolle? Det var kjernespørsmålene knyttet til min problemstilling «Hva slags kvinnesyn ble presentert og løftet frem i Hanna Holthes pike- og lærerinneskole 1911-1926?»

I arbeidet med å søke etter et svar, måtte jeg undersøke personen bak skolen og organiseringen. Deretter fulgte glimt av skolens historikk, historiske omstendigheter og undervisningsinstrukser. For å gi en balansert fremstilling, inkluderte jeg tre livshistorier som belyste forholdene som jentene levde under, og ikke minst ved å sette pike- og lærerinneskolens arbeid i et større perspektiv. For å se hvor kvinnefrigjørende skolen var, valgte jeg å inkludere og sammenligne deler av middelskolens organisering. Videre diskuterte jeg ulike sider ved skolens organisering som støttet enten «misjonsfeminisme» eller «the Christian home» - ideologien. Fordi skolen var nært knyttet til Hanna Holthe, fant jeg det naturlig å inkludere hennes kvinnesyn. Jeg fikk et iøynefallende portrett av en kvinne som var villig til å forlate sine kjente omgivelser, grepet av en sterk tro som hun mente måtte forkynnes i Kina. Kvinnesynet som ble presentert i skolen, har vist seg å være meget sammensatt.

Etter Hanna Holthes syn var skolen viktig for de kinesiske kvinnenes selvstendighet. Professor i religionsvitenskap, Lisbeth Mikaelsson, har forsket på denne historien. Jeg bygget på hennes forskning, men inkluderte nye områder, ved å legge vekt på skolens organisering, undervisningsplan og fagplan. Videre inkluderte jeg religionsundervisningen som en viktig del av «misjonsfeminismens» hovedaspekt. Dette understreker at kristendommen ble ansett som kvinnefrigjørende ved å fremheve kvinnenes iboende verdi. Mikaelsson konkluderer med at pike- og lærerinneskolen «kombinerte en protestantisk hjemideologi med tanken om

selvstendige yrkesroller og kristent lederansvar for kvinner...»⁴⁰⁷ Dette er en konklusjon som jeg enig med, da min masteravhandling kom frem til lignende resultater.

Det var tydelig at misjonen i skolearbeidet ville gi begge kjønn samme akademiske grunnlag. Dette ville skape mer respekt mellom kjønnene og kanskje legge grunn for likestilling i samlivet. På lengre sikt ville dette endre samfunnets syn på kvinner og menn. Jeg fremhevet at religionsundervisningen kanskje har blitt oversett som en viktig del av skolens utdanning og verdissyn. Planen for småskolene og lærerinneskolen stadfester at elevene gjennom utdanning skulle livnære seg selv. Derfor kan en med rette si at pike- og lærerinneskolen var en del av misjonens kvinnefrigjørende arbeid. Dette synet må tas med forbehold. Resultatet bør ikke dominere vårt syn på misjonens rolle. Misjonens og i videre forstand pike- og lærerinneskolens mål, hadde ikke til hensikt å drive med kvinnekampanje, men å dyktiggjøre kvinnene til Kristi disipler og deretter til samfunnslivet. Det at skolen fikk en slik frigjørende rolle for kvinnene, er heller et indirekte resultat av dette arbeidet.

Det var i denne sammenhengen at Dana L Roberts begrep «the Christian home» ble et viktig verktøy, for å forstå misjonens egen tolkning av sitt arbeid. Ved nærmere undersøkelse av skolens organisering, undervisningsplan og fagplan, kom det tydelig frem at husmorsrollen ble løftet i kvinnes undervisning og oppdragelse. I tillegg kom det praktiske arbeidet, som understreker verdien av renslighet i et hjem. Kvinnene skulle riktignok få utdanning, men helst til rollen som husmor. Historien om den unge kvinnen Ho Ai-Seng og tilsynslærerinnen Li Shan-djen viser at pike- og lærerinneskolen stilte høye krav til elevenes oppførsel og veivalg. Det ville ikke være urimelig å si at misjonen hadde en hånd om deres veivalg. Videre er det heller ikke direkte snakk om frigjøring til samfunnsdeltagelse, men til innsats for å videreformidle den kristne tro. Oppdragelse i kristen moral og etikk ville på lang sikt skape kristne karakterer. Og i tillegg var også hjemmet ansett som den viktigste arenaen for kvinnes forkynnelse av den kristne tro. Dersom «hedenskapet» skulle opphøre, måtte det starte i hjemmet. Derfor kan en med rette si at pike- og lærerinneskolen representerte og fremmet det tradisjonelle kvinnesynet. Samtidig bør heller ikke denne siden av skolen, overskygge de kvinnefrigjørende sidene, da det er lett å trekke konklusjonen i den andre retningen, at misjonen innskrenket kvinnene til den tradisjonelle sosiale rollen ved å si at de hovedsakelig skulle ivareta sine huslige plikter.

---

⁴⁰⁷ Mikaelsson, «Med frigjørende kunnskap til kvinner i Kina», 175.

Det som har kommet frem i denne undersøkelsen, er at kvinnesyn i misjonen er svært sammensatt, der både et moderne og tradisjonelt kvinnesyn overlapper hverandre. Samtidig viser det også at det som kan oppfattes som kvinnefrigjørende eller det motsatte, ikke er fastlåst. Misjonen rendyrket verken kvinnefrigjøring eller et tradisjonelt kvinnesyn. I det hele utfordrer skolen vårt kvinnesyn, da den viser at et tradisjonelt kvinnearbeid som husstell i sin historiske kontekst, kan ansees som en viktig del av kvinners frigjøring. Verdien av det kristne hjemmet bør ikke undergraves, da anerkjennelse i hjemmet var et viktig steg for de kinesiske kvinnenes selvrespekt og verdi. På den andre siden bør en ikke ta for gitt at utdanning for kvinner i misjonssammenheng var feministisk. Undersøkelsen av pike- og lærerinneskolen viser at misjonsskoler også hadde andre målsettinger og fremhevet andre verdier, enn de vi ved første øyekast får inntrykk av.

I det store perspektivet viser det seg at misjonen var ganske ambivalent og til tider tvetydig når det kom til kvinners rolle både i menighet og samfunn. Det vil heller ikke være urimelig å hevde at skolen viste en slags forsiktig overgang fra et tradisjonelt til et moderne kvinnesyn. Derfor kan det sies at pike- og lærerinneskolen representerte og løftet frem både et tradisjonelt og et moderne syn på kvinner.

Til slutt er det viktig å inkludere Hanna Holthes posisjon i denne diskusjonen. Hennes bakgrunn fikk betydning for skolens organisering og kvinnesyn. Hennes tro var den viktigste årsaken til at hun reiste til Kina. Som yrkesaktiv og leder for et skolearbeid, kan en si at hun representerte den moderne og selvstendige kvinnen. Hanna Holthes kvinnesyn kan sies å være nokså ambivalent, da hun fremhevet kvinner både som yrkesaktive og som husmødre. Samtidig var hun også tilbakeholden om kvinners selvstendighet som kan skyldes at dette ikke var det viktigste i hennes program. For Hanna Holthe var frelsen det viktigste.

Hanna Holthes personlige kvinnesyn vil nok forbli nokså tvetydig, men en ting er sikkert: Hennes visjon var at kinesiske jenter var frigjort fra sine fysiske bånd, og kunne gå en lysere fremtid i møte. Vissheten om at muligheten for høyere utdanning var åpen, var kanskje mer en nok for de aller fleste. For selv om ikke Hanna Holthe eller de andre misjonærene greide å redde alle elevenes sjeler, slik hun selv ville ha sagt det, hadde hun i det minste sørget for å heve deres livskvalitet. Til syvende og sist kan det sies at pike- og lærerinneskolen var et uttrykk for Hanna Holthes visjon, at kinesiske kvinner skulle leve i visshet om at de hadde en verdi, og derfor skulle delta i samfunnet som Kristi disipler og som borgere av det nye Kina.

Hanna Holthes bidrag i NMS's skolearbeid er bare ett eksempel på et betydningsfullt arbeid i norsk kinamisjon. Her er det mange bidrag gjort av misjonens kvinner og menn som fortjener en historisk undersøkelse og anerkjennelse. Dette gjelder for alle norske misjonsorganisasjoner som hadde sitt virke i Kina. Avslutningsvis har dette vært en spennende reise som har nådd sitt mål. Jeg håper at mitt bidrag til denne forskningen i det minste har belyst noe av denne historien og ikke minst vist at kvinnesyn ikke trenger å være fastlåst og uforanderlig. Men denne masteravhandlingens slutt, kan kanskje være begynnelsen på en annen og like spennende reise, for det er mange historier som venter på å bli fortalt.

Kildeliste

Utrykte kilder

Misjons- og diakoniarkivet, VID vitenskapelige høgskole

NMS – Misjonsarkiv (MA)

Hovedadministrasjonen

Arkiv: MA-A-1045 – Det Norske Misjonsselskap- hovedadministrasjonen.

Serie: D- Sakarkiv ordnet etter organets hovedsystem. Da- Generalsekretariatet/
Forretningsføreren, Daa – Generalsekretariatet.

Boks: Daa/L0212:

Søknader om misjonærantagelse, kvinnelige, 1906-1933, G-I

Boks: Daa/L0126:

Innkomne brev, H.- J. 1907-1907.

Boks: Daa/L0127:

Innkomne brev, H.- J. 1908-1908.

Hanna Holthes arkiv

Arkiv: MA-A-1139

Holthe, Hanna. Serie: D- Saks og korrespondansearkiv

Boks: D-L0001:

Utkast fra manuskript, Korrespondanse m.m ca 1925 -1937

Boks: D-L0002:

Korrespondanse m.m 1907-1928, «Dagbok nr 3 for Yiyang pike- og lærerindeskole». 1923-1925

«Stykker og brev fra forrige periode» 1928-1934.

NMS's Kina-arkiv

Arkiv: MA-A-1065

Det Norske Misjonsselskap – utland- Kina (Hunan)

Serie: Dp – Skoler (XIV)

Boks: Dp – L0001:

Skoleplaner og rådsmøter., 1919-1925

Middelskolen, reglementer og årsmeldinger., 1908-1949

Pike- og lærerinneskolen, årsmeldinger, 1919-1926

Serie: Dt - Diverse (XX)

Boks: Dt - L0002:

Blåboken. Lover og regler for Det norske misjonsselskaps kinamisjon og Central Hunans Synode av den Lutherske kirke i Kina.

Konferansereferater

Arkiv: MA-A-1065

Det Norske Misjonsselskap – utland- Kina (Hunan) Serie: Db – Tilsynsmann og hovedkontor (II)

Boks: Db-L0002, 03, 06

Konferansereferater 1911 – 1917, 1928

Trykte kilder

Misjonsblader

Norsk Misjonstidende, 1920, 1928-1929, 1933

Kamp og seier 1917, 1920

Misjonsbøker

Holthe, Hanna. *Kina på nært hold; skildringer fra folkelivet og misjonsarbeidet*. Norske misjonsselskaps trykkeri, Stavanger 1928.

Holthe, Hanna. *Blandt Kinas ungdom*. Det norske missionselskaps forlag, 1931.

Torset, A. H. *Liv og spenning i Kina som var*. Oslo: Luther, 1979.

Misjons- skildringer og dokumentasjon

Holthe, Hanna. «Evangeliet i skolestuen». I *Ved den første milepæl. Fra Det Norske Misjonsselskaps Kinamission gjennom 25aar*, redigert av Olav Dalland, 135-152. Stavanger: Det Norske Missionselskap, 1927.

Holthe, P. O. *Et gløtt bak den kinesiske mur*. Stavanger: Misjonstrykkeriet, 1921.

Holthe, P. O. *Ferskenblomsthøiden (Taohwalun) : i tekst og bilder*. Stavanger: Norske missionselskap, 1925.

Vogt, Volrath. «Hospitalet». I *Ferskenblomsthøiden (Taohwalun) : i tekst og bilder*, redigert av P.O Holthe, 54-78. Stavanger: Norske missionselskap, 1925.

Vogt, Volrath. *Blandt syke i China: Skildringer fra Det Norske Misjonsselskaps lægearbeid*. Stavanger: Misjonsselskapets forlag (1931;3.opplag), 1948.

Vogt, Volrath. *Kina i smil og tårer*. Haugesund: Misjonsselskapets forlag, 1947.

Misjonshistorie

Bugge, Sten. «China.» I *Det Norske Misjonsselskaps Historie I Hundre År, 186-288*: Det Norske misjonsselskap, 1949.

Danbolt, Erling. *Det norske misjonsselskaps misjonærer 1842-1948*. Det Norske misjonsselskap, 1948.

Gotteberg, J. A. O. *Ti aar i Hunan*. Det norske missionselskaps bogtrykkeri. Stavanger, 1912.

Misjonsforedrag og diskusjon

Bugge, Steen. «Fylder vore missionskoler sin opgave?» I *Ved den første Milepæl Fra Det Norske Misjonsselskaps Kinamission gjennom 25aar* redigert av Olav Dalland, 113-134. Stavanger: Det Norske Missionselskap, 1927.

Dons, Henny. *Kvindens Missionsarbeide*. Redigert av Henny Dons. [Stavanger]: Missionselskapets forlag, 1923.

Jubileumsbøker

Dalland, Olav. *Ved den første milepæl: Fra Det Norske Missionselskaps Kinamisjon gjennom 25aar.* Stavanger: Det Norske Missionselskap, 1927.

Holthe, Hanna. «N.M.S.s skolearbeide». I *Lærerinnernes misjonsforbund : 25-årsberetning*, 34-39. Norge: A/S, 1927.

Misjonærinstrukser

Instrukser og regler vedrørende missionærene i Det Norske Misjonsselskap. Det Norske Misjonsselskaps trykkeri, Stavanger 1922.

Instruks og regler for Det Norske Misjonsselskaps misjonærer, (Det Norske Misjonsselskaps trykkeri i Stavanger 1931),

Årbøker

Årbøker fra 1927,1929-1930 og 1946-47.

Kart:

Det Norske Misjonsselskap. *Korset å skue hvor avguden sto: Det Norske Misjonsselskaps Årbok 1937,* Det Norske Misjonsselskaps Forlag, Stavanger 1938.

Norsk Misjonstidende 1929. 84. årgang. Nr. 9

Digitale kilder

Folketelling 1900 for 1721 Verdal herred. Digitalarkivet. [001 Oluf Angel Holthe - 0111 Holthe - 003 - Tellingskretsoversikt - Folketelling 1900 for 1721 Verdal herred - Digitalarkivet](#)

Inntrøndelagen 1937.10.27. Norge;Trøndelag; Steinkjer, 1937-10-27, 1937.

https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_inntrondelagen_null_null_19371027_0_125_1.

Foto:

Forside: *Fra Blandt Kinas ungdom.* Side 4.

Misjons- og diakoniarkivet, VID. Foto, film og lyd

Bilder fra Kina

[Bilder fra Kina - FotoWeb 8.0 \(vid.no\)](#)

Bilde 1

<https://bildearkiv.vid.no/fotoweb/archives/5028-Bilder-fra-Kina/Indekserte%20bilder/Bilder%20fra%20Hunan/094-%20Teachers%20School%20first%20class%20of%20graduates.jpg.info>

Bilde 2

<https://bildearkiv.vid.no/fotoweb/archives/5028-Bilder-fra-Kina/Indekserte%20bilder/Bilder%20fra%20Hunan/352-Girls%20School%20Yiyang%201922.jpg.info>

Bilde 3

<https://bildearkiv.vid.no/fotoweb/archives/5028-Bilder-fra-Kina/Indekserte%20bilder/Bilder%20fra%20Hunan/112-Yiyang%20Teachers%20School%201925.jpg.info>

Bilde 4

<https://bildearkiv.vid.no/fotoweb/archives/5028-Bilder-fra-Kina/Indekserte%20bilder/Bilder%20fra%20Hunan/098-Teachers%20at%20Girls%20School%20%20Yiyang%201920.jpg.info>

Bilde 5

<https://bildearkiv.vid.no/fotoweb/archives/5028-Bilder-fra-Kina/Indekserte%20bilder/Bilder%20fra%20Hunan/343-H.Holte%20and%20%20K.Gilje%20with%20bible%20school%20students%2C%20Yiyang%2C%201934.jpg.info>

Litteraturliste.

Balsvik, Randi Rønning. *Det 20. århundrets historie – et globalt perspektiv*. Cappelen Damm AS, 2010.

Berg, Roald. «Misjonshistorie og samfunnsforskning», *Nytt norsk tidsskrift* 26, no 03-04 (November 2009): 332-33. <https://www.idunn.no/nnt/2009/03-04/art06>

Blom, Ida. «I liljeføttenes land». I *Cappelens kvinnehistorie : 3 : Asia og Afrika. Tredje verden*, redigert av Ida Blom, 145-69. Oslo: Cappelen, 1993.

Blom, Ida. «Kvinnehistorie som forskningsområde.» I *Kvinner selv*, redigert av Gro Hagemann and Ida Blom, 11-21. Oslo: Aschehoug, 1977.

Blom, Ida. *Det er forskjell på folk - Nå som før*. Oslo: Universitetsforlaget AS, 1994.

Bore, Marie Rein, Egil H. Eggen, og Det norske misjonsselskap. *Hundre år langs Eggen*. Oslo, Stavanger: Luther I samarbeid med Det norske misjonsselskap, 2001.

Brautaset, Camilla, Malin Gregersen og Karina Hestad Skeie. *Norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*. Bergen: Fagbokforlaget, 2018.

Brautaset, Skeie & Gregersen. «Møter med Kina: En introduksjon.» I *Møter med Kina : Norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*, redigert av Brautaset, Camilla, Malin Gregersen, og Karina Hestad Skeie, 17-35. Bergen: Fagbokforlaget, 2018.

Brautaset, Camilla. «Opium, traktater og tolkninger.» I *Møter med Kina : norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*, redigert av Brautaset, Camilla, Malin Gregersen, og Karina Hestad Skeie, 39-53. Bergen: Fagbokforlaget, 2018.

Chang, Jung. *Enkekeiserinnen:- Konkubinen som brakte Kina inn i den moderne tid*. Oslo: Gyldendal, 2013.

Chung, M. K. Mary. *Chinese women in Christian ministry : an intercultural study*. New York: Peter Lang, 2005.

Damsholt, Nanna. «Fra Shang til Ming. Kina til 1644 e.Kr». I *Cappelens kvinnehistorie : 3 : Asia og Afrika. Tredje verden*, redigert av Ida Blom, 35-60. Oslo: Cappelen, 1993.

Danbolt, Erling. *Det Norske Misjonsselskaps misjonærer 1842-1948*. Stavanger: Det Norske misjonsselskap, 1948.

Drønen, Tomas Sundnes. «Misjonshistorie: fagets akademiske egenart og forhold til samfunnsvitenskapelige metoder.» *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap*, 1, no. 63 (Mars 2009): 3-18. [Vol 63 Nr 1 \(2009\): Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap | Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap \(mf.no\)](#)

Drønen, Tomas. Sundnes. *Communication and conversion in Northern Cameroon : the Dii people and Norwegian missionaries, 1934-1960*. Leiden: Brill, 2009.

Eide, Elisabeth S. *Vårt skjeve blikk på kineserne*. Oslo: Aschehoug, 1995.

Eihart, Håkan. *Boundlessness: Studies in Karl Ludwig Reichelt's Missionary Thinking with Special Regard to Buddhist Christian Encounters*. Studia Missionalia Upsaliensia Vol 24, Århus: Forlaget, Aros, 1974.

Engelsviken, Tormod, Thelle R. Notto, og Larsen, Knut Edvard. *A passion for China: Introduction*. Oxford: Regnum, 2015.

- Eskilt, Ingrid. "Misjon og misjonærtjeneste." I *Missiologi i dag*, redigert av Tormod Engelsviken og Knud Jørgensen, 345-54. Oslo: Universitetsforl., 1994.
- Færøvik, Torbjørn. *Midtens rike : en vandring i Kinas historie*. Oslo: Cappelen Damm, 2009.
- Gevik, Peder. *Slektsbeskrivelse*. Steinkjer: [s.n.], 1928.
- Gregersen, Malin. «Risoprøret i Changsha 1910». I *Møter med Kina : Norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*, redigert av Brautaset, Camilla, Malin Gregersen, og Karina Hestad Skeie, 173-81. Bergen: Fagbokforlaget, 2018.
- Gregersen, Malin. "Protecting People in Protected Places." *Scandinavian Journal of History* 40, no. 3 (27/05/ 2015): 382-404. <https://doi.org/10.1080/03468755.2015.1039573>.
- Gullestad, Marianne. *Misjonsbilder : bidrag til norsk selvforståelse : om bruk av foto og film i tverrkulturell kommunikasjon*. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.
- Hagemann, Gro. *Skolefolk: Lærernes historie i Norge*. Ad notam Gyldendal, 1992.
- Hagemann, Gro. «De stummes leir? 1800-1900». I *Med kjønnsperspektiv på norsk historie : Fra vikingtid til 2000-Årsskiftet*, redigert av Blom, Ida og Sølvi Sogner, 135-225. Oslo: Cappelen akademisk forlag, 1999.
- Hirdman, Yvonne. *Genus : Om det stabila föränderliga former*. Stockholm: Liber, 2001.
- Holst, Cathrine. *hva er feminisme*. Hva Er. 2. utg. ed. Vol. 34, Oslo: Universitetsforl., 2017.
- Jørgensen, Torstein. «NMS til Asia – virksomheten i Kina» I *I tro og tjeneste : Det norske misjonsselskap 1842-1992*, bind 1 av *I tro og tjeneste*, redigert av Torstein Jørgensen, 101-10. Stavanger: Misjonshøgskolen, 1992.
- King, Marjorie. "Exporting Femininity, Not Feminism: Nineteenth- Century U.S Missionary Womens's Efforts to Emancipate Chinese Women." I *Women's work for Women : missionaries and social change in Asia*, redigert av L. A. Flemming, 117-58. Boulder, Colo: Westview, 1989.
- Kjebekk, Erik, og Misjonssentralen. *Kallet fra Kina*. Oslo: Misjonssentralen, Norsk luthersk misjonssamband, 1999.
- Kwok, Pui-Ian. *Chinese Woman and Christianity : 1860-1927*. Atlanta, Ga.: Scholar Press, 1992.

- Melve, Leiduf. *Historie : historieskriving frå antikken til i dag*. Oslo: Dreyers forlag, 2010.
- Mikaelsson, Lisbeth. *Kallets ekko: studier i misjon og selvbiografi*. Universitetet i Bergen, Bergen, 2000.
- Mikaelsson, Lisbeth. «Kvinner og misjon - et historisk perspektiv.» I *Misjon og kultur: Festskrift til Jan- Martin Berentsen*, redigert av Thor Strandenes, 227-43. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 2006
- Mikaelsson, Lisbeth. «Med frigjørende kunnskap til kvinner i Kina: misjonæren Hanna Holthe og hennes skole i Yiyang.» I *Erobring og overskridelse - De nye kvinnene inntar verden 1870-1940*, redigert av Inger Marie Okkenhaug og Tone Hellesund, 161-78. Unipub forlag, 2003.
- Mikaelsson, Lisbeth. «Selvportrett og symbol.» I *Kvinneminnebok*, redigert av Alver, Bente Gullveig, Lisbeth Mikaelsson og Ida Blom, 141-52. [Bergen]: Senter for humanistisk kvinneforskning, Universitetet i Bergen, 1991.
- Mikaelsson, Lisbeth. "Gender Politics in Female Autobiography." I *Gender, Race and Religion*, redigert av Inger Marie Okkenhaug. *Studia Missionalia Svecana*, 35-52. Uppsala: Swedish Institute of Missionary Research, 2003.
- Munthe, L. & Samuelsen, A. B. «På leit etter kjelder til misjons- og religionshistoria». I *Forskere i misjonens tjeneste*, redigert av Tor Hauken og Arne B. Samuelsen, 31-85. Stavanger: Misjonshøgskolen, 1993.
- Myhre, Jan. Eivind. *Norsk historie 1814-1905 : å byggje ein stat og skape ein nasjon*. Oslo: Samlaget, 2012.
- Myhre, Reidar. *Den norske skoles utvikling: idé og virkelighet*. Oslo: Fabritius, 1978.
- Nome, John. *Demringstid i Norge: Fra misjonsinteresse til misjonsselskap*. Stavanger: Det norske misjonsselskap, 1942.
- Nome, John. *Det Norske Misjonsselskaps historie i norsk kirkeliv : Fra syttiårene til nåtiden*. Vol. B. 2, Stavanger: Det Norske misjonsselskap, 1943.
- Norseth, Kristin. «La os bryte over tvert med vor stumhet!» : *Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*." Oslo: Det teologiske menighetsfakultet, 2007.

Okkenhaug, Inger Marie. "Gender and nordic mission". I *Gender, Race and Religion : Nordic Missions 1860-1940*, redigert av Inger Marie Okkenhaug. Studia Missionalia Svecana, 18-18, Uppsala: Swedish Institute of Missionary Research, 2003.

Olsen, Rolv. "“Prevaliling winds:” an analysis of the liturgical inculturation efforts of Karl Ludwig Reichelt." Doktorgradsavhandling. Lund: Lund Universitet, 2007.

Riisager, F. «*Lotusblomsten og korset : En studie i Karl Ludvig Reichelts missionsforståelse med særligt henblik på Buddhistmissionens første periode som selvstændig organisation 1926-29.*» Doktorgradsavhandling. København: Gad Forlag, 1998.

Robert, Dana L. "The "Christian Home" as a Cornerstone of Anglo- American Missionary Thought and Practice." I *Converting Colonialism : Visions and Realities in Mission History, 1706-1914*, redigert av Dana L. Robert. Studies in the History of Christian Missions, 134-65. Grand Rapids, Mich: William B. Eerdmans, 2008.

Seip, Jens Arup. *Problemer og metode i historieforskningen*. Oslo: Gyldendal, 1983.

Seland, Bjørg. «1800- og 1900-tallets religiøse bevegelser - Historiografiske perspektiver på forskning og formidling.» *Historisk tidsskrift*, no. 3 (September 2015): 419-53.

<http://www.idunn.no/ht/2015/03/1800- og 1900-tallets religioese bevegelser - historiografis>.

Simensen, Jarle. «Norsk misjonsforskning; faser i utvikling av historiske studier.» *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap*, 61 no.4 (Desember 2007). 227-48. [Vol 61 Nr 4 \(2007\): Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap | Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap \(mf.no\)](#)

Skeie, Karina Hestad, Gregersen, Malin og Okkenhaug, Inger Marie. "Kina for Kristus. Misjon og kristendom i Kina." I *Møter med Kina : Norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*, redigert av Camilla Brautaset, Malin Gregersen og Karina Hestad Skeie, 143-58. Bergen: Fagbokforlaget, 2018.

Skeie, Karina Hestad. «Tosao: En kinesisk kvinnes livshistorie». I *Møter Med Kina : Norsk diplomati, næringsliv og misjon 1890-1937*, redigert av Camilla Brautaset, Malin Gregersen og Karina Hestad Skeie, 210-21. Bergen: Fagbokforlaget, 2018.

Skeie, Karina Hestad. «Misjonsmateriale som historisk kilde.» *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 62, no. 2 (Juni 2008): 89-100. [Vol 62 Nr 2 \(2008\): Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap | Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap \(mf.no\)](#)

Skeie, Karina Hestad. "Gender, Mission and Work. The complex relationship between formal rights and missionary agency in the Norwegian Lutheran China Association." *Scandinavian Journal of History*, 40, no.3 (27/05/2015): 332-56. DOI: 10.1080/03468755.2015.1042034

Steensland, Gustav. "Preaching and Printing the Gospel for the Chinese : The Contribution of Lars Bjørsvik, Norwegian Mission Society." I *A Passion for China: Introduction*, redigert av Tormod Engelsviken, 112–30. Oxford: Regnum, 2015.

Strandenæs, Thor, Nils Kristian Høymyr og Bjørg Bergøy Johansen. «Misjonsdiakonien som kulturuttrykk i Kina : en tekst- og billedokumentasjon fra Hunanprovinsen.» I *Misjon og kultur: festskrift til Jan- Martin Berentsen*, redigert av Thor Strandenæs, 167-206. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 2006.

Stugu, Olav Svein. *Norsk historie. Etter 1905 : vegen mot velstandslandet*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2012,

Thuen, Harald. *Den norske skolen : Utdanningssystemets historie*. Oslo: Abstrakt forlag, 2017.

Tjelle, Kristin Fjelde. «Kvinder hjælper Kvinder» : *Misjonskvinneforeningsbevegelsen i Norge 1860-1910*. Hovedfagsoppgave i historie. Universitet i Oslo, 1990.

Tjelle, Kristin Fjelde. «Misjon som kvinnesak.» I *Trådene i samfunnsveien. Hva har reformasjonen betydd for Norge?*, redigert av Nils Ivar Agøy, Knut Edvard Larsen og Chr. Anton Smedhaug, 141-59. Verbum Forlag, 2017.

Tjelle, Kristin Fjelde. «Lærerinnens Misjonsforbund gjennom 100 år.» *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap*, 56 no.2 (Juni 2002): 67-90. [Lærerinnenes Misjonsforbund gjennom 100 år | Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap \(mf.no\)](#)

Tjelle, Kristin Fjelde. *Missionary Masculinity, 1870-1930 : The Norwegian Missionaries in South-East Africa. Genders and Sexualities in History*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014.

Vallgård, Karen. "Can the Subaltern Woman Run? Gender, race and agency in colonial missionary texts." *Scandinavian Journal of History*, 39 no (08/08/2014): 472-86. DOI: [10.1080/03468755.2014.938112](#)

Artikler fra internett.

Dietrichson, Susanne. (2016). *Frigjort av kallet*. Hentet 7.desember 2020 fra [Frigjort av kallet | Kilden \(kjonnsforskning.no\)](#) Publisert 09.06.2016.

Garberg, Bjørn. *Yuan Shikai* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 8. februar 2021 fra https://snl.no/Yuan_Shikai

Haukland, Linda Helen og Larsen, Rolf Inge. (2015.) *Misjonærer vart grasrotfeminister*. Hentet 8.desember 2020 fra [Misjonskvinner vart grasrotfeministar | Kilden \(kjonnsforskning.no\)](#) Publisert 08.01.2015

Pittman, Johann (2020). Hentet den 18. mars 2020 fra [ChinaSource | How Many Christians in China? Preferred Estimates, Part 1](#) Publisert 24.02.2020.

Sjøstedt, Gunnar. *Dei tre folkeprinsippa* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 3.februar 2021 fra https://snl.no/Dei_tre_folkeprinsippa

Store norske leksikon, *katekumen* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 7.mars 2021 fra <http://snl.no/katekumen>

Thomassen, Merete og Rasmussen, Tarald. *nattverd* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 10. februar 2021 fra <https://snl.no/nattverd>

Aas, Kristin Natvig og Ikdahl, Ingunn: *feminisme* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 17. februar 2021 fra <https://snl.no/feminisme>